

„Põllumajanduslike otsetoetuste raames minimaalsete
hooldustööde nõuete rakendamine aastatel 2013–2016“
Uuringu aruanne

Tartu, 2016

Uuring „Põllumajanduslike otsetoetuste raames minimaalsete hooldustööde nõuete rakendamine aastatel 2013-2016“ teostati programmi „Põllumajanduslikud rakendusuringud ja arendustegevus aastatel 2015–2021“ eesmärk 2.1: Tagatud on elujõuline toidutootmine raames.

Projekti töörühm Eesti Maaülikooli majandus- ja sotsiaalinstituudis: Ants-Hannes Viira (projekti juht), Jelena Ariva, Katri Kall, Liis Oper

Tehniline tugi: Jaanus Janson

Uuringu teostajad tänavad nõu ja abi eest: Mai Talvik, Reno Paju, Erkki Miller, Kristel Maidre, Katre Kirt, Ann Riisenberg, Vahur Tõnissoo, Olavy Sülla, Kätlin Tedrema, Liina Eamets, Tanel Trell, Jaanus Ainso, Siiri Järvesaar, Eneli Viik, Endla Reintam, Rein Viiralt, Aadi Remmik, Kersti Aro, Mati Mõtte, Anne Pöder, Raul Omel, Helis Luik

Projektijuhi kontaktandmed:

Ants-Hannes Viira

Tel: 7313068

E-post: ants.viira@emu.ee

Uuringu tulemuste kasutamisel palume viidata järgnevalt:

Viira, A.-H., Ariva, J., Kall, K., Oper, L. 2016. Põllumajanduslike otsetoetuste raames minimaalsete hooldustööde nõuete rakendamine aastatel 2013–2016. Uuringu aruanne. Eesti Maaülikool, 2016.

Sisukord

Lühendid ja akronüümid	4
Mõisted.....	4
Sissejuhatus	5
1. Muudatused minimaalsete hooldustööde nõuete süsteemis aastatel 2015 ja 2016.....	7
2. Teoreetilised lähtealused	9
2.1 Hooldusnõuete muutumise majanduslik mõju	9
2.2 Hooldusviiside keskkonnamõju.....	11
3. Metoodika ja andmed	14
3.1 Toetuste taotlejate tootmistüüpidesse klassifitseerimine.....	14
3.2 PRIA andmed	15
3.3 Ankeetküsitlusega kogutud andmed.....	16
4 Tulemused	17
4.1 PRIA andmete analüüs	17
4.1.1 Põllumajandusmaa kasutuse muutus aastatel 2013-2016.....	17
4.1.2 Aastatel 2014-2016 toetuste taotlemisest ja/või põllumajandusloomade pidamisest loobunud põllumajanduslikud majapidamised	22
4.1.3 Põllumajandusmaa kasutuse muutus põllumassiivide tasandil aastatel 2013-2016	24
4.1.4 Nõuete rikkumised otsetoetuste taotlemisel	25
4.1.5 2015. aastal Maa hooldajate tüüpi kuulunud põllumajanduslikud majapidamised	26
4.2 Ankeetküsitluste tulemuste analüüs	27
4.2.1 Otsetoetuste taotlemisest 2016. aastal loobunud põllumajanduslike majapidamiste ankeetküsitlus	27
4.2.2 Ankeetküsitlus 2016. aastal otsetoetusi taotlenutele	30
Kokkuvõte	59
Kasutatud kirjandus.....	63
Lisa 1. Ankeet otsetoetuste taotlemisest loobunutele	
Lisa 2. Otsetoetuste raames rakendatud põllumajandusmaa minimaalsete hooldusnõuete ankeet	

Lühendid ja akronüümid

EL	Euroopa Liit
HPKT	Head põllumajandus- ja keskkonnatingimused
KSM	Keskkonnasõbraliku majandamise toetus
LÜ	Loomühik
MAK	Maaelu arengukava
PRIA	Põllumajanduse Registrate ja Informatsiooni Amet
ÜPT	Ühtne pindalatoetus

Mõisted

Põllumajanduslik majapidamine on Statistikaameti (2016) määratluse järgi ühtse majandusliku ja tehnilise juhtimisega üksus, kus toodetakse põllumajandussaadusi või säilitatakse maad heades põllumajandus- ja keskkonnatingimustes (HPKT) ja:

- kus on vähemalt üks hektar kasutatavat põllumajandusmaad või
- kus on vähem kui üks hektar kasutatavat põllumajandusmaad ja kus toodetakse põllumajandussaadusi peamiselt müügiks või mille majanduslik suurus on üks Euroopa suurusühik (ESÜ) või rohkem.

Üksused, kus põllumajandussaadusi ei toodeta, kuid säilitatakse maad HPKT-s loetakse põllumajanduslike majapidamiste hulka kuuluvaks alates 2007. aastast.

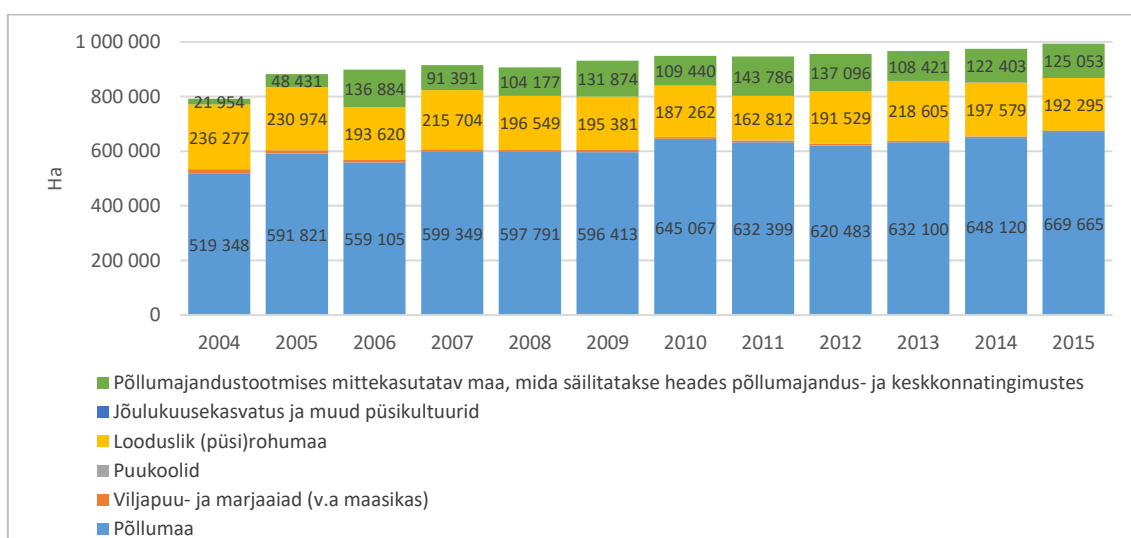
Uuringu aruandes on põllumajanduslikeks majapidamisteks nimetatud kõiki toetuse taotlejaid ja/või põllumajandusloomade pidajaid, mille andmeid kasutati.

Kasutatav põllumajandusmaa on Statistikaameti (2016) määratluse järgi põllumajanduslikes majapidamistes põllumajandussaaduste tootmiseks kasutatav või HPKT-s säilitatav maa (sh põllumaa, püsirohumaa, viljapuu- ja marjaaiad, puukoolid, koduaiad).

Uuringu aruandes on põllumajandusmaaks nimetatud kogu põllumajandusmaad, millele põllumajanduslikud majapidamised Põllumajanduse Registrate ja Informatsiooni Ameti (PRIA) andmete kohaselt ühtset pindalatoetust (ÜPT) taotlesid. Maakasutuse täpsemal klassifitseerimisel (nt põllukultuurid, püsikultuurid jne) on lähtutud PRIA andmestikes kasutatud määratlustest.

Sissejuhatus

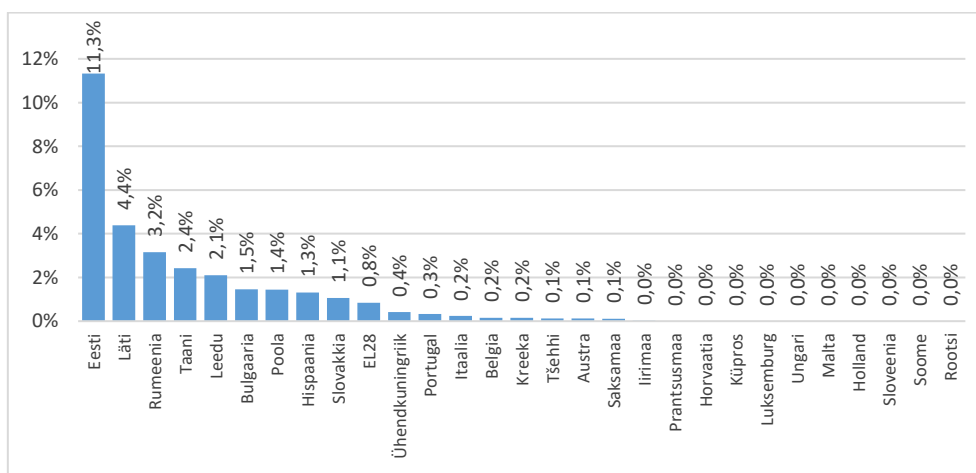
Euroopa Liiduga (EL) liitumise järgselt on kasutatava põllumajandusmaa pindala Eestis suurenenud. Perioodil 2004-2015 suurenes see 201 186 hektari (25,4%) võrra 993 595 hektarini (joonis 1). Seejuures suurenes põllumajandustootmises mittekasutatava, kuid HPKT-s säilitatava maa pindala 103 099 hektari võrra (5,7 korda) 125 053 hektarini. Seega, 51,2% kasutatava põllumajandusmaa pindala suurenemisest aastatel 2004-2015 tuleneb põllumajandustootmises mittekasutatava, kuid HPKT-s säilitatava põllumajandusmaa pindala laienemisest. (Statistikaamet, 2016) Seejuures on põllumajandustootmises mittekasutatava, kuid HPKT-s säilitatava põllumajandusmaa pindala püsinud 2006. aastast alates suhteliselt stabiilsena vahemikus 91 391 kuni 143 786 hektarit.



Joonis 1. Põllumajandusmaa kasutus Eestis, 2004-2015

Allikas: Statistikaamet (2016)

Kui vaadelda toetusõigusliku püsirohumaa, mida ei kasutata põllumajandustootmises, osakaalu kasutatavast põllumajandusmaast EL liikmesriikides 2013. aastal (joonis 2), siis ilmneb, et kõrgeim (11,3%) oli see Eestis. Lätis oli vastav näitaja 4,4% ja Leedus 2,1%. EL 28 liikmesriigi kokkuvõttes oli see näitaja 0,8%.



Joonis 2. Toetusõigusliku püsirohumaa, mida ei kasutata põllumajandustootmises, osakaal kasutatavast põllumajandusmaast EL liikmesriikides, 2013

Allikas: Eurostat (2016)

Tegemist on pigem alates 2004. aastast EL-ga liitunud liikmesriikides levinud fenomeniga. Kümne liikmesriigi hulgas, kus toetusõigusliku püsirohumaad, mida ei kasutata põllumajandustootmises, osakaal on suurim, on seitse nn postkommunistlikud riigid. Postkommunistlikele riikidele, sh Eestile on iseloomulik kasutatava põllumajandusmaa pindala vähenemine siirdeperioodi alguses 1990-ndatel aastatel (Viira, 2014). Pärast EL-ga liitumist on neis riikides põllumajandusmaa pindala suurenenud, kuna see on olnud ÜPT taotlemisel abikõlblik. Samas ei kasutata osa taas kasutusele võetud põllumajanduslikust maast põllumajandustoodangu saamiseks.

Nagu eespool mainitud, võib peamiseks soodustavaks teguriks põllumajandustootmises mittekasutatava, kuid HPKT-s säilitatava maa pindala suurenemisel pidada ÜPT-d. Ühtse pindalatoetuse saamiseks peavad toetuse taotlejad hoidma põllumajandusmaad HPKT-s. Kuigi põllumajandustootmises mittekasutatava maa säilitamine HPKT-s ja selle eest ÜPT maksmine on EL ühise põllumajanduspoliitika eesmärkidega kooskõlas, on see andnud ainet aruteludeks selle üle, milline on sellise poliitika mõju põllumajandustootjatele. Peamine arutluskäik lähtub sellest, et kulud, mis kaasnevad põllumajandusmaal minimaalsete hooldusnõuete täitmisega niitmise või hekseldamise teel ilma seda maad põllumajandustootmises kasutamata on võrreldes ÜPT ühikumääraga suhteliselt madalad, mistõttu põllumajandustootmises mittekasutatava maa säilitamine HPKT-s on suhteliselt tulus, suurendab nõudlust põllumajandusmaa järele, ning seeläbi tõstab põllumajandusmaa hinda ja halvendab põllumajandusmaa turul põllumajandustootjate olukorda.

Kui tegemist on põllumajandusmaaga, mida ei kasutata põllumajandustootmiseks, siis minimaalseteks hooldustöödeks oli 2014. aastani selle maa niitmine ja niite koristamine või hekseldamine, kusjuures heksli võis maha jätta. Eestis muutus põllumajandusmaa minimaalsete hooldusnõuete süsteem 2015. aastal, mõningad täiendavad muudatused viidi ellu ka 2016. aastal. Peamine muudatus seisnes minimaalsete hooldusnõuete muutumises toetusõiguslikkuse nõueteks, ning hekseldamise ja heksli maha jätmise kui hooldusviisi kasutamise piiramises. Sellest tulenevalt on käesoleva uuringu eesmärk välja selgitada, kas ja kuidas aastatel 2015 ja 2016 otsetoetuste raames rakendatud minimaalsete hooldustööde nõuete täitmine mõjutas, nii keskkondlikke kui ka struktuurilisi aspekte arvesse võttes, erinevate tootmistüüpide ja suurusklassidega põllumajanduslikke majapidamisi. Uuring tugineb kahele peamisele andmeallikale: 1) PRIA registrid ja andmebaasid; 2) toetuse taotlejate seas läbi viidud ankeetküsitlusega kogutud andmed.

Uuringu aruande esimeses peatükis antakse ülevaade põllumajandusmaa minimaalsete hooldusnõuete süsteemi muudatuste sisust. Teises peatükis käsitletakse muudatuste majanduslikku ja keskkonnamõju lähtuvalt teoreetilistest aspektidest ning eelnevalt avaldatud erialakirjandusest. Kolmas peatükk annab ülevaate kasutatud andmetest ja metoodikast. Neljandas peatükis esitatakse PRIA andmete analüüsi ning toetuse taotlejate seas läbi viidud ankeetküsitluse tulemused.

1. Muudatused minimaalsete hooldustööde nõuete süsteemis aastatel 2015 ja 2016

Vastavalt Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrusele (EL) nr 1307/2013 (ELT, 2013) ja Komisjoni delegeeritud määrusele (EL) nr 639/2014 (ELT, 2014) sätestavad liikmesriigid ise iga-aastased nõuded põllumajandusmaa karjatamiseks ja harimiseks sobilikus seisundis hoidmiseks lähtuvalt riigi põllumajanduslikust tegevusest ning põllumajandusmaa looduslikust seisukorrast, kuna põllumajanduslik tegevus ei pea hõlmama ainult põllumajandustoodete tootmist ja kasvatamist.

Põllumajandusmaa hooldamise üldreegel on, et põllumajandusmaa peab olema hooldatud nii, et oleks välistatud ebasoovitava taimestiku ulatuslik levik ning võimaldatud järgmisel kasvuperioodil seda maad kasutusele võtta põllumajandusliku tegevusega tegelemiseks ilma lisakuludeta. Nõuetele vastav hoolduse tase on võimalik saavutada põllumaa harimisel, rohumaadel põllumajandusloomade karjatamisel, rohumaal niitmisel, sööti jäetud maa hooldamisel niitmise või hekseldamise teel, põllumaa hoidmisel musta kesana ja muu sobiliku tegevuse abil, mis aitab vältida põllumajandusmaa otstarbe muutust, rohumaal või sööti jäetud maa võsastumist. (Maaeluministerium, 2015)

Aastatel 2013-2014 olid minimaalsete hooldustööde nõuded osa põllumajandusmaa HPKT-s hoidmise nõuetele vastavuse süsteemist ja nõuete rikkumisega kaasnes määratava toetuse vähendamine (RT I, 19.02.2014, 4). 2015. aastal rakendus uus otsetoetuste raamistik. Koos sellega muutusid ka põllumajandusmaa HPKT-s hoidmiseks vajalike minimaalsete hooldustööde nõuded. Alates 2015. aastast on minimaalsete hooldustööde nõuded seotud toetusõiguslikkusega ning nõuete rikkumisega kaasneb otsetoetuste määramata jätmine. (RT I, 22.04.2015, 27) Võrreldes perioodiga 2013-2014 muutusid alates 2015. aastast ka reeglid põllumajandusmaa hooldustööde viiside osas: 2015. ja 2016. aastal piirati põllumajandusmaa osakaalu, mille puhul võis jätta heksli koristamata. Lisaks muudeti perioodi, mille jooksul hooldustööd tuli ära teha.

Kuna hekseldamine on levinud rohumaal hooldamise viis ja vajalik halva ligipäätavusega põldudel, kus haljasmassi kvaliteet on nii madal, et seda ei ole otstarbekas koguda, oli hekseldamine 2015. ja 2016. aastatel põllumajandusmaa teatud pindala ulatuses lubatud. Püsirohumaal võis jätta 2015. aastal heksli põllule, kui ÜPT taotleja kasutuses oli kuni 10 hektarit põllumajandusmaad. Kui ÜPT taotleja kasutuses oli rohkem kui 10 hektarit põllumajandusmaad, siis võis heksli jätta põllule 10 hektaril ja lisaks kuni 10 protsendil põllumajandusmaa pindala osast, mis ületas 10 hektarit. Püsirohumaal võis jätta heksli põllule ka juhul, kui ÜPT taotleja kasutuses olevast põllumajandusmaast moodustas põllumaa (välja arvatud lühiajaline rohumaal) üle 30 protsendi või kui põllumajandusloomade registri andmetel oli ÜPT taotlejal 15. juuni seisuga loomkoormus püsirohumaal hektari kohta vähemalt 0,2 loomühikut (LÜ)¹. 2016. aastal tohtis jätta hekseldatud rohu kokku kogumata kuni 15 protsendil ÜPT taotleja kasutuses olevast toetusõiguslikust põllumajandusmaast, mille kohta taotleti ÜPT-d. Soovituslik loomkoormus rohumaal hooldamiseks karjatamisel oli 2016. aastal üldjuhul vähemalt 0,5 LÜ/ha. (RT I, 27.07.2012, 11; RT I, 19.02.2014, 4; RT I, 22.04.2015, 27; RT I, 22.04.2016, 4)

Kui aastatel 2013-2014 oli vaja enne ÜPT taotluse esitamise aastat rajatud rohumaad niita vähemalt üks kord enne 31. juulit või seal karjatada loomi (ebapiisava tulemuse korral niita rohumaal üle), ning 31. juuliks pidi niide olema koristatud või hekseldatud (hekseldamine oli lubatud alates 1. juulist), siis 2015. aastast alates peab rohumaal olema niidetud, hekseldatud või muul viisil hooldatud ja niide (püsirohumaal ka heksel) kokku kogutud hiljemalt 10. augustil. Püsirohumaal on lubatud hekseldada alates 5. juulist. Rohumaal niitmine vegetatsiooni ajal (vastavalt taimekasvule) ning niite kokkukogumise, hekseldamise või muul viisil hooldamise lõpptähtaeg 10. august võimaldab vältida olukorda, kus niitmise tähtaja tõttu niidetakse kõik rohumaad samal ajal, mille tulemusena kaovad seal elutsevadel putukatel, lindudel ja loomadel toiduresurss ning elu- ja varjupaigad. Varasemal perioodil (2013-2014) sätestatud niitmise lõpptähtajaga (31. juuli) ei olnud rahul mesinikud, kelle arvates ei võimalda liiga varajane niitmine mesilastel piisavalt korjet teha. Pärast 15. juulit niidetud rohumaadel

¹ Põllumajandusministri 2014. aasta määruse „Eri tüüpi sõnniku toitainete sisalduse arvestuslikud väärtused, sõnnikuhoidlate mahu arvutamise metoodika ja põllumajandusloomade loomühikuteks ümberarvutamise koefitsiendid” kohaselt.

on keskmiselt oluliselt rohkem meemesilasi kui juunis niidetud rohumaadel, kuna juunis on uus taimik alles kasvamisjärgus ja kesksuviseid looduslikke meetaimi on vähe. (Maaeluministeerium, 2015)

Rohumaal niite ja heksli koristamise nõude peamine eesmärk on tagada rohumaad säilimine põllumajanduslikuks kasutamiseks. Niite ja heksli maha jätmise tekitab viltkihi, mis takistab valguse jõudmist maapinnale, millest väiksemad taimed ei suuda läbi kasvada. Selle tagajärjel ei saa rohumaad järgmisel aastal samas mahus põllumajanduslikult kasutada. Looduskaitse sisukohalt on purustatud heina maha jätmise halvem variant, parem oleks lihtsalt niitmata jätta, iga-aastane purustamine mõjub ka maa happesusele halvasti, mistõttu maa kvaliteet langeb. (Maaeluministeerium, 2015)

Nii aastatel 2015 ja 2016 rakendatud kui ka võimalikud muudatused tulevikus on eeldatavalt suurema otsese mõjuga eelkõige nendele põllumajanduslikele majapidamistele, mille tegevus oli või on seotud ainult hooldusniitmise või hekseldamisega ning kes ei tegele põllumajandussaaduste tootmisega. Rohumaade hekseldamisest on saanud omaette tegevusharu, mis osaliselt piirab põllumajandusliku tegevuse arengut, kuna rohumaad hekseldamine tähendab tasustatud passiivset põllumajandusmaa kasutamist, mis ei soodusta põllumajandusmaa kasutamist põllukultuuride ja loomasööda kasvatamiseks või alternatiivsete kütuste tootmiseks. Selleks, et tagada põllumajandusmaa aktiivsem kasutamine, on üheks võimalikuks variandiks keelata püsirohumaad hooldamine hekseldamise teel.

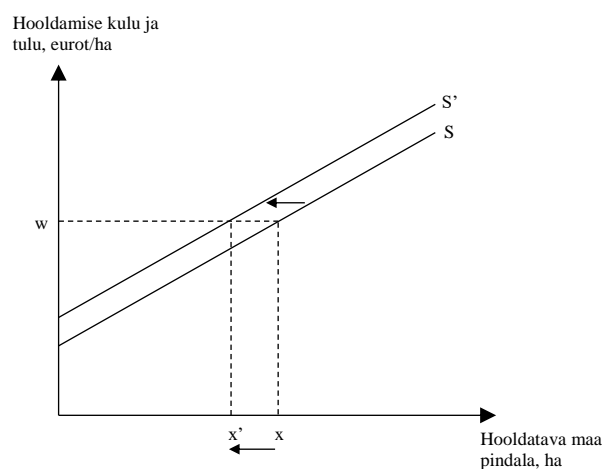
Seejuures tuleb arvestada Eesti püsirohumaad säilitamise kohustusega, mis teatud määral piirab põllumajanduskultuuride kasvupinna laiendamist ilma et suureneks samal ajal põllumajandusmaa ja/või püsirohumaad pindala. PRIA andmetel oli juba 2015. aastal Eestis riigi tasandil püsirohumaad absoluutväärtus ja püsirohumaad suhe kogu põllumajandusmaasse vähenenud üle piirmäärade (vastavalt 0,5% ja 5%). 2016. aasta ÜPT taotluste andmete alusel on Eestis tervikuna püsirohumaad suhtarv vähenenud võrreldes 2015. aastal kehtestatud võrdlussuhtarvuga üle 5%, mis tähendab, et 2017. aastal tuleb osadel ÜPT taotlejatel hakata püsirohumaad tagasi rajama. Tagasirajatava püsirohumaad suurus selgub 2016. aasta detsembris, ÜPT taotlejaid teavitatakse püsirohumaad tagasirajamise kohustusest hiljemalt 31.12.2016. (Maaeluministeerium, 2015; PMAN, 2016; PRIA, 2016)

2. Teoreetilised lähtealused

2.1 Hooldusnõuete muutumise majanduslik mõju

Aastatel 2013 ja 2014 tuli hooldatavat rohumaad vähemalt üks kord enne 31. juulit niita või seal loomi karjatada. Niide tuli kokku koguda 31. juuliks või hekseldada, kuid heksli võis jätta koristamata. Kuigi täpsed andmed niitmise ja niite koristamise ning hekseldamise ja heksli maha jätmise kulude kohta puuduvad², võib eeldada, et hekseldamine ja heksli maha jätmine on odavam kui niitmine ja niite koristamine. Seega võib eeldada, et hekseldamise kui rohumaade ühe võimaliku hooldusviisi kasutamise piiramine suurendab rohumaade hooldamise kulusid.

Lähtuvalt neoklassikalisest mikroökonoomika käsitlusest määravad hüvise pakkumise tema piirkulu kõver (mis lühiajalises perspektiivis ja täieliku konkurentsi tingimustes on ühtlasi pakkumiskõveraks) ja pakutava hüvise hind. Kui hüvise pakkumise piirkulu suureneb, siis pakutav kogus väheneb. Joonisel 2.1 on kujutatud olukord, kus põllumajandusmaa hooldamise kulud suurenevad (pakkumiskõver S nihkub vasakule, uus pakkumiskõver on S'). Kui põllumajandusmaa hooldamise tasu w (ÜPT ühikumäär) ei muutu, siis väheneb hooldatava põllumajandusmaa pindala x suuruseni x' . Selline olukord on tõepärane juhul, kui rohumaade hooldamise (piir)kulu ühe hektari kohta on osade toetuse taotlejate jaoks sarnane ÜPT ühikumääraga ühe hektari kohta. 2016. aastal oli ÜPT ühikumäär 79,64 eurot/ha ning kliimat ja keskkonda säästvate põllumajandustavade toetuse ühikumäär 36,20 eurot/ha, kokku seega 115,84 eurot/ha. Võib eeldada, et rohumaade niitmise ja niite koristamise ning hekseldamise ja heksli maha jätmise kulud on sellest madalamad, mistõttu joonisel 2.1 kujutatud variant A pole kuigi tõenäoline.

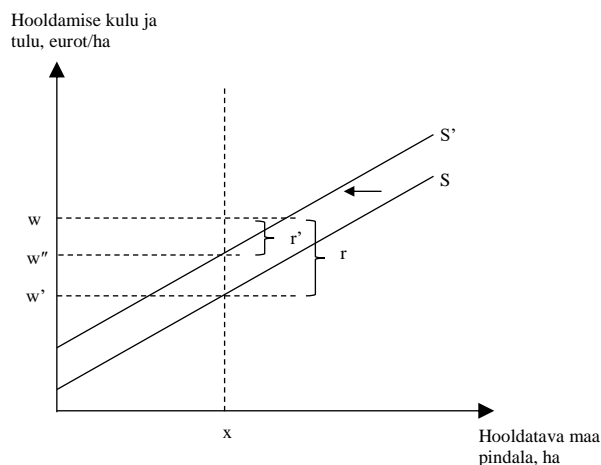


Joonis 2.1 Hooldatava põllumajandusmaa pindala muutumine hooldamisega seotud kulude suurenemisel (variant A)

Tõenäosem olukord (variant B) on kujutatud joonisel 2.2. Rohumaade hooldamise (piir)kulu kujutab endiselt pakkumiskõver S . Rohumaade hooldamise kulu on w' , kuid ÜPT ühikumäär w on sellest kõrgem. ÜPT ühikumäär w ja rohumaade hooldamise kulu w' vahe r on majanduslikus mõttes rent ehk põllumajandusmaa hooldaja kasu antud tegevusest. Kui põllumajandusmaa hooldamise (eeldatavalt) soodsaima viisi kasutamist piiratakse, siis sellega kaasneb pakkumiskõvera S nihkumine vasakule (uus pakkumiskõver on S') ja rohumaade hooldamise kulude suurenemine tasemele w'' . See toob aga kaasa

² Niitmise ja niite koristamise ning hekseldamisega seotud kulu suurust uuriti ankeetküsitlusega. Tulemused on esitatud alapeatükis 4.2.2. Arvestuslikud masintööde kulud rohusöödade tootmisel on toodud ka väljaandes „Kattetulu arvestused taime- ja loomakasvatuses 2016“ (Maamajanduse Infokeskus, 2016b), kuid nende puhul pole tegemist otseselt (püsi)rohumaade hooldamise kulude kalkulatsioonidega.

ÜPT ühikumäära ja rohumaa hooldamise kulu vahe ehk rendi vähenemise tasemeni r' . Seejuures hooldatava põllumajandusmaa pindala ei muutu.



Joonis 2.2 Hooldatava põllumajandusmaa pindala muutumine hooldamisega seotud kulude suurenemisel (variant B)

Seega võib eeldada, et hooldusnõuete rangemaks muutumisega kaasnevad järgmised mõjud:

- põllumajandusmaa hooldamise kulud suurenevad;
- sellel puudub otsene mõju hooldatava põllumajandusmaa pindalale;
- kui ÜPT ühikumäär ei muutu, siis väheneb põllumajandusmaa hooldamisel saadav rent.

Põllumajandusmaa hooldamisel saadava rendi vähenemine võib kaasa tuua järgmised (kaudsed) mõjud:

- muutub põllukultuuride kasvatamise ja rohumaa hooldamise tasuvuse suhe, mistõttu osade põldude puhul (mis on põllumajandusliku majapidamise kasutuses) võib põllukultuuri kasvatamine muutuda rohumaa hooldamisest suhteliselt tasuvamaks ning rohumaa asemele külvatakse põllukultuur;
- see omakorda võib viia olukorrani, kus riigi ja toetuse taotleja tasandil püsirohumaa absoluutväärtus ja püsirohumaa suhe kogu põllumajandusmaasse vähenevad üle piirmäärade ja ÜPT taotlejatel tuleb püsirohumaid tagasi rajama hakata³;
- rohumaa hind (kas ostmiseks või rentimiseks) võib väheneda, kuna nende hooldamise tasuvus väheneb. See omakorda võib suurendada vähem väärtuslike, seni vaid hooldatavate rohumaa pakkumist maaturul⁴.
- osade vähem väärtuslike, seni HPKT-s säilitatud rohumaa puhul võivad põllumajandusmaa omanikud ja/või kasutajad loobuda ÜPT taotlemisest ja põllumajandusmaa HPKT-s säilitamisest. Seega võib ÜPT toetusalune pind väheneda või siis selle suurenemine aeglustuda, mis omakorda võib mõjuda positiivselt ÜPT ühikumääradele.

Joonistel 2.1 ja 2.2 toodud teoreetiline lähenemine eeldab, et hooldusnõuete muutumisega kaasneva rohumaa hooldamise kulude suurenemise mõjud, sh põllumajandusmaa kasutusele, on kohesed. Kuna põllumajandusmaa kasutus on seotud pikemaajaliste plaanidega (külvikord), põllumajandusmaasse tehtud investeeringud on samuti pigem pikema perspektiiviga, pika aja jooksul pere omandis olnud maatükil (eriti kui seal asub ka pere elukoht) on ka emotsionaalne väärtus, ja eespool toodud mõjud on

³ Esimeses peatükis on selgitatud, et see olukord 2016. aastal realiseerus.

⁴ Eeldatavasti ei mõjuta minimaalsete hooldusnõuete muutmine oluliselt põllumajandustootmises kasutatava põllumajandusmaa hinda, kuna sel maal piirata vaid hooldusviise (hekseldamine ja heksli maha jätmine) ei kasutata. Põllumajandustootmises kasutatava põllumajandusmaa hind sõltub enam konkreetse maatüki tootlikkusest põllukultuuride või rohustöötade kasvatamisel ning konkurentsist piirkonna põllumajandusmaa turul.

pigem kaudsed, siis võib eeldada, et minimaalsete hooldusnõuete muutumise mõju põllumajandusmaa kasutusele ilmneb pikema perioodi jooksul kui 1-2 aastat.

Lisaks põllumajandusmaa hooldamise kulude suurenemisele ei saa välistada, et seni rohumaa hekseldamise teenust tellinud põllumajandusmaa kasutajatel puudub võimalus niitmise ja niite koristamise teenuse tellimiseks (näiteks ei pruugita mingis piirkonnas seda vajalikul ajal pakkuda või siis kasutavad teenusepakkujad selliste gabariitidega masinaid, mis ei sobi väikeste või eripäraste pinnavormidega maatükkide hooldamiseks). See võib kaasa tuua kas hooldusnõuete rikkumise või siis ÜPT taotlemisest loobumise. Hooldusnõuete rikkumine võib toimuda ka teadmatusest, kuna aastani 2014 suhteliselt ühetaolisena püsinud süsteemis tehti muudatusi nii aastal 2015 kui 2016.

Arvesse tuleb võtta ka seda, et 2017. aastast alates hakkab ÜPT ning kliimat ja keskkonda säästvate põllumajandustavade toetuse ühikumäär eeldatavasti suurenema. Seetõttu võib hekseldamise kui hooldusviisi piiramise mõju saadavale rendile olla väiksem kui joonise 2.2 põhjal võiks eeldada.

2.2 Hooldusviiside keskkonnamõju

Rohumaade hooldamine on võimalik niitmise, hekseldamise ja karjatamise teel; taastamine võsalõikuse, purustamisega ja mätastunud pinnase tasandamisega. Eestis on uuritud rohumaade erinevate majandamisviiside mõju pool-looduslike koosluste liigirikkusele (Liira jt., 2009; Riibak, 2011; Paal, 2014).

Erinevate hooldamisviiside mõju niidukoosluste rohurindele analüüsis Riibak (2011) kaheksa-aastase Ahja niidul läbiviidud katse andmete alusel⁵. Erilise tähelepanu all oli niidetud heina maha jätmise (ehk multsimise) kui ühe majanduslikult soodsaima rohumaade hooldamisviisi mõju uurimine. Erinevate teoreetiliste allikate põhjal analüüsiti varise ehk taimede surnud lehtede, varte või muude maapealsete osade akumulatsiooni mõju seemnete idanemisele, liikide asustamisvõimele ning niitude taimkatte dünaamikale ja koosluste struktuurile. Erinevate uuringute tulemused varise akumulatsiooni kohta on järgnevad (viidatud Riibaku (2011) kaudu):

- Kulukihi akumulatsioon mõjub negatiivselt seemnete idanemisele, liikide asustamisele ja elurikkusele ning positiivselt maapealsele biomassile (Xiong ja Nilsson, 1999), mis omakorda ei soosi rohumaadele iseloomulike taimeliikide püsijäämist.
- Varis võib osutada mehhaaniliseks barjääriks. Seemneline paljunemine muutub raskendatuks, kuna seemned ei suuda paksu kulukihti läbida ning mulda jõuda (Facelli jt., 1999; Rotundo ja Aguiar, 2005; Hamre jt., 2010). Samuti on noortel võrsetel varisest raske läbi tungida (Sydes ja Grime, 1981).
- Varise kiht mõjutab seemne idanemise füüsikalist keskkonda. Varise all muutub nii valguse kvaliteet kui ka kvantiteet: valgushulk ning punase ja kaugpunase valguse suhe kahaneb (Jensen ja Gutekunst, 2003), temperatuur ja selle amplituud on väiksemad (Deutsch jt., 2010).
- Pärast idanemist toimuvad varise all arenevatel lehtedel mitmed morfoloogilised ja füsioloogilised muutused: lehed on õhemad, õhulõhed paiknevad hõredamalt ning nende juhtivus on väiksem. Samuti on fotosünteesilisi pigmente vähem kui valguse käes arenenud lehtedes. Kõige eespool mainituga kaasneb madalam fotosünteesi võime (Knapp ja Seastedt, 1986).
- Tihke kulukiht võib mõningal määral takistada vihmavee jõudmist mulda (Knapp ja Seastedt, 1986), kuid enamasti niiskustase varise all suureneb (Deutsch jt., 2010). Kõrgenenud niiskustase võib mõjuda idanditele samas ka negatiivselt, kuna suureneb oht nakatuda patogeensete seentega (Facelli jt., 1999). Suurenenud niiskushulk soosib kindlasti suure seemnemassiga ja tugeva seemnekattega liikide idanemist (Eckstein ja Donath, 2005; Hölzel, 2005; Ruprecht jt., 2010).
- Vaatamata sellele, et varise lagunemise käigus vabanevad fütotoksilised ühendid mõjutavad seemnete idanemist ja taime kasvu negatiivselt, on kulukihi mehhaaniline ja füüsikaline mõju

⁵ Katse variantideks olid: 1) kevadel rehitsetud, suvel niidetud ning hein koristatud; 2) kevadel rehitsetud, suvel ja sügisel niidetud ning hein koristatud; 3) suvel niidetud ja hein maha jäetud; 4) suvel ja sügisel niidetud ning hein koristatud (Riibak 2011).

liikide asustamisele ja koosluse struktuurile siiski palju suurem kui keemiline mõju (Hovstad ja Ohlson, 2008; Ruprecht jt., 2010).

- Merelise kliimaga aladel või niisketes kooslustes kaasneb hekseldamisega toitainevaeste rohumaade auteutrofeerumise oht ning seega ka muutused liigilises koosseisus (Römermann jt., 2009).

Riibak (2011) toob tehtud katsete olulisema tulemusena välja, et heina maha jätmise töötlus erineb kõigist heina eemaldamise töötlustest, omades negatiivset mõju niidukoosluse liigirikkusele. Aladel, kus hein jäeti maha oli katse viimasel aastal keskmiselt 12,4 liiki/0,25 m² ja aladel, kus hein koristati keskmiselt 15,2 liiki/0,25 m². Seega leiab Riibak (2011), et *“majanduslikult soodne multšimine ei ole rohumaade liigirikkuse säilitamiseks kindlasti soovitatav majandamisviis, vaatamata sellele, et paljud majandamiskatsed pole heina maha jätmise ebasoodsat mõju niidukooslustele tuvastanud”*

Varasem, Soomaa lamminiitudel läbiviidud, kuus aastat kestnud katse (Liira jt., 2009), milles võrreldi viie erineva katsevariandi⁶ hulgas ka hekseldamise mõju, ei näidanud liigirikkuse vähenemist ning erinevate niitmisevõtete statistiliselt oluliselt erinevat mõju. Artikli autorid peavad hekseldamist lamminiitudel sobilikuks majandamisviisiks tingimusel, et iga kahe-kolme aasta tagant rakendatakse ka heina äravedu.

Erinevad ekspertarvamused, tootjate hinnangud ja kirjandusallikad on välja toonud hekseldamise ning niitmise käigus maha jäetava materjali negatiivset mõju ka rohumaadel elutsevatele putukatele ja linnustikule (Viik, 2016):

- Hekseldamise käigus saavad hukka paljud putukad, kes on parajasti taimedel toitumas. Putukate liikumist raskendab varise kiht, mis asetseb maa peal korrusesti.
- Varise kiht võib takistada linnupoegadel maapinnalt toitu kätte saada (nt niidurüdi rannaniidul, kurvitsalised lamminiidul). Lühemanokalistele kurvitsatele (sh rohunepp) võib lisaks hekseldamisel tekkivale kulukihile toidu hankimist takistada ka suurem niitmiskõrgus (Lotman, 2005).
- Niidurüdi arvukuse languse põhjuseks loetakse pesitsusalade kulustumist (Erit jt., 2008).

Heksli rohumaale jätmine võib põhjustada kulupõlenguid ning kulukihhi maha jätmine on otseseks orgaanilise reostuse allikaks (Pork, 1984), mis omakorda mõjutab luhtadega seotud vee-elustikku, kuna orgaanika kuhjumine ja lagunemine võib tekitada hapnikupuudust jõgedes ning madalas luhavees ja omab seeläbi mõju kalastikule.

Tuleb aga arvestada, et on rohumaid, mida saabki vaid hekseldamisega hooldada, nt kivised ja ebatasased maad ning raskesti ligipääsetavad rohumaad, millel tavalise niidukiga hooldamine on keeruline ja saadava haljasmassi kvaliteet sedavõrd halb, et selle kogumine ei ole otstarbekas. Ka liialt pehme pinnas ning olemasolevate teede ning sildade ja truupide lagunemine soodustab hekseldamise eelistamist teistele hooldusvõtetele. Üheks suureks probleemiks, miks eelistatakse hekseldamist, on see, et heinal puudub kasutusotstarve. Seepärast on oluline, et rohumaade jätkusuutliku majandamise tagamiseks leitaks biomassile traditsiooniline või alternatiivne (bioenergeetika, kompostimine vms) kasutus. Rohumaade võsastumise vältimiseks sobib hekseldamine küll kui maastikukujunduse viis, kuid maastikukujundamise eesmärgil selle kasutamisel kõrge loodusväärtusega piirkondades tuleks arvestada, et see võib mõjuda negatiivselt elurikkusele. (Viik, 2016)

Kui ettenähtud hooldusnõuete täitmine on keeruline või võimatu (puudub vastav tehniline baas), on tõenäoline, et rohumaad jääb hooldamata ning see omakorda võib muuta erinevate eluvormide osakaalu, ehk rohumaadele omased taimeliigid kaovad ning kooslusesse ilmub rohkem puittaimi. Rohumaadel hooldustööde taas alustamisega on võimalik rohumaade liigirikkust suurendada, sest niidetud rohumaad on liigirikamad kui mahajäetud alad. (Liira jt., 2009)

Lisaks taimiku liigilise koosseisu aspektile tuleb hekseldamise puhul arvesse võtta ka mõju aineringle ja mulla toitainete sisaldusele. Parasniisketil maadel, kus mulla elustik (vihmaussid, bakterid) on aktiivne, lagundatakse maha jäänud rohtne mass kiiresti. Mulla seisukohalt on oluline, et toitaineid

⁶ Katsevariandid: a) hekseldamine 15 cm kõrguselt ja maha jätmine; b) masinatega niitmine ja heina koristamine; c) niitmine vikatiga 5 cm kõrguselt ja heina eemaldamine; d) hooldamata variant; e) kevadine põletamine aprillis (Liira jt., 2009).

põllult ära ei viidaks ilma neid väetamisega tagastamata. (Reintam, 2016; Viiralt, 2016) Samas soomuldadel jm liigniisketel aladel on ülekaalus mädanemise protsessid, kuna keskkond on mulla elustikule ebasoodne (Reintam, 2016). Nende poollooduslike alade liigirikkuse säilimise seisukohalt tuleks jätkata traditsiooniliste majandamisviiside kasutamist, tänu millele on need kooslused tekkinud (Viiralt, 2016). Niidetud heina maha jätmise puhul parasniisketel maadel sõltub mõju niite massist ja sellest millises staadiumis niideti, st kui puitunud varred on. Suhteliselt väikse massi puhul ei ole mõju taimikule suur, eriti kui on see jaotub maale ühtlaselt, mitte vaaludena (Reintam, 2016).

Rohumaade hooldusviiside keskkonnamõju sõltub seega konkreetsete põldude omadustest. Erinevate autorite hinnangutest ilmneb, et liigniisketel ja/või perioodiliselt üle ujutatavatel aladel on niite ja heksli maha jätmisel negatiivne mõju nii taimiku koosseisule kui ka taimejäänuste ärakande ohu tõttu veekogudesse. See viitab vajadusele käsitleda selliseid alasid erinevalt võrreldes parasniiskete maadega, kus toitainete mulda tagastamine on suurem ning taimiku kasvu ei takistata. Poollooduslike rohumaade puhul on samuti vaja arvestada, et hooldatud alad on mahajäetud rohumaadest liigirikkamad (Liira jt., 2009), majandamata jätmisega kaasneb paljude lokaal-populatsioonide kadumine (Liiv, 2008). Arvestades eesmärki, et kõik kõnealused maad püsiksid HPKT-s ning hooldamise lõpetamisel ei võsastuks, tuleks keskkonnahoiu seisukohast maa hooldusviise varieerida lähtuvalt piirkonna eripäradest ning konkreetse aasta ilmastikust.

3. Metoodika ja andmed

3.1 Toetuste taotlejate tootmistüüpidesse klassifitseerimine

Uuringu eesmärk on välja selgitada, kuidas minimaalsete hooldustööde nõuete täitmine mõjutab, nii keskkondlikke kui ka struktuurilisi aspekte arvesse võttes, erinevate tootmistüüpide ja suurusklassidega põllumajanduslikke majapidamisi. Selleks, et otsetoetuste raames rakendatud minimaalsete hooldustööde struktuurilisi aspekte arvesse võtta, liigitati põllumajanduslikud majapidamised tootmistüüpidesse. Selleks kasutati nn FADN tüpoloogiat, st aluseks võeti Komisjoni määrus (EÜ) nr 1242/2008, Komisjoni määrus (EÜ) nr 867/2009 ning Maamajanduse Infokeskuse kodulehel avaldatud majandusliku suuruse ja tootmistüübi kalkulaatori standardtoodangu koefitsiendid (Maamajanduse Infokeskus, 2016a).

Põllumajanduslike majapidamiste tootmistüüpidesse liigitamine viidi läbi aastate 2013-2015 otsetoetuste ja MAK keskkonnatoetuste taotlejate toetuse määramise andmete alusel, mis saadi PRIA-st⁷. Põllumajandusmaa kasutuse osas oli aluseks ÜPT taotlemisel märgitud kultuurid ja nende pindala. Veiste, lammaste, kitsede ja sigade arv iga aasta 1. juuli seisuga pärines PRIA põllumajandusloomade registrist. Tootmistüüp määrati ka neile põllumajanduslikele majapidamistele, millel oli põllumajandusloomi, kuid mis ei esitanud ÜPT taotlust, st kelle põllumajandusmaa kasutuse kohta andmed puudusid.

Kokkuleppel uuringu tellijaga (Maaeluministeerium) võeti esmalt vaatluse alla järgmised tootmistüübid ja suurusgrupid:

- Tootmistüübid vastavalt Komisjoni määrusele (EÜ) nr 1242/2008:
 - 15 Teravilja, õliseemnete ja valgurikaste taimede tootmisele spetsialiseerunud ettevõtted⁸
 - 161 Juurvilja tootmisele spetsialiseerunud ettevõtted
 - 162 Teravili, õliseemned, valgukultuurid ja juurvili
 - 163 Põlluköögiviljade tootmisele spetsialiseerunud ettevõtted
 - 166 Mitmesuguste põllukultuuride kasvatus
 - 2 Aiandusele spetsialiseerunud ettevõtted
 - 3 Spetsialiseerunud pikaajalistele kultuuridele
 - 45 Spetsialiseerunud piimandusele
 - 46 Spetsialiseerunud veistele – kasvatamine ja nuumamine
 - 47 Veised – piimandus, kasvatamine ja nuumamine
 - 48 Lambad, kitsed ja teised kariloomad
 - 5 Spetsialiseerunud teratoidulistele
 - 6 Segakultuuride kasvatamine
 - 7 Mitme tegevusalaga loomakasvatusettevõtted
 - 8 Segakultuurid – kariloomad
 - 9 Mitteklassifitseeritud põllumajandusettevõtted
- Suurusgrupid:
 - <10 ha
 - 10-<40 ha
 - 40-<100 ha
 - 100-<400 ha
 - ≥400 ha

Kuna põllumajandusmaa minimaalsete hooldusnõuete muutmine mõjutab enam neid põllumajanduslikke majapidamisi, mis ei tooda põllumajandussaadusi, kuid säilitavad

⁷ Kuna 2016. aasta kohta ei olnud ÜPT taotlustele märgitud põllumajandusmaa kasutuse üksikasjalikud andmed kättesaadavad, siis 2016. aasta andmete alusel põllumajanduslikke majapidamisi tootmistüüpidesse ei jagatud.

⁸ Komisjoni määruse (EÜ) nr 1242/2008 nimetatakse põllumajanduslikke majapidamisi ettevõteteks. Seetõttu on tootmistüüpide nimetuste puhul lähtunud määruse sõnastusest.

põllumajandusmaad HPKT-s, ning kuna kasutatud tüpologia liigitab sellised põllumajanduslikud majapidamised tootmistüüpi 8 Segakultuurid – kariloomad, siis lisati eespool nimetatud põllumajanduslike majapidamiste tootmistüüpidele tootmistüüp Maa hooldajad. Sellesse tootmistüüpi arvati sellised põllumajanduslikud majapidamised, mille maakasutusest puudusid põllukultuurid, pikaajalised kultuurid ja mustkesa, ning millel ei olnud põllumajandusloomi.

Küsitlustulemuste analüüsimisel põllumajanduslike majapidamiste tootmistüüpide kaupa (alapeatükk 4.2.2) agregeeriti osad eespool nimetatud tootmistüübid, kuna kõikides tootmistüüpides ei olnud vastajate arv piisav. Küsitlustulemusi analüüsiti järgnevate põllumajanduslike majapidamiste tootmistüüpide ja agregeeritud tootmistüüpide lõikes (tabel 3.1).

Tabel 3.1. Põllumajanduslike majapidamiste tootmistüübid ja agregeeritud tootmistüübid küsitlustulemuste analüüsis

Tootmistüübi tähis küsitlustulemuste analüüsimisel	Agregeeritud tootmistüübid
TT15	15 Teravilja, õliseemnete ja valgurikaste taimede tootmisele spetsialiseerunud ettevõtted
TT1 v.a. TT15	Ülejäänud 1 tootmistüüpi kuuluvad ettevõtted: 161 Juurvilja tootmisele spetsialiseerunud ettevõtted; 162 Teravili, õliseemned, valgukultuurid ja juurvili; 163 Põlluköögiviljade tootmisele spetsialiseerunud ettevõtted; 166 Mitmesuguste põllukultuuride kasvatus
TT 2,3,6,9	2 Aiandusele spetsialiseerunud ettevõtted; 3 Spetsialiseerunud pikaajalistele kultuuridele; 6 Segakultuuride kasvatamine; 9 Mitteklassifitseeritud põllumajandusettevõtted
TT45	45 Spetsialiseerunud piimandusele
TT46	46 Spetsialiseerunud veistele – kasvatamine ja nuumamine
TT47	47 Veised – piimandus, kasvatamine ja nuumamine
TT48	48 Lambad, kitsed ja teised kariloomad
TT 5,7,8	5 Spetsialiseerunud teratoidulistele; 7 Mitme tegevusalaga loomakasvatuseettevõtted; 8 Segakultuurid – kariloomad, v.a. Maa hooldajad
Maa hooldajad	Põllumajanduslikud majapidamised, mille maakasutusest puudusid põllukultuurid, pikaajalised kultuurid ja mustkesa, ning millel ei olnud põllumajandusloomi.

3.2 PRIA andmed

Uuringus kasutati järgmisi PRIA andmeid:

- Põllumajandusloomade registri andmed:
 - veiste, lammaste, kitsede ja sigade kohta seisuga 1. juuli aastatel 2013-2015 (neid andmeid kasutati põllumajanduslike majapidamiste tootmistüüpidesse klassifitseerimisel).
- Maakasutuse andmed:
 - aastate 2013-2016 kohta kõigi ÜPT taotlejate põllumassiivide andmed, sh maakasutus ja põllukultuurid;
 - Aastate 2013-2015 kohta kõigi ÜPT ja MAK keskkonnatoetuste taotlejate toetuse määramise andmed koos toetatavate ühikute arvuga ning taotluste maakasutuse ja põllukultuuride andmed (neid andmeid kasutati põllumajanduslike majapidamiste tootmistüüpidesse klassifitseerimisel).
 - 2016. aasta otsetoetuste ja MAK keskkonnatoetuste taotluste andmed.
- Nõuete kohapealsete kontrollide tulemused:
 - 2013. ja 2014. aasta kohta otsetoetuste taotlejate nõuetele vastavuse kohapealse kontrolli tulemused;
 - 2015. ja 2016. aasta otsetoetuste taotlejate toetusõiguslikkuse nõuete kohapealse kontrolli tulemused;
- 2015. ja 2016. aastal otsetoetusi taotlenud isikute kontaktandmed küsitlusankeetide välja saatmiseks.

3.3 Ankeetküsitlusega kogutud andmed

Selleks, et koguda infot hooldusnõuete muutumise mõju kohta, viidi veebikeskkonnas *LimeSurvey* läbi kaks ankeetküsitlust. Esimene ankeetküsitlus viidi läbi nende põllumajanduslike majapidamiste seas, mis PRIA andmetel taotlesid 2015. aastal otsetoetusi või pidasid põllumajandusloomi, kuid 2016. aastal seda enam ei teinud. Selliseid põllumajanduslikke majapidamisi oli 2823. Neist 1748 puhul oli olemas e-posti aadress. Neist omakorda moodustati juhuvalim, millesse kuulus 1002 põllumajanduslikku majapidamist. Küsitlusankeet saadeti välja 10.11.2016, meeldetuletus vastamiseks saadeti 14.11.2016, ja ankeet suleti 19.11.2016. Ankeedi täitis 166 vastajat ehk 16.6% valimis olnud põllumajanduslikest majapidamistest. Vastamise määr jäi oodatule alla. Ankeedi saanud põllumajanduslike majapidamiste vähese vastamise huvi üheks põhjuseks võib olla see, et tegemist oli toetuste taotlemisest loobunutega, mistõttu nende huvi hooldusnõuete süsteemi võimalike muutuste suhtes oli tagasihoidlik. Kuna uuringus on kasutatud erinevaid andmeallikaid, siis ei saa esimese ankeetküsitluse oodatust väiksemat vastanute arvu pidada uuringu tulemusi oluliselt mõjutavaks teguriks.

Teine ankeetküsitlus viidi läbi nende põllumajanduslike majapidamiste hulgas, mis taotlesid 2016. aastal otsetoetusi. Selliseid põllumajanduslikke majapidamisi oli 15 571. Neist 10 846 puhul oli olemas e-posti aadress. Ankeet saadeti 5611 põllumajanduslikule majapidamisele. Küsitlusankeet saadeti välja 11.11.2016, meeldetuletus vastamiseks saadeti 16.11.2016, ankeet suleti 21.11.2016. Ankeedi täitis 1692 vastajat ehk 30,2% valimis olnud põllumajanduslikest majapidamistest. Selle ankeedi puhul ületas vastamise määr ootusi. Mitmed vastajad helistasid uuringu tegijatele ja tundsid huvi, kas küsitlusele vastamine on seotud toetuste määramisega (küsitluse läbiviimisega samal ajal määras PRIA otsetoetusi).

4 Tulemused

4.1 PRIA andmete analüüs

4.1.1 Põllumajandusmaa kasutuse muutus aastatel 2013-2016

Põllumajandusmaa kasutuse üldine muutus

Tabelis 4.1 on toodud põllumajanduslike majapidamiste (otsetoetuste ja poolloodusliku koosluse hooldamise toetuse taotlejate) põllumajandusmaa kasutus ÜPT taotlustele märgitud pindade alusel aastatel 2013-2016. Kui 2013. aastal oli see kokku 947 210 hektarit, siis 2016. aastaks suurenes maakasutus 3,4% võrra 979 825 hektarini. Võrreldes 2015. aastaga suurenes põllumajandusmaa, millele 2016. aastal toetust taotleti, 0,3% võrra. Aastatel 2013-2016 suurenes põllukultuuride pindala 47 135 hektari (7,6%) võrra. Samal ajal on püsirohumaa ja tundliku püsirohumaa (aastatel 2013-2014 pikaajaline ja looduslik rohumaa⁹) pindala vähenenud 13 941 hektari (4,8%) võrra. Seejuures 2016. aastal võrreldes 2015. aastaga vähenes püsirohumaa ja tundliku püsirohumaa pindala 10 988 hektari (3,8%) võrra. Püsirohumaa ja mustkesa pind vähenes aastatel 2013-2016 vastavalt 8,7% ja 10,4%, ning poollooduslike koosluste pind suurenes 2,6%.

Tabel 4.1. Otsetoetuste ja poolloodusliku koosluse hooldamise toetuse taotlejate põllumajandusmaa aastatel 2013-2016

	2013	2014	2015	2016	Muutus, 2013-2016
Põllukultuurid	617 355	637 741	649 646	664 490	7,6%
Pikaajaline rohumaa	255 166	250 212	-	-	-
Looduslik rohumaa	36 054	37 508	-	-	-
Püsirohumaa	-	-	286 929	275 712	-
Tundlik püsirohumaa	-	-	1 339	1 567	-
Püsirohumaa	3 073	3 146	2 742	2 805	-8,7%
Mustkesa	9 659	5 781	11 422	8 657	-10,4%
Poollooduslikud kooslused	25 902	24 737	25 099	26 572	2,6%
Karjatamine väljaspool põllumaj. maad	-	-	30	21	-
Kokku	947 210	959 126	977 206	979 825	3,4%
<i>Pikaajaline ja looduslik rohumaa (2013-2014); püsirohumaa ja tundlik püsirohumaa (2015-2016)</i>	291 220	287 720	288 267	277 279	-4,8%

Allikas: koostatud PRIA põllumassiivide andmete alusel

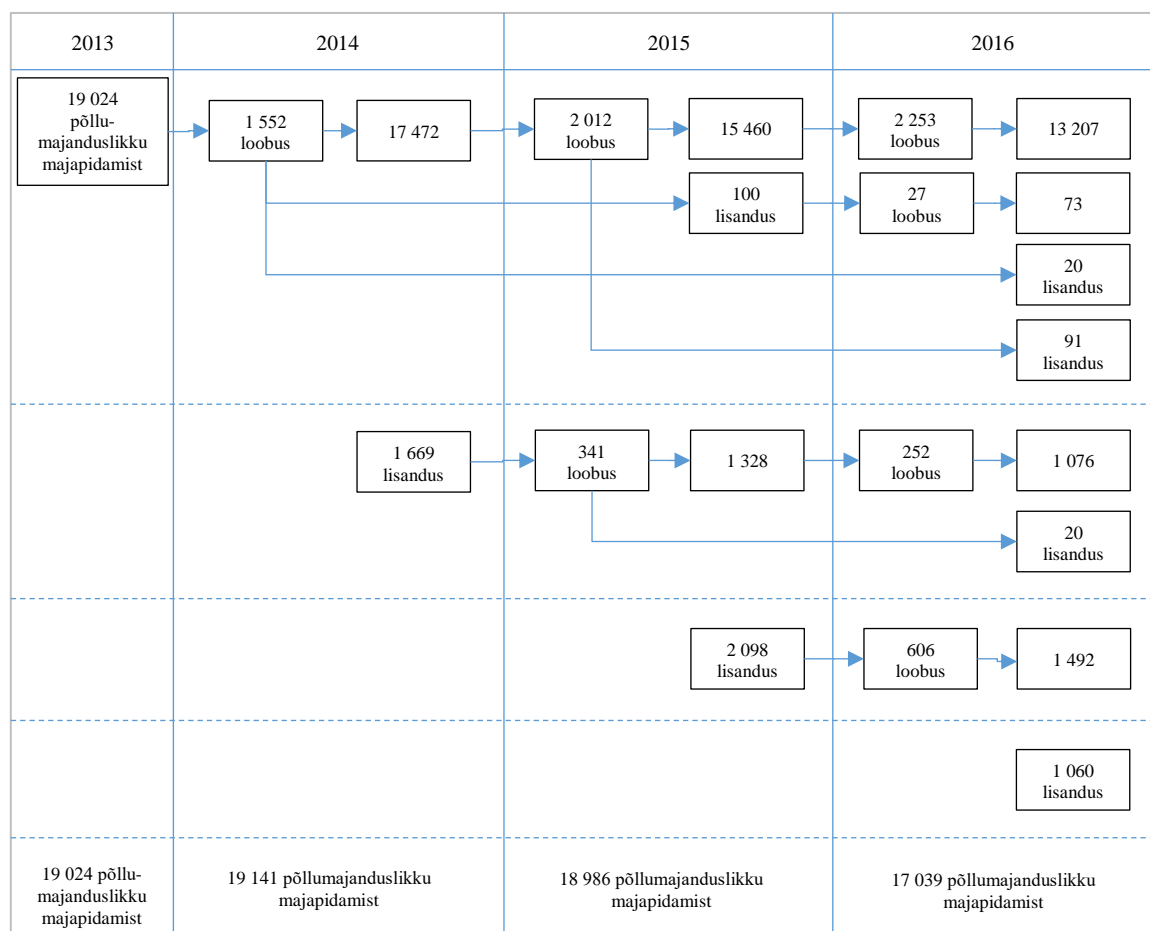
Seega seisneb olulisim muutus põllukultuuride pindala suurenemises, mis on toimunud aastatel 2013-2016 pidevalt, ja püsirohumaa pindala vähenemises, mille osas suurem muutus toimus 2016. aastal. Võib eeldada, et selle muutuse üheks põhjuseks on kriis piimasektoris¹⁰. Madala piima kokkuostuhinna tõttu perioodil september 2014 kuni oktoober 2016 on vähenenud piimatootmise tasuvus, piimatootmisele spetsialiseerunud tootjate arv ja piimalehmade arv. Sissetulekutes toimunud vähenemise kompenseerimiseks on põllumajanduslikud majapidamised suurendanud põllukultuuride pindala. Selle, mil määral on püsirohumaa pindala vähenemist mõjutanud põllumajandusmaa minimaalsete hooldustööde nõuete muutumine, väljaselgitamine on käesoleva uuringu peamine eesmärk.

⁹ Muudatused püsirohumaade käsitlemisel on tingitud Euroopa Komisjoni määruste muutumisest – alates 2015. aastast käsitletakse varasemat pikaajalist rohumaad ja looduslikku rohumaad agregeeritult püsirohumaana ning üks osa püsirohumaadest (mis asuvad on turvasmuldadel) muutus tundlikeks püsirohumaadeks, mille puhul kehtib täielik ülesharimise keeld.

¹⁰ Kriis on ka seakasvatusektoris, kus samuti on osad põllumajanduslikud majapidamised (millel on selleks piisavalt põllumajandusmaad) loomapidamisest loobunud ja ümber spetsialiseerunud põllukultuuride kasvatamisele.

Muutused põllumajanduslike majapidamiste struktuuris

Põllumajanduslike majapidamiste, sh otsetoetuste ja MAK keskkonnatoetuste taotlejate arv ei ole aastate lõikes püsiv. Seega tuleks põllumajandusmaa kasutuse muutumist analüüsides taustainfona arvesse võtta ka põllumajanduslike majapidamiste struktuuris toimunud muutusi. Joonisel 4.1 on toodud PRIA andmebaasides olevate põllumajanduslike majapidamiste arvu kujunemine aastatel 2013-2016. Põllumajanduslike majapidamistena käsitletakse siinjuures neid, mis taotlesid vastaval aastal otsetoetusi ja/või MAK keskkonnatoetusi ja/või millel oli vastava aasta 1. juuli seisuga PRIA põllumajandusloomade registris põllumajandusloomi. Seega kajastab joonis 4.1 ka põllumajanduslikke majapidamisi, mis pidasid põllumajandusloomi, kuid ei taotlenud ei otsetoetusi ega MAK keskkonnatoetusi, st puudub info nende maakasutuse kohta.



Joonis 4.1. Põllumajanduslike majapidamiste arvu muutumine aastatel 2013-2016

Allikas: koostatud PRIA andmete alusel

Kui 2013. aastal oli põllumajanduslikke majapidamisi 19 024, siis 2016. aastaks vähenes nende arv 10,4% võrra 17 039-ni. Seejuures püsis põllumajanduslike majapidamiste arv aastatel 2013-2015 stabiilsena vahemikus 18 986-19 141, kuid 2016. aastal vähenes suhteliselt järsult (1947 ehk 10,3% võrra). Ilmneb, et osa (vähem kui 10%) põllumajanduslikke majapidamisi, mis ühel aastal toetuste taotlemisest loobuvad või millel ei ole enam põllumajandusloomade registris registreeritud loomi, klassifitseeruvad järgmistel aastatel uuesti põllumajanduslike majapidamistena, st nad taotleavad uuesti toetusi või on hakanud taas põllumajandusloomi pidama. Võrreldes 2013. aastaga 2014. aastal loobunud 1552 põllumajanduslikust majapidamisest klassifitseerus 2015. aastal uuesti põllumajandusliku majapidamisena 100 ja 2016. aastal 20. Vaadeldud perioodil on igal aastal lisandunud selliseid põllumajanduslikke majapidamisi, mis varem pole toetusi taotlenud. Samas on neist märkimisväärne osa (ligikaudu kolmandik) järgmisel või ülejärgmisel aastal toetuste taotlemisest või põllumajandusloomade pidamisest loobunud. Näiteks 2014. aastal lisandunud 1669 põllumajanduslikust

majapidamisest loobus 2015. aastal toetuste taotlemisest või põllumajandusloomade pidamisest 20,4% ja 2016. aastal 15,1%.

Seega toimub igal aastal põllumajanduslike majapidamiste, st otsetoetuste ja MAK keskkonnatoetuste taotlejate ning põllumajandusloomade registris registreeritud loomaomanike hulgas märkimisväärsed muutusi. See, kui ühel aastal põllumajanduslik majapidamine enam toetusi ei taotle või põllumajandusloomi ei pea, ei tähenda alati seda, et see järgmistel aastatel seda uuesti tegema ei hakka. Seejuures ei saa registrite andmetele tuginedes analüüsida, kas tegemist on näiteks perekonna sisese ÜPT taotluse aluse põllumajandusmaa üleandmise, ettevõtluvormi vahetamise või muu asjaoluga, mida tegelikult ei saa käsitleda põllumajandusliku majapidamise põllumajandustootmisest loobumisena. Kuigi 2016. aastal vähenes põllumajanduslike majapidamiste arv oluliselt enam kui varasematel aastatel, ei saa välistada, et osa neist taotleb toetusi või hakkab põllumajandusloomi pidama uuesti järgnevatel aastatel. Nende asjaolude selgitamiseks viidi läbi ankeetküsitlus, mille tulemused on esitatud alapeatükis 4.2.1.

Kui võrrelda neid põllumajanduslikke majapidamisi, mis olid andmestikus 2013. aastal ning olid esindatud ka järgnevatel aastatel, nende põllumajanduslike majapidamistega, mis loobusid toetuste taotlemisest ja/või põllumajandusloomade pidamisest, või lisandusid hiljem, siis selgub, et toetuste taotlemisest või põllumajandusloomade pidamisest loobunud põllumajanduslike majapidamiste ÜPT taotlustele märgitud keskmine põllumajandusmaa pindala oli oluliselt väiksem kui neil põllumajanduslikel majapidamistel, mis püsisid andmestikus kogu perioodi vältel (tabel 4.2). Ka lisandunud põllumajanduslike majapidamiste põllumajandusmaa pindala oli väiksem kui neil põllumajanduslikel majapidamistel, mis olid andmestikus püsivalt esindatud. Samuti ilmneb, et pärast 2013. aastat toetuste taotlemisest või põllumajandusloomade pidamisest loobunud või andmestikku lisandunud põllumajanduslike majapidamiste põllumajandusmaa kasutusest moodustab pikaajaline ja looduslik rohumaa (aastatel 2013-2014) ja püsirohumaa ja tundlik püsirohumaa (aastatel 2015-2016) suurema osa kui püsivalt andmestikus olevatel põllumajanduslikel majapidamistel.

Tabelis 4.3 on toodud ülevaade põllumajanduslike majapidamiste jaotumisest erinevatesse tootmistüüpidesse, nende keskmisest põllumajandusmaa kasutusest ning pikaajalise ja loodusliku rohumaa, ja püsirohumaa ja tundliku püsirohumaa osakaalust aastatel 2013-2015. Maa hooldajate tüüpi kuulus sel perioodil 31,0-31,9% põllumajanduslikest majapidamistest, nende keskmine põllumajandusmaa pindala oli vahemikus 9,7-11,9 ha ning pikaajaline ja looduslik rohumaa või püsirohumaa ja tundlik püsirohumaa moodustas sellest 90,6-92,7%.

Aastatel 2013-2015 on suurenenud järgmistesse levinumatesse tootmistüüpidesse kuuluvate põllumajanduslike majapidamiste arv:

- 15 Teravilja, õliseemnete ja valgurikaste taimede tootmisele spetsialiseerunud ettevõtted (13,5%).
- 46 Spetsialiseerunud veistele – kasvatamine ja nuumamine (13,5%).
- 48 Lambad, kitsed ja teised kariloomad (4,7%).
- Maa hooldajad (põllumajanduslike majapidamiste arvu kasv 2,6%).

Põllumajanduslike majapidamiste arv on vähenenud järgmistes levinumates tootmistüüpides¹¹:

- 45 Spetsialiseerunud piimandusele (-23,4%).
- 47 Veised – piimandus, kasvatamine ja nuumamine (-15,4%).
- 8 Segakultuurid kariloomad (-5,6%).

Püsirohumaa ja tundliku püsirohumaa (aastatel 2013-2014 pikaajalise ja loodusliku rohumaa) osakaal põllumajandusmaa kasutusest oli 2015. aastal suurim järgmistes tootmistüüpides:

- Maa hooldajad (92,7%).
- 48 Lambad, kitsed ja teised kariloomad (74,2%).
- 46 Spetsialiseerunud veistele – kasvatamine ja nuumamine (65,2%).
- 47 Veised – piimandus, kasvatamine ja nuumamine (62,5%).

¹¹ Teratoidulistele (käesolevas uuringus seakasvatusele) spetsialiseerunud põllumajanduslike majapidamiste arv vähenes oluliselt 2016. aastal, kui 133 põllumajanduslikust majapidamisest, mis 2015. aasta andmete alusel sellesse tootmistüüpi klassifitseerus, 106 (79,7%) ei olnud PRIA 2016. aasta andmestikes enam esindatud (tabel 4.5). Oluliseks mõjutajaks on seejuures olnud Sigade Aafrika Katku levik Eestis ning sellega kaasnenud kauplemispiirangud.

Tabel 4.2. Põllumajanduslike majapidamiste arv, keskmine põllumajandusmaa pindala ning loodusliku ja püsirohumaa osakaal põllumajandusmaa kasutuses aastatel 2013-2016

	Põllumajanduslike majapidamiste arv	Keskmine põllumajandusmaa pindala, ha	.. sh pikaajaline ja looduslik rohumaa*, ha	.. sh pikaajaline ja looduslik rohumaa*, %
Põllumajanduslikud majapidamised 2013. aastal	19 024	50,1	15,5	30,9%
.. neist 2014. aastal andmestikus	17 472	53,4	15,8	29,5%
.. neist 2015. aastal andmestikus	15 460	58,3	16,6	28,5%
.. neist 2016. aastal andmestikus	13 207	66,0	18,4	28,0%
.. neist 2014. aastal loobujad	1 552	14,5	7,3	50,6%
..... neist 2015. aastal lisandunud	100	9,1	6,5	71,2%
..... neist 2016. aastal andmestikus	73	10,8	7,6	70,9%
..... neist 2016. aastal loobujad	27	4,7	3,4	72,9%
.. neist 2015. aastal loobujad	2 012	19,7	8,9	45,0%
..... neist 2016. aastal andmestikus	91	11,9	-	-
.. neist 2016. aastal loobujad	2 253	13,0	6,0	46,0%
Põllumajanduslikud majapidamised, mis lisandusid 2014. aastal	1 669	18,0	8,7	48,5%
.. neist 2015. aastal andmestikus	1 328	21,3	9,3	43,8%
.. neist 2016. aastal andmestikus	1 076	24,8	10,4	42,1%
.. neist 2015. aastal loobujad	341	17,6	8,3	47,0%
..... neist 2016. aastal andmestikus	20	16,4	-	-
.. neist 2016. aastal loobujad	252	6,1	4,5	73,6%
Põllumajanduslikud majapidamised, mis lisandusid 2015. aastal	2 098	24,0	8,5	35,6%
.. neist 2016. aastal andmestikus	1 492	29,3	9,7	33,0%
.. neist 2016. aastal loobujad	606	10,8	5,7	53,0%
Põllumajanduslikud majapidamised, mis lisandusid 2016. aastal	1 060	21,3	-	-
Põllumajanduslikud majapidamised kokku 2014. aastal	19 141	50,3	15,1	30,1%
Põllumajanduslikud majapidamised kokku 2015. aastal	18 986	51,6	15,2	29,4%
Põllumajanduslikud majapidamised kokku 2016. aastal	17 039	57,5	16,3	28,3%

*aastatel 2013-2014 pikaajaline ja looduslik rohumaa, aastatel 2015-2016 püsirohumaa ja tundlik püsirohumaa

Allikas: koostatud PRIA andmete alusel

Tabel 4.3. Põllumajanduslike majapidamiste arv, keskmine põllumajandusmaa kasutus, pikaajalise ja loodusliku rohumaa, ning püsirohumaa ja tundliku püsirohumaa osakaal tootmistüüpide lõikes, 2013-2015

Tootmistüüp	Põllumajanduslike majapidamiste arv			Osakaal, %			Keskmine põllumajandusmaa kasutus, ha			Pikaajalise ja loodusliku rohumaa; püsirohumaa ja tundliku püsirohumaa osakaal, %		
	2013	2014	2015	2013	2014	2015	2013	2014	2015	2013	2014	2015
15 Teravilja, õliseemnete ja valgurikaste taimede tootmisele spetsialiseerunud ettevõtted	2 114	2 342	2 399	11,1%	12,2%	12,6%	139,1	135,8	145,6	5,6%	5,6%	6,3%
161 Juurvilja tootmisele spetsialiseerunud ettevõtted	266	234	194	1,4%	1,2%	1,0%	9,2	9,6	8,9	23,3%	20,5%	26,4%
162 Teravili, õliseemned, valgukultuurid ja juurvili	85	80	64	0,4%	0,4%	0,3%	21,7	26,8	49,3	6,1%	6,6%	5,5%
163 Põlluköögiviljade tootmisele spetsialiseerunud ettevõtted	436	434	482	2,3%	2,3%	2,5%	10,4	10,4	13,6	33,1%	28,3%	21,8%
166 Mitmesuguste põllukultuuride kasvatamine	584	549	549	3,1%	2,9%	2,9%	38,2	45,3	33,1	14,3%	13,6%	13,3%
2 Aiandusele spetsialiseerunud ettevõtted	31	35	32	0,2%	0,2%	0,2%	17,3	15,8	13,5	25,3%	21,6%	35,2%
3 Spetsialiseerunud pikaajalistele kultuuridele	195	186	210	1,0%	1,0%	1,1%	14,8	14,8	12,8	19,6%	19,2%	20,6%
45 Spetsialiseerunud piimandusele	1 661	1 438	1 273	8,7%	7,5%	6,7%	140,0	154,9	167,8	28,6%	27,4%	26,7%
46 Spetsialiseerunud veistele – kasvatamine ja nuumamine	1 090	1 161	1 237	5,7%	6,1%	6,5%	65,3	66,8	75,5	65,6%	63,4%	65,2%
47 Veised – piimandus, kasvatamine ja nuumamine	701	633	593	3,7%	3,3%	3,1%	56,7	59,5	58,1	61,4%	63,2%	62,5%
48 Lambad, kitsed ja teised kariloomad	1 758	1 762	1 841	9,2%	9,2%	9,7%	17,2	16,1	15,7	70,7%	72,5%	74,2%
5 Spetsialiseerunud teratoidulistele	65	119	133	0,3%	0,6%	0,7%	76,4	35,8	24,1	2,0%	4,4%	2,5%
6 Segakultuuride kasvatamine	102	113	106	0,5%	0,6%	0,6%	15,7	20,7	14,6	26,2%	23,7%	28,8%
7 Mitme tegevusalaga loomakasvatuse ettevõtted	26	45	37	0,1%	0,2%	0,2%	378,4	193,7	151,2	15,5%	21,6%	32,4%
8 Segakultuurid – kariloomad	3 984	3 981	3 759	20,9%	20,8%	19,8%	41,0	39,3	42,1	28,6%	28,8%	27,2%
Maa hooldajad	5 902	6 031	6 030	31,0%	31,4%	31,8%	11,9	11,5	9,7	90,6%	92,5%	92,7%
9 Mitteklassifitseeritud põllumajanduse ettevõtted	24	16	47	0,1%	0,1%	0,2%	15,1	9,2	7,3	0,0%	0,0%	0,0%
Kokku	19 024	19 141	18 986	100,0%	100,0%	100,0%	50,1	50,3	51,6	30,9%	30,1%	29,4%

Allikas: koostatud PRIA andmete alusel

4.1.2 Aastatel 2014-2016 toetuste taotlemisest ja/või põllumajandusloomade pidamisest loobunud põllumajanduslikud majapidamised

Käesolevas alapeatükis on vaatluse all aastatel 2014-2016 toetuste taotlemisest ja/või põllumajandusloomade pidamisest loobunud põllumajanduslikud majapidamised. Kui 2014. aastal loobus toetuste taotlemisest või põllumajandusloomade pidamisest 1552 põllumajanduslikku majapidamist, siis 2015. aastal oli loobujaid 2353 ning 2016. aastal 3138 (tabel 4.5). Kõikidele vaatlusalustele aastatele on iseloomulik, et toetuste taotlemisest või põllumajandusloomade pidamisest loobunud põllumajanduslike majapidamise hulgas on suurim Maa hooldajate tootmistüüpi kuulunud põllumajanduslike majapidamiste osakaal. Lähtuvalt uuringu eesmärgist on olulisem aga see, et Maa hooldajate osakaal toetuste taotlemisest või põllumajandusloomade pidamisest loobunud põllumajanduslike majapidamiste hulgas suurenes nii 2015. kui 2016. aastal, ulatudes vastavalt 42,5 ja 48,7 protsendini.

Tabelist 4.4 selgub, et suurem osa toetuste taotlemisest või põllumajandusloomade pidamisest loobunud põllumajanduslikest majapidamistest kuulus aastatel 2014-2016 põllumajandusmaa suurusgruppidesse 0<-<10 ha (53,1-63,4%), 10-<40 ha (19,8-26,1%) ja 0 ha¹² (11,9-16,9%). 2016. aastal suurenes toetuste taotlemisest või põllumajandusloomade pidamisest loobunud põllumajanduslike majapidamiste hulgas märgatavalt (10,3%) suurusgruppi 0<-<10 ha kuulunud põllumajanduslike majapidamiste osakaal.

Tabel 4.4. Aastatel 2014-2016 toetuste taotlemisest või põllumajandusloomade pidamisest loobunud põllumajanduslike majapidamiste arv põllumajandusmaa suurusgruppide lõikes

		Põllumajandusmaa suurusgrupp, ha						Kokku
		0	0<-<10	10-<40	100-<400	40-<100	≥400	
2014	Põllumajanduslike majapidamiste arv	262	869	329	30	54	8	1 552
	Osakaal, %	16,9%	56,0%	21,2%	1,9%	3,5%	0,5%	100,0%
2015	Põllumajanduslike majapidamiste arv	280	1 250	615	63	130	15	2 353
	Osakaal, %	11,9%	53,1%	26,1%	2,7%	5,5%	0,6%	100,0%
2016	Põllumajanduslike majapidamiste arv	424	1 991	620	32	60	11	3 138
	Osakaal, %	13,5%	63,4%	19,8%	1,0%	1,9%	0,4%	100,0%

Allikas: koostatud PRIA andmete alusel

Seega saab väita, et nii 2015. kui 2016. aastal suurenes eelneva aastaga võrreldes toetuste taotlemisest või põllumajandusloomade pidamisest loobunud põllumajanduslike majapidamiste hulgas Maa hooldajate tüüpi klassifitseeritud põllumajanduslike majapidamiste arv, vastavalt 2,9 ja 6,2 protsenti. 2016. aastal suurenes toetuste taotlemisest või põllumajandusloomade pidamisest loobunud põllumajanduslike majapidamiste hulgas 10,3 protsenti suurusgruppi 0<-<10 ha kuulunud põllumajanduslike majapidamiste arv. Üks põhjus nende muutuste taga võis olla põllumajandusmaa minimaalsete hooldusnõuete muutumine.

¹² Tegemist on põllumajanduslike majapidamistega, millel oli põllumajandusloomi, kuid mis ei taotlenud toetusi. Enamasti on tegemist nn ühe põllumajanduslooma pidajatega.

Tabel 4.5. Aastatel 2014-2016 toetuste taotlemisest või põllumajandusloomade pidamisest loobunud põllumajanduslike majapidamiste arv ja põllumajandusmaa kasutus tootmistüüpide lõikes

Tootmistüüp	2014			2015			2016		
	Põllumajanduslike majapidamiste arv	Osa-kaal, %	Keskmine põllumajandusmaa pindala, ha	Põllumajanduslike majapidamiste arv	Osa-kaal, %	Keskmine põllumajandusmaa pindala, ha	Põllumajanduslike majapidamiste arv	Osa-kaal, %	Keskmine põllumajandusmaa pindala, ha
15 Teravilja, õliseemnete ja valgurikaste taimede tootmisele spetsialiseerunud ettevõtted	140	9,0%	43,8	268	11,4%	61,7	219	7,0%	51,1
161 Juurvilja tootmisele spetsialiseerunud ettevõtted	29	1,9%	5,1	37	1,6%	3,7	35	1,1%	5,5
162 Teravili, õliseemned, valgukultuurid ja juurvili	11	0,7%	2,5	13	0,6%	8,2	8	0,3%	27,5
163 Põllukõõgiljade tootmisele spetsialiseerunud ettevõtted	43	2,8%	7,7	55	2,3%	6,2	95	3,0%	4,5
166 Mitmesuguste põllukultuuride kasvatus	37	2,4%	9,7	51	2,2%	14,6	64	2,0%	8,8
2 Aiandusele spetsialiseerunud ettevõtted	3	0,2%	9,7	6	0,3%	15,0	6	0,2%	28,2
3 Spetsialiseerunud pikaajalistele kultuuridele	21	1,4%	2,8	19	0,8%	34,7	25	0,8%	3,8
45 Spetsialiseerunud piimandusele	120	7,7%	9,1	106	4,5%	7,5	94	3,0%	7,1
46 Spetsialiseerunud veistele – kasvatamine ja nuumamine	102	6,6%	19,6	105	4,5%	12,9	99	3,2%	17,7
47 Veised – piimandus, kasvatamine ja nuumamine	20	1,3%	15,0	28	1,2%	16,7	16	0,5%	12,3
48 Lambad, kitsed ja teised kariloomad	113	7,3%	3,9	125	5,3%	5,3	189	6,0%	2,3
5 Spetsialiseerunud teratoidulistele	10	0,6%	0,0	25	1,1%	0,0	106	3,4%	0,5
6 Segakultuuride kasvatamine	10	0,6%	12,7	16	0,7%	13,4	11	0,4%	11,0
7 Mitme tegevusalaga loomakasvatuse ettevõtted	0	0,0%	-	1	0,0%	6,1	4	0,1%	7,8
8 Segakultuurid – kariloomad	270	17,4%	15,2	494	21,0%	21,0	602	19,2%	16,3
Maa hooldajad	614	39,6%	11,8	1 000	42,5%	13,2	1 529	48,7%	7,5
9 Mitteklassifitseeritud põllumajandusettevõtted	9	0,6%	7,6	4	0,2%	16,0	36	1,1%	16,1
Kokku	1 552	100,0%	14,5	2 353	100,0%	19,4	3 138	100,0%	12,0

Allikas: koostatud PRIA andmete alusel

4.1.3 Põllumajandusmaa kasutuse muutus põllumassiivide tasandil aastatel 2013-2016

Kui vaadelda aastatel 2013-2016 toimunud muutusi põllumassiivide tasandil, siis selgub, et 2015. ja 2016. aastal vähenes eelneval aastal ÜPT taotlustele märgitud põllumassiivide arv enam kui 2014. aastal (tabelid 4.6 ja 4.7). Kui 2014. aastal ei taotletud ÜPT-d 4763 põllumassiivile (19 450 ha), millele aasta varem ÜPT-d taotleti, siis 2015. aastal oli selliseid põllumassiive 8283 (43 705 ha) ja 2016. aastal 8386 (23 313 ha). Kui 2015. aastal moodustasid poollooduslikud kooslused 45,5% nende põllumassiivide pindalast, millele ÜPT-d enam ei taotletud, siis 2016. aastal moodustas ÜPT taotlemisest eemale jäänud massiivide pindalast suurima osakaalu püsirohumaa (55,8%).

Tabel 4.6. Põllumassiivid ÜPT taotlustel põllumajandusmaa liigi järgi, 2013-2014¹³

	Põllu- kultuurid	Pikaajaline rohuma	Looduslik rohuma	Püsi- kultuurid	Mustkesa	Pool- looduslikud kooslused	Kokku
2013. aasta ÜPT taotlused							
Massiivide arv	64 357	55 740	12 866	1 531	2 122	1 556	127 257
Pindala kokku, ha	617 355	255 166	36 054	3 073	9 659	25 902	947 210
Osakaal pindalast, ha	65,2%	26,9%	3,8%	0,3%	1,0%	2,7%	100,0%
Massiivi keskmine pindala, ha	9,6	4,6	2,8	2,0	4,6	16,6	7,4
... neist ei olnud 2014. aasta ÜPT taotlustel							
Massiivide arv	1 854	2 080	734	69	81	182	4 763
Pindala kokku	7 926	5 855	1 420	75	260	3 915	19 450
Osakaal pindalast, ha	40,8%	30,1%	7,3%	0,4%	1,3%	20,1%	100,0%
Massiivi keskmine pindala, ha	4,3	2,8	1,9	1,1	3,2	21,5	4,1
Lisandus 2014. aasta ÜPT taotlemisel							
Massiivide arv	3 107	4 166	1 298	93	121	78	8 507
Pindala kokku	13 297	11 363	2 733	106	358	3 122	30 979
Osakaal pindalast, ha	42,9%	36,7%	8,8%	0,3%	1,2%	10,1%	100,0%
Massiivi keskmine pindala, ha	4,3	2,7	2,1	1,1	3,0	40,0	3,6
2014. aasta ÜPT taotlused							
Massiivide arv	67 025	56 679	13 119	1 623	1 524	1 452	131 001
Pindala kokku, ha	637 741	250 212	37 508	3 146	5 781	24 737	959 126
Osakaal pindalast, ha	66,5%	26,1%	3,9%	0,3%	0,6%	2,6%	100,0%
Massiivi keskmine pindala, ha	9,5	4,4	2,9	1,9	3,8	17,0	7,3
... neist ei olnud 2015. aasta ÜPT taotlustel							
Massiivide arv	2 404	3 730	1 123	140	85	1 223	8 283
Pindala kokku	10 201	10 057	2 740	694	131	19 883	43 705
Osakaal pindalast, ha	23,3%	23,0%	6,3%	1,6%	0,3%	45,5%	100,0%
Massiivi keskmine pindala, ha	4,2	2,7	2,4	5,0	1,5	16,3	5,3

Allikas: koostatud PRIA põllumassiivide andmete alusel

¹³ Kui liita kokku põllumassiivide pindala ühe aasta taotlustel, lahutada maha nende massiivide pindala, millele järgmisel aastal toetust ei taotletud, lisada nende massiivide pindala, mis järgmisel aastal lisandusid, siis saadud pindala erinevus järgmise aasta taotlusaluste massiivide kogupindalast tuleneb sellest, et massiivide pindalad võivad aastate lõikes varieeruda. Samuti ei summeeru erinevat liiki põllumajandusmaa massiivid, taotlemise alt välja läinud massiivid, lisandunud massiivid ja järgmisel aastal seda liiki põllumajandusmaa massiivid. Põhjuseks on põllumajandusmaa liigi muutus ühe massiivi piires erinevatel aastatel.

Tabel 4.7. Põllumassiivid ÜPT taotlustel põllumajandusmaa liigi järgi, 2015-2016¹⁴

	Põllu- kultuurid	Püsi- rohumaa	Tundlik püsi- rohumaa	Püsi- kultuurid	Must- kesa	Pool- looduslikud kooslused	Karjatamine väljaspool põllumaj. maad	Kokku
Lisandus 2015. aasta ÜPT taotlemisel								
Massiivide arv	6 279	9 051	73	597	424	2 581	5	18 192
Pindala kokku	24 170	32 414	325	562	1 10,	23 886	30	82 490
Osakaal pindalast, ha	29,0%	39,3%	0,4%	0,7%	1,3%	29,0%	0,0%	100,0%
Massiivi keskmine pindala, ha	3,8	3,6	4,5	0,9	2,6	9,3	6,0	4,5
2015. aasta ÜPT taotlused								
Massiivide arv	70 189	69 681	283	1 838	2 447	2 811	5	140 910
Pindala kokku, ha	649 646	286 929	1 339	2 742	11 422	25 099	30	977 206
Osakaal pindalast, ha	66,5%	29,4%	0,1%	0,3%	1,2%	2,6%	0,0%	100,0%
Massiivi keskmine pindala, ha	9,3	4,1	4,7	1,5	4,7	8,9	6,0	6,9
... neist ei olnud 2016. aasta ÜPT taotlustel								
Massiivide arv	2 491	5 644	26	204	217	368	2	8 386
Pindala kokku	7 456	13 000	53	170	410	2 207	17	23 313
Osakaal pindalast, ha	32,0%	55,8%	0,2%	0,7%	1,8%	9,5%	0,1%	100,0%
Massiivi keskmine pindala, ha	3,0	2,3	2,0	0,8	1,9	6,0	8,3	2,8
Lisandus 2016. aasta ÜPT taotlemisel								
Massiivide arv	3 941	4 586	36	155	220	521	2	9 211
Pindala kokku	17 435	14 061	238	169	723	2 919	7	35 552
Osakaal pindalast, ha	49,0%	39,6%	0,7%	0,5%	2,0%	8,2%	0,0%	100,0%
Massiivi keskmine pindala, ha	4,4	3,1	6,6	1,1	3,3	5,6	3,4	3,9
2016. aasta ÜPT taotlused								
Massiivide arv	72 426	67 476	286	1 818	2 036	2 964	6	141 735
Pindala kokku, ha	664 490	275 712	1 567	2 805	8 657	26 572	21	979 825
Osakaal pindalast, ha	67,8%	28,1%	0,2%	0,3%	0,9%	2,7%	0,0%	100,0%
Massiivi keskmine pindala, ha	9,2	4,1	5,5	1,5	4,3	9,0	3,5	6,9

Allikas: koostatud PRIA põllumassiivide andmete alusel

4.1.4 Nõuete rikkumised otsetoetuste taotlemisel

Üks võimalus saamaks infot selle kohta, kas minimaalsete hooldusnõuete muutumine aastatel 2015 ja 2016, tõi kaasa raskusi nõuetest aru saamisel ja nende täitmisel, on PRIA ÜPT taotlejate kohapealsete kontrollide tulemused (tabel 4.8). Aastatel 2013-2014 tuli kontrollida 1 protsent taotlejatest, kuna siis olid minimaalsed hooldusnõuded osa nõuetele vastavuse süsteemist. Alates 2015. aastast on need toetusõiguslikkuse nõudeks – seetõttu viiakse kohapealne kontroll läbi vähemalt 5 protsendi ÜPT taotlejate juures. Aastatel 2013 ja 2014 oli rikkumise korral sanktsioon väiksem: nõuete rikkumisega kaasnes määratava toetuse osaline vähendamine – see võib olla üheks põhjuseks, miks oli 2013. ja 2014. aastal rikkujate osakaal suhteliselt suur, vastavalt 67,3 ja 83,9 protsenti. 2015. ja 2016. aastal vähenes kohapealsetes kontrollides tuvastatud ÜPT minimaalsete hooldusnõuete rikkujate osakaal vastavalt 23,5 ja 18,8 protsendini. See on tõenäoliselt seotud rikkumisega kaasneva sanktsiooni karmistumisega alates 2015. aastast. Seega on vaatamata minimaalsete hooldusnõuete rangemaks muutumisele vähenenud nõuete rikkujate osakaal.

Tabel 4.8. Põllumajandusmaa minimaalsete hooldusnõuete rikkumine kohapealsete kontrollide tulemuste põhjal, 2013-2015

Aasta	ÜPT taotlusi	Põllumajanduslike majapidamiste arv, mille puhul põllumajandusmaa minimaalseid hooldusnõudeid kohapeal kontrolliti	Põllumajandusmaa minimaalsete hooldusnõuete rikkujaid	Nõuete rikkujate osakaal, %
2013	17 065	260	175	67,3%
2014	17 153	218	183	83,9%
2015	17 080	949	223	23,5%
2016	15 538	1123	211	18,8%

Allikas: PRIA

¹⁴ Aastatel 2015-2016 lisandus maakasutuse kategooria karjatamine väljaspool põllumajandusmaad. Seetõttu on tabelite 4.6 ja 4.7 päised erinevad.

4.1.5 2015. aastal Maa hooldajate tüüpi kuulunud põllumajanduslikud majapidamised

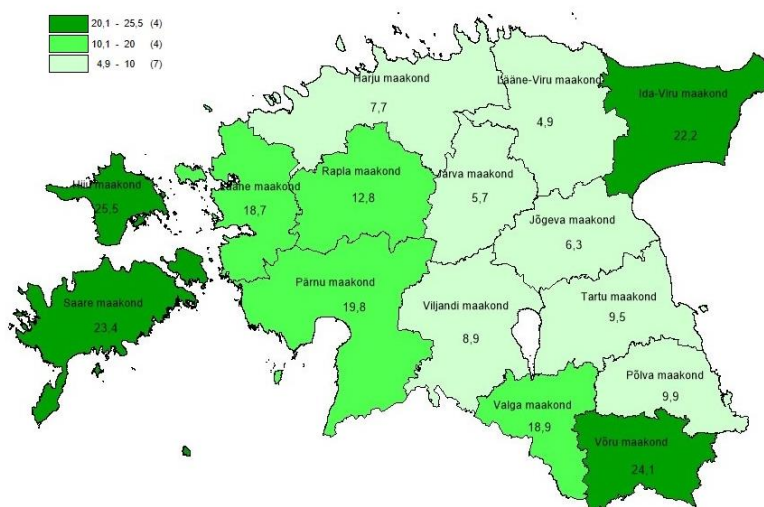
2015. aastal Maa hooldajate tüüpi kuulunud põllumajanduslike majapidamiste jaotus põllumajandusmaa suurusgruppide lõikes on toodud tabelis 4.9. Selgub, et 74,8% sellesse tüüpi kuulunud põllumajanduslikest majapidamistest taotles ÜPT-d <10 hektarile põllumajandusmaale. 23,0% seda tüüpi põllumajanduslikest majapidamistest taotles ÜPT-d 10-<40 hektarile põllumajandusmaale. Seega on valdavalt tegemist väikeste ja väga väikeste põllumajanduslike majapidamistega. Kokku taotlesid sellesse tüüpi kuulunud põllumajanduslikud majapidamised 2015. aastal ÜPT-d 58 590 hektarile põllumajandusmaale. Kokku oli Eestis 2015. aastal põllumajandustootmises mittekasutatavat maad, mida säilitati HPKT-s 125 053 hektarit. Seega, kasutasid Maa hooldajate tüüpi kuuluvad põllumajanduslikud majapidamised sellest ligikaudu 46,9%. See omakorda tähendab, et 53,1% põllumajandustootmises mittekasutatavast maast, mida säilitati HPKT-s, hooldasid põllumajanduslikud majapidamised, mis kasvasid põllukultuure ja püsilikultuure või pidasid põllumajandusloomi. Seega mõjutab minimaalsete hooldusnõuete muutmine nii Maa hooldajate kui ka teistes põllumajanduslikesse tootmistüüpidesse kuuluvaid põllumajanduslikke majapidamisi.

Tabel 4.9. 2015. aastal Maa hooldajate tüüpi kuulunud põllumajanduslike majapidamiste jaotus põllumajandusmaa suurusgruppide lõikes

	Põllumajandusmaa suurusgrupp, ha					Kokku
	0<<10	10-<40	100-<400	40-<100	≥400	
Põllumajanduslike majapidamiste arv	4,509	1,386	38	93	4	6,030
Osakaal, %	74,8%	23,0%	0,6%	1,5%	0,1%	100,0%
Põllumajandusmaa pindala kokku, ha	20 949	23 412	6 533	5 352	2 344	58 590
Keskmine põllumajandusmaa pindala, ha	4,6	16,9	171,9	57,5	585,9	9,7

Allikas: koostatud PRIA andmete alusel

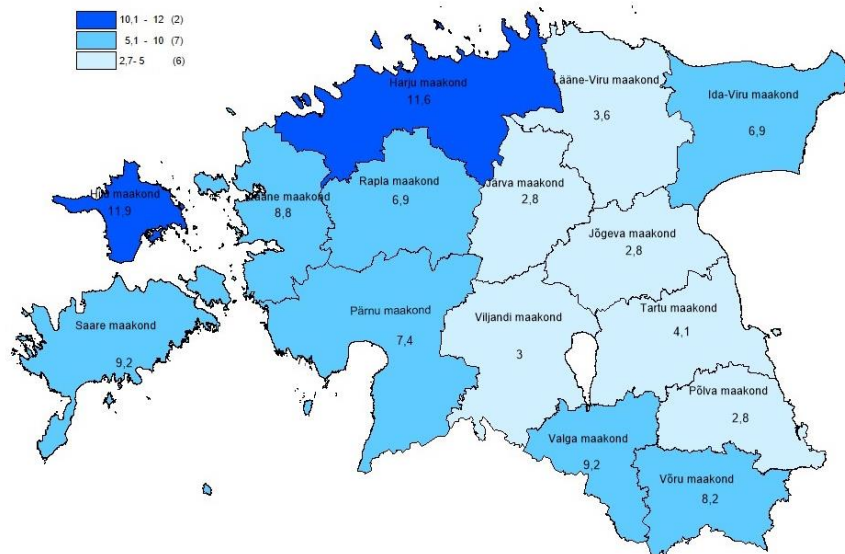
Põllumajandustootmises mittekasutatav maa, mida säilitatakse HPKT-s, osakaal kogu kasutatavast põllumajandusmaast ei ole üle kogu Eesti ühesugune (joonis 4.2). Suurem on see Hiiu, Saare, Võru ja Ida-Viru maakonnas. Kõige madalam on sellise maa osakaal Lääne-Viru, Järva ja Jõgeva maakonnas, mis on Eestis tuntud põllukultuuride kasvatamiseks ja piimakarja pidamiseks soodsate looduslike tingimuste poolest.



Joonis 4.2. Põllumajandustootmises mittekasutatav maa, mida säilitatakse heades põllumajandus- ja keskkonnaningimustes, osakaal kogu kasutatavast põllumajandusmaast maakonniti 2015. aastal, %.

Allikas: Statistikaamet (2016)

Joonisel 4.3 on toodud Maa hooldajate tüüpi kuuluvate põllumajanduslike majapidamiste põllumajandusmaa osakaal kogu põllumajandusmaast maakondade lõikes 2015. aastal. Selgub, et suurim on see Hiiu ja Harju maakonnas, väikseim Põlva, Jõgeva, Järva ja Viljandi maakonnas. Antud näitaja on leitud põllumajanduslike majapidamiste PRIA registrites registreerimise aadresside alusel, mistõttu ei peegelda see täielikult põllumajandusmaa asukohta. Jooniste 4.2 ja 4.3 võrdluse põhjal saab välja tuua, et kuigi Harju maakonnas oli põllumajandustootmises mittekasutatav maa, mida säilitatakse HPKT-s, osakaal kogu kasutatavast põllumajandusmaast 7,7%, oli Harju maakonnas registreeritud Maa hooldajate tüüpi kuuluvate põllumajanduslike majapidamiste põllumajanduslike majapidamiste põllumajandusmaa osakaal kogu põllumajandusmaast 11,6%. Seega on Harju maakonnas registreeritud suhteliselt palju selliseid põllumajanduslike majapidamisi, mis säilitavad teistes Eesti maakondades asuvat põllumajandusmaad HPKT-s, kuid ei kasuta seda põllumajandustootmises.



Joonis 4.3. Maa hooldajate tüüpi kuuluvate põllumajanduslike majapidamiste põllumajandusmaa osakaal kogu põllumajandusmaast maakondade lõikes 2015. aastal, %.

Allikas: koostatud PRIA andmete põhjal

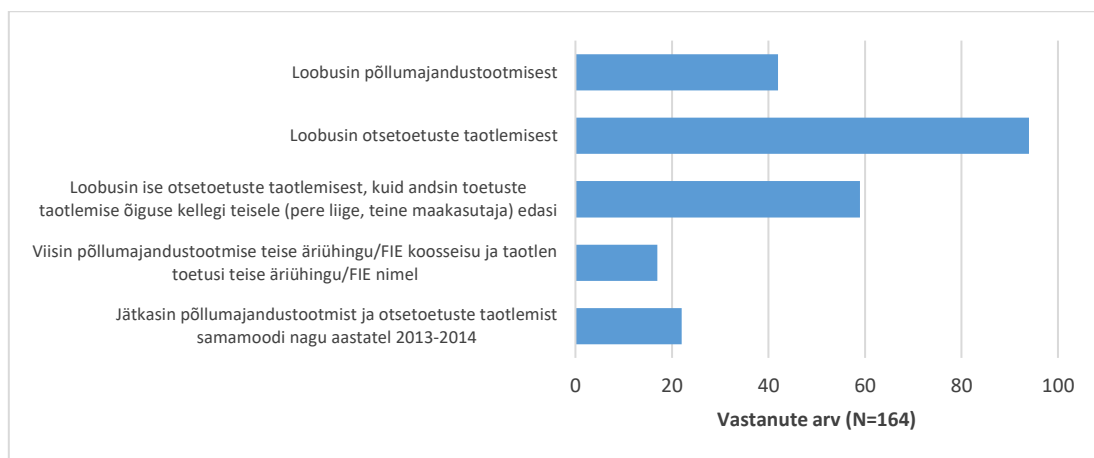
4.2 Ankeetküsitluste tulemuste analüüs

4.2.1 Otsetoetuste taotlemisest 2016. aastal loobunud põllumajanduslike majapidamiste ankeetküsitlus

Kas loobusite aastatel 2015-2016 põllumajanduse otsetoetuste taotlemisest?

PRIA andmete analüüs näitas, et osad ühel aastal toetuste taotlemisest või põllumajandusloomade pidamisest loobunud põllumajanduslike majapidamised võivad järgnevatel aastatel uuesti toetusi taotleda või põllumajandusloomi pidada (alapeatükk 4.1). Seetõttu uuriti 2016. aastal toetuste taotlemisest või põllumajandusloomade pidamisest loobunud põllumajanduslike majapidamiste käest, kas nad on loobunud põllumajandustootmisest, toetuste taotlemisest, või on oma põllumajandusliku majapidamise reorganiseerinud. Antud küsimusele vastas 164 isikut. Vastaja sai korraka märkida mitu erinevat vastusevarianti. Vastuste esinemissagedusest annab ülevaate joonis 4.4. Kõige sagedasemad vastused olid „loobusin otsetoetuste taotlemisest“ (57,3% vastanutest); „loobusin ise otsetoetuste

taotlemisest, kuid andsin toetuste taotlemise õiguse kellegi teisele (pere liige, teine maakasutaja) edasi“ (36,0%); ning „loobusin põllumajandustootmisest“ (25,6%).



Joonis 4.4. Küsimuse „Kas loobusite aastatel 2015-2016 põllumajanduse otsetoetuste taotlemisest?“ vastuste jaotus

Kuna otsetoetuste taotlemisest loobumine võib olla seotud mitme asjaoluga, siis alljärgnevalt analüüsitakse erinevate vastusevariantide koos esinemist (tabel 4.10).¹⁵ Põllumajandustootmisest loobumise vastusevarianti märkis 38 põllumajanduslikku majapidamist. Neist 31 (81,6%) märkis, et loobus otsetoetuste taotlemisest, ja 19 (50,0%) märkis, et küll loobus ise otsetoetuste taotlemisest, kuid andis taotlemise õiguse üle kellelegi teisele. Seega ei ole suur osa neist põllumajanduslikest majapidamistest, mida PRIA otsetoetuste taotlejate ja põllumajandusloomade registri andmestiku alusel saaks pidada tootmisest loobunuks, tegelikult tootmisest loobunud, st nad sisuliselt jätkavad tegevust. Kui tootmisest loobumise vastusevarianti märkinute teisi vastuseid mitte arvestada, siis märkis otsetoetuste taotlemisest loobumise vastusevarianti 59 vastajat. Neist seitse andis toetuste taotlemise õiguse üle kellelegi teisele. 26 põllumajanduslikku majapidamist vastas, et loobus ise otsetoetuste taotlemisest, kuid andis toetuste taotlemise õiguse kellegi teisele (pere liige, teine maakasutaja) edasi, neist kaks viis põllumajandustootmise teise äriühingu koosseisu ja taotleb toetusi teise äriühingu nimel.

Tabel 4.10. Küsimuse „Kas loobusite aastatel 2015-2016 põllumajanduse otsetoetuste taotlemisest?“ vastuste koos esinemine

	Loobusin põllumajandustootmisest	Loobusin otsetoetuste taotlemisest	Loobusin ise otsetoetuste taotlemisest, kuid andsin toetuste taotlemise õiguse kellegi teisele (pere liige, teine maakasutaja) edasi	Viisin põllumajandustootmise teise äriühingu/FIE koosseisu ja taotlen toetusi teise äriühingu/FIE nimel	Jätkasin põllumajandustootmist ja otsetoetuste taotlemist samamoodi nagu aastatel 2013-2014
Loobusin põllumajandustootmisest	38	31	19		
Loobusin otsetoetuste taotlemisest		59	7		
Loobusin ise otsetoetuste taotlemisest, kuid andsin toetuste taotlemise õiguse kellegi teisele (pere liige, teine maakasutaja) edasi			26	2	
Viisin põllumajandustootmise teise äriühingu/ FIE koosseisu ja taotlen toetusi teise äriühingu/FIE nimel				11	5
Jätkasin põllumajandustootmist ja otsetoetuste taotlemist samamoodi nagu aastatel 2013-2014					10

¹⁵ Analüüsist eemaldati nende põllumajanduslike majapidamiste, mis said tõenäoliselt küsimusest valesi aru või eksisid vastuse märkimisega (näiteks vastasid kõikidele vastusevariantidele „jah“ või valisid korraka sisuliselt üksteist välistavad vastusevariantid). Selliseid põllumajanduslikke majapidamisi oli 5.

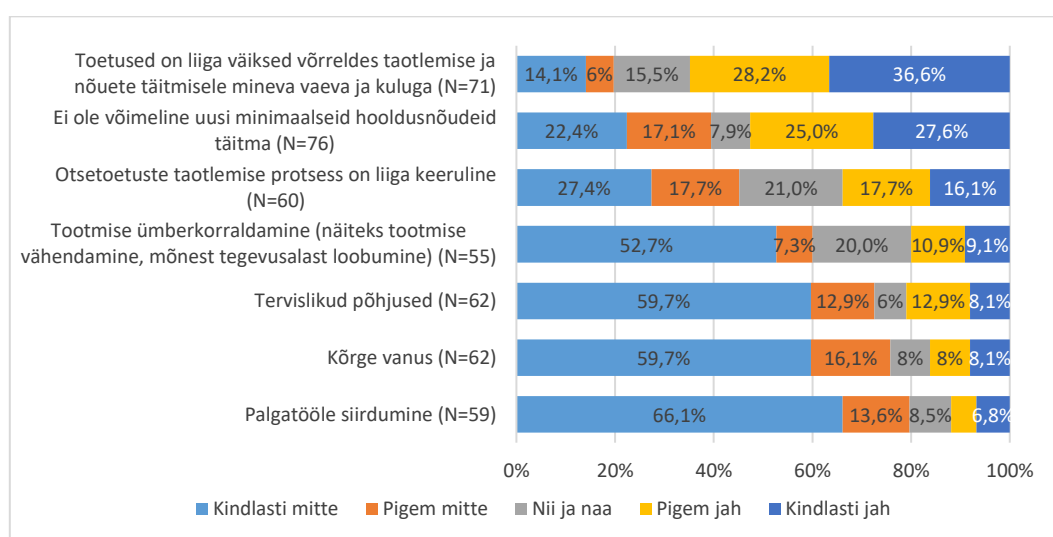
Kui eelnevaid kombinatsioone mitte arvestada, siis 11 põllumajanduslikku majapidamist viis põllumajandustootmise teise äriühingu/FIE koosseisu ja taotleb toetusi teise äriühingu/FIE nimel, neist viis jätkas põllumajandustootmist ja otsetoetuste taotlemist samamoodi nagu aastatel 2013-2014. Kokku 10 vastajat märkis, et jätkas põllumajandustootmist ja otsetoetuste taotlemist samamoodi nagu aastatel 2013-2014, märkimata samas, kas viis tootmise mõne muu äriühingu koosseisu. Seega tuleb toetuste taotlemisest loobunud põllumajanduslike majapidamiste arvu, mida käsitleti aastate 2014-2016 lõikes peatükis 4.1 suhtuda reservatsioonidega. Suur osa neist põllumajanduslikest majapidamistest sisuliselt jätkab toetuste taotlemist, kuid muutunud on taotleja isik.

Juhul kui Teie loobusite aastatel 2015-2016 toetuste taotlemisest, siis mis põhjustel?

Aastatel 2015-2016 toetuste taotlemisest loobumise põhjuseid analüüsiti nende 90 vastaja vastuste alusel, kes märkisid eelneva küsimuse puhul vastuseks „loobusin otsetoetuste taotlemisest“. Vastajatel oli võimalik esitatud väidete puhul vastata 5-pallisel skaalal: 1-kindlasti mitte ... 3-nii ja naa ... 5-kindlasti jah. Vastuste jaotus ning vastajate arv iga esitatud väite puhul on toodud joonisel 4.5.

Toetuste taotlemise põhjustest nõustuti kõige sagedamini väitega, et „toetused on liiga väikesed võrreldes taotlemise ja nõuete täitmisele mineva vaeva ja kuluga“. „Kindlasti jah“ märkis vastuseks 36,6%, ja „pigem jah“ 28,2% vastanutest. Kokku nõustus selle väitega seega 64,8% vastanutest. Teine väide, millega enam nõustuti oli, et toetuste taotlemisest loobuti, kuna ei olnud võimeline uusi minimaalseid hooldusnõudeid täitma. „Kindlasti jah“ vastas sellele küsimusele 27,6% vastanutest, „pigem jah“ 25,0% vastanutest. Seega nõustus selle väitega 52,6% vastanutest. Samas on oluline märkida, et 39,5% vastanutest ei olnud selle väitega kindlasti või pigem mitte nõus, st nende puhul ei olnud uute minimaalsete hooldusnõuete täitmine probleemiks. Kolmandaks nõustuti enam väitega, et toetuste taotlemisest loobuti, kuna otsetoetuste taotlemise protsess on liiga keeruline. „Kindlasti jah“ või „pigem jah“ märkis selle väite puhul 33,8% vastanutest. Samas, veelgi enam (45,1% vastanutest) oli neid, kes ei olnud nõus, et otsetoetuste taotlemise protsess on liiga keeruline.

Ülejäänud väidetega, mis puudutasid toetuste taotlemisest loobumist tootmise ümberkorraldamise, tervislike põhjuste, kõrge vanuse või palgatööle siirdumise tõttu, mis on erialakirjanduses tihti põllumajandusettevõtete struktuuralseid muutusi selgitavateks teguriteks (Viira, 2014), nõustus vähem kui 25% vastanutest. Seega saab öelda, et need isikud, kes loobusid otsetoetuste taotlemisest, pidasid selle juures olulisemateks põhjusteks liiga väikesi toetusi võrreldes nõuete täitmisele mineva vaeva ja kuluga, uute minimaalsete hooldusnõuete täitmise võime puudumist ja liiga keerulist otsetoetuste taotlemise protsessi.

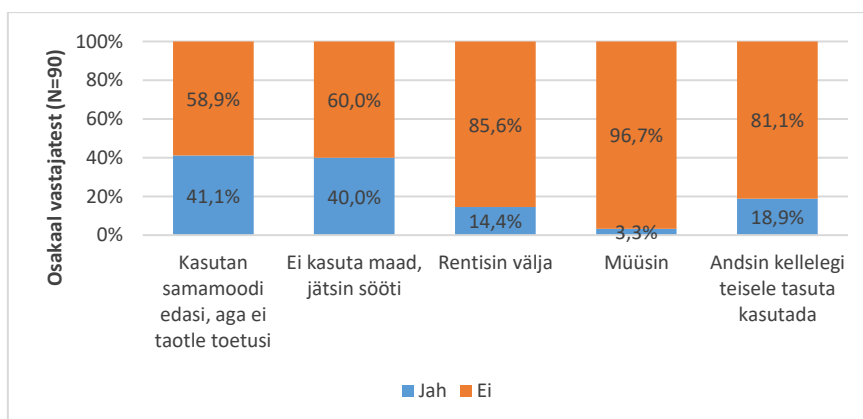


Joonis 4.5. Küsimuse „Juhul kui Teie loobusite aastatel 2015-2016 toetuste taotlemisest, siis mis põhjustel?“ vastuste jaotus

Kui loobusite aastatel 2015-2016 otsetoetuste taotlemisest, siis mida tegite oma põllumajandusmaaga

Kui põllumajandusmaale enam otsetoetusi ei taotleta, siis tekib küsimus, mida selle maaga edasi tehakse. Kuna PRIA registritest ja andmebaasidest sellele küsimusele vastust ei saa, siis uuriti seda toetuste taotlemisest loobunud tootjatelt. Antud küsimuse vastuseid analüüsiti nende 90 vastaja puhul, kes märkisid ankeedi esimese küsimuse vastuseks, et loobusid otsetoetuste taotlemisest.

Joonisel 4.6 selgub, et 41,4% vastanutest märkis vastusevariandi „kasutan samamoodi edasi, aga ei taotle toetusi“. Praktiliselt sama palju märgiti vastusevarianti „ei kasuta maad, jätsin sööti“. Nende vastajate, kes kasutavad maad edasi, aga ei taotle toetusi, keskmine põllumajandusmaa pind oli 2015. aastal 6,3 ha, sh püsirohumaad 4,3 ha (68,3%). Maa sööti jätnute keskmine põllumajandusmaa pind oli 2015. aastal 8,6 ha, sh püsirohumaad 7,1 ha (82,6%). 18,9% vastanutest märkis, et andis maa kellelegi teisele tasuta kasutada. Nagu selgus esimese küsimuse vastustest, siis osa toetuste taotlemisest loobunud andis toetuste taotlemise õiguse (põllumajandusmaa) kellelegi teisele üle. Maa kellelegi teisele kasutada andnud tootjate keskmine põllumajandusmaa pind oli 2015. aastal 23,3 ha, sh püsirohumaad 9,2 ha (39,5%). Suhteliselt vähesed vastajad märkisid, et rentisid maa välja (14,4%) või müüsid (3,3%). Maa rendile andnud 13 isiku keskmine põllumajandusmaa pind oli 2015. aastal 9,4 ha, sh püsirohumaad 4,8 ha (51,1%). Maa müünud kolme isiku keskmine põllumajandusmaa pind oli 2015. aastal 5,8 ha, sh püsirohumaad 4,8 ha (82,8%). Seega ei saa väita, et otsetoetustest taotlemisest loobumisega kaasneb koheselt ulatuslik põllumajandusmaa pakkumise suurenemine maaturul. Samas ei saa toetuste taotlemisest loobumise esimese aasta vastuste põhjal järeldada, et 2016. aastal toetuste taotlemisest loobunud ei paku oma põllumajandusmaad rendile või müügiks järgnevatel aastatel.



Joonis 4.6. Küsimuse „Kui loobusite aastatel 2015-2016 otsetoetuste taotlemisest, siis mida tegite oma põllumajandusmaaga?“ vastuste jaotus

4.2.2 Ankeetküsitlus 2016. aastal otsetoetusi taotlenutele

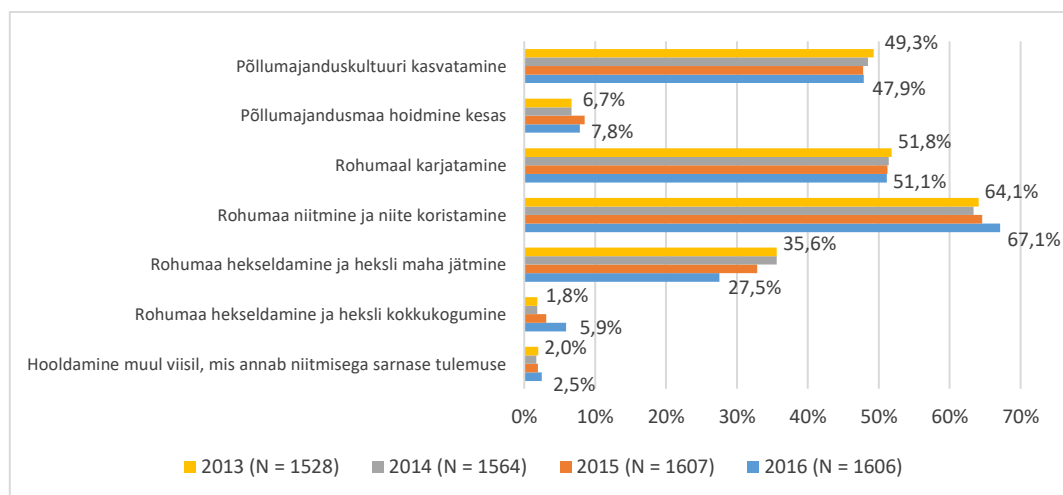
Milliseid hooldusviise kasutasite minimaalsete hooldustööde nõuete täitmiseks aastatel 2013-2016?

Antud küsimus esitati seetõttu, et PRIA registrites ei ole andmeid selle kohta, milliseid hooldusviise põllumajanduslikud majapidamised minimaalsete hooldusnõuete täitmiseks kasutavad. Seega puudub teadmine, kui ulatuslikult kasutatakse näiteks niitmist ja niite koristamist või hekseldamist ja heksli maha jätmist. 2013. aastal kasutatud hooldusviiside kohta vastas 1528, 2014. aasta kohta 1564, 2015. aasta kohta 1607 ja 2016. aasta kohta 1606 põllumajanduslikku majapidamist.

2013. aastal tegeles 49,3% vastanutest põllumajanduskultuuride kasvatamisega, 2015. aastaks oli põllumajanduskultuuride kasvatajate osakaal vähenenud 47,8%-ni, kuid 2016. aastal suurenes see 0,1 protsendi võrra 47,9%-ni (Joonis 4.7). Põllumajandusmaad hoidsid 2013. ja 2014. aastal kesas 6,7%

vastanutest, 2015. aastaks on kesas hoidmise hooldusviisi kasutamine suurenenud 8,5%-ni, 2016. aastaks on aga vähenenud 7,8%-ni. Rohumaal karjatas loomi 2013. aastal 51,8% vastanutest, 2016. aastaks oli rohumaal karjatamine vähenenud 51,1%-ni.

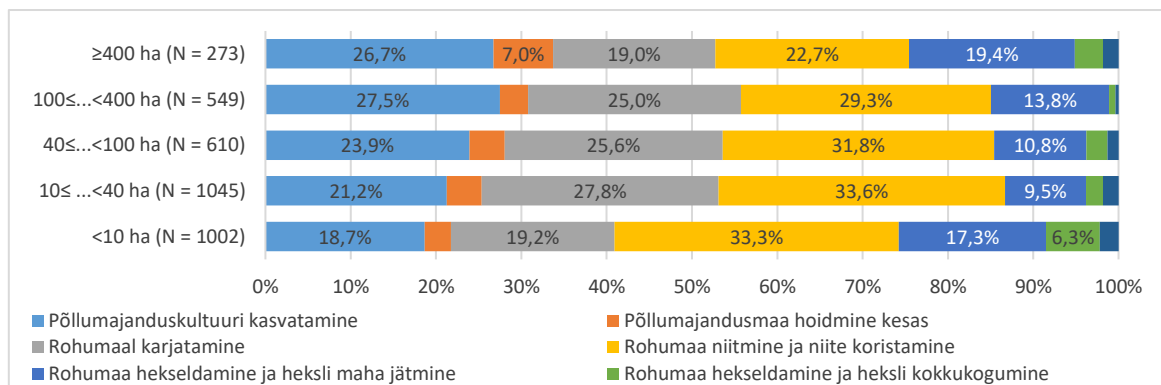
Rohumaa niitmise ja niite koristamisega tegeles 2013. aastal 64,1% vastanutest, 2014. aastal kasutas seda hooldusviisi 63,4% ning 2015. aastal 64,6% vastanutest. 2016. aastal suurenes selle hooldusviisi märkinute osakaal 2,5 protsendi võrra 67,1%-ni. Rohumaa hekseldamise ja heksli maha jätmise võimalust kasutasid nii 2013. kui ka 2014. aastal 35,6% vastanutest, rohumaal hekseldamist ja heksli kokkukogumist kui hooldusviisi kasutasid perioodil 2013-2014 1,8% vastanutest. 2013. aastal oli rohumaal hekseldamine ja heksli maha jätmise ainuke hooldamisviis 183 küsitlusele vastanu (12,0%) jaoks. 2014. aastal oli selliseid vastajaid 196 (12,5%). Kui 2015. ja 2016. aastal muutusid minimaalsed hooldustööde nõuded, vähenes rohumaal hekseldamise ja heksli maha jätmise hooldusviisina kasutajate osakaal vastavalt 32,7% ja 27,5%-ni, kuid heksli kokkukogumine on suurenenud vastavalt 3,1% ja 5,9%-ni. Seega, minimaalsete hooldustööde nõuete muutmisega suurenes niitmise ja niite koristamise kui hooldusviisi kasutamine. Hekseldamise ja heksli maha jätmise on vähenenud, kuid hekseldamise ja heksli kokkukogumine on suurenenud, mis näitab toetuse saamise tingimuste muutumise selget mõju.



Joonis 4.7. Küsimuse „Milliseid hooldusviise kasutasite minimaalsete hooldustööde nõuete täitmiseks aastatel 2013-2016?“ vastuste jaotus

Suhteliselt stabiilne oli küsimusele vastanute osa (2-2,5%), kes kasutasid perioodil 2013-2016 muud niitmise sarnast tulemust andvat hooldusviisi. Seitse vastanut pidasid vajalikuks eristada, et hekseldavad rohumaad pärast karjatamist. Kuus vastanut hooldasid maad regulaarselt muruniidukiga, samuti kuus tootjat tegelesid ainult püsilõuete kasvatamisega ja kultuuride vahelise ala niitmisega lähtuvalt istandike hooldusvajadusest. Rohumaa niitmise ja niite koristamise osas täpsustasid mõned vastanud, et tehti heina (7) või silo (3). Paar tootjat tõid välja maa kombineeritud kasutuse (niitmine ja koristamine, hilisem karjatamine). Üksikud olid pidanud vajalikuks eraldi välja tuua ka mesilaste korjekultuuride kasvatamise ning üks märkis, et haris püsirohumaal üles. Kommentaarina mainiti ka ära rohu hekseldamine väikestel ning liigniisketel tükidel, mida ei saa põllumajanduskultuuride kasvatamiseks kasutada. Samuti käsitleti rohumaadest eraldi poollooduslikke kooslusi.

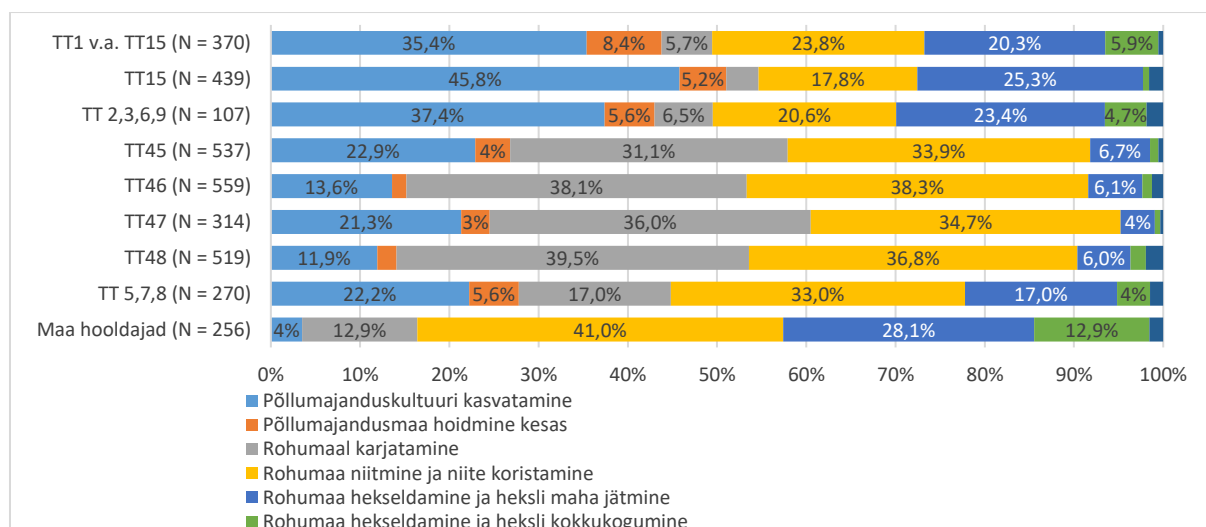
Kui vaadata vastuseid põllumajandusmaa suurusegruppide lõikes (Joonis 4.8), siis selgub, et 2016. aastal olid peamised hooldusviisid minimaalsete hooldustööde nõuete täitmiseks suurusegruppis <10 ha rohumaal niitmine ja niite koristamine (33,3%), rohumaal karjatamine (19,2%) ning põllumajanduskultuuride kasvatamine (18,7%). 17,3% vastanutest selles grupis valis vastuseks rohumaal hekseldamine ja heksli maha jätmise, lisaks 6,3% tegeles rohumaal hekseldamise ja heksli kokkukogumisega.



Joonis 4.8. Küsimuse „Milliseid hooldusviise kasutasite minimaalsete hooldustööde nõuete täitmiseks aastatel 2013-2016?“ vastuste jaotus suurusgruppide lõikes 2016. aastal

Põllumajandusmaa suurusgruppides 10-<40 ha ja 40-<100 ha kasutati kõige sagedamini hooldusviisina rohumaa niitmist ja niite koristamist (vastavalt 33,6% ja 31,8%), rohumaal karjatamist (vastavalt 27,8% ja 25,6%) ja põllumajanduskultuuride kasvatamist (vastavalt 21,2% ja 23,9%). Seejuures tuleb märkida, et rohumaa hekseldamise ja heksli maha jätmise võimalust kasutati võrreldes teiste gruppidega suurusgrupis 10-<40 ha kõige vähem (9,5% vastajatest). Suurusgrupis 100-<400 ha hooldati põllumajandusmaad peamiselt niitmise ja niite koristamise (29,3%), põllumajanduskultuuride kasvatamise (27,5%) ning rohumaal karjatamise teel. Põllumajanduslikud majapidamised, millel oli põllumajandusmaad ≥400 ha, hooldasid maad põllukultuuride kasvatamise (26,7%), rohumaa niitmise ja niite koristamise (22,7%) ning hekseldamise ja heksli maha jätmise teel (19,4%). Suurusgrupi ≥400 ha puhul on märkimisväärne see, et hekseldamine ja heksli maha jätmise oli selles grupis väga levinud põllumajandusmaa hooldusviis, mida kasutas 19,4% vastajatest, ehk see oli sagedasem ka võrreldes suurusgrupiga <10 ha.

Tootmistüübi vaadates (Joonis 4.9) on näha, et 2016. aastal kasutasid taimekasvatajad (tootmistüübid TT1, TT15 ja TT 2,3,6,9) minimaalsete hooldustööde nõuete täitmiseks kõige sagedamini põllumajanduskultuuride kasvatamist, seejärel rohumaa hekseldamist ja heksli maha jätmist ning rohumaa niitmist ja niite koristamist. Loomakasvatajatel (tootmistüübid TT45-TT48 ja ka TT 5,7,8) esineb hooldusviisina lisaks niitmisele ja niite koristamisele ning põllumajanduskultuuride kasvatamisele ka rohumaal karjatamine (veiste ja kariloomade kasvatajatel rohkem). Rohumaa hekseldamist ja heksli maha jätmise võimalust kasutas loomakasvatusel spetsialiseerunud majapidamistest vaid 3,8-6,7%.



Joonis 4.9. Küsimuse „Milliseid hooldusviise kasutasite minimaalsete hooldustööde nõuete täitmiseks aastatel 2013-2016?“ vastuste jaotus tootmistüüpide lõikes 2016. aastal

Maa hooldajad tegelesid peamiselt rohumaa niitmise ja niite koristamisega ning rohumaa hekseldamise ja heksli maha jätmisega, kuid esineb ka neid, kes hekseldavad ja koguvad heksli kokku või karjatavad loomi rohumaal (see on võimalik siis, kui Maa hooldaja tüüpi kuuluv põllumajanduslik majapidamine, millel endal loomi pole, võimaldab sellel maal loomi karjatada mõnel teisel põllumajanduslikul majapidamisel).

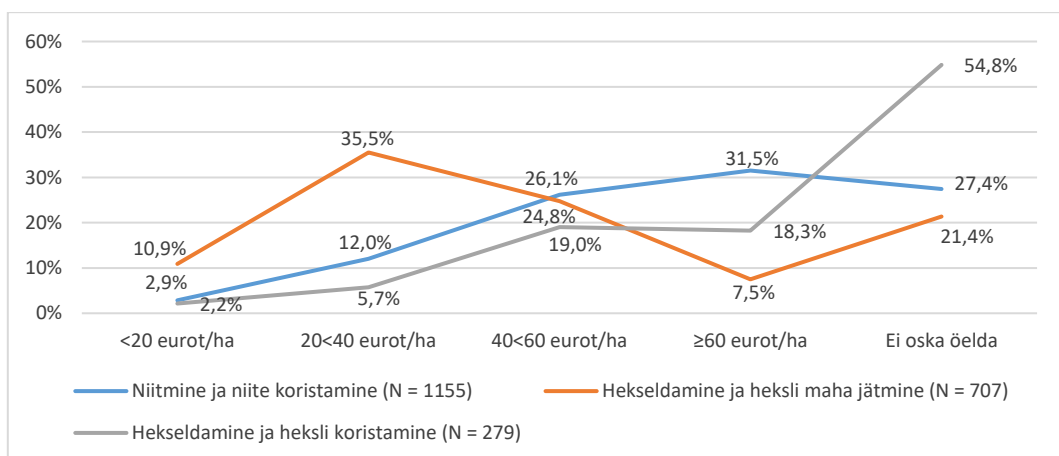
Juhul kui kasutate põllumajandusmaa hooldamisel niitmist või hekseldamist, siis millised olid nende tegevustega kaasnevad kulud (eurot hooldatava maa ha kohta) aastatel 2015-2016?

Antud küsimus esitati selleks, et saada teada, kui kulukas oli põllumajanduslike majapidamiste jaoks põllumajandusmaa hooldamine niitmise ja hekseldamise viisil aastatel 2015-2016. Sellekohane teenuste hinnainfo ei ole avalikult kättesaadav. Info niitmise või hekseldamisega seotud kulude kohta annab võimaluse hinnata, milline oli või oleks nõuete muutumise majanduslik mõju ÜPT taotlejatele. Vastav majandusteoreetiline käsitlus on toodud alapeatükis 2.1. Sellele küsimusele vastas kokku 1396 põllumajanduslikku majapidamist. Niitmise ja niite koristamise kulude kohta märkis vastuse 1155 vastajat, hekseldamise ja heksli maha jätmise kulude kohta 707 ja hekseldamise ja heksli koristamise kulude kohta 279 vastajat.

Põllumajandusmaa niitmise ja niite koristamisega seotud kulud (eurot/ha) aastatel 2015-2016 olid 2,9% vastanute hinnangul väiksemad kui 20 eurot/ha (Joonis 4.10). 12,0% vastas, et niitmise ja niite koristamise kulud on vahemikus 20-40 eurot/ha, 26,1% vastanutest hindas kulude suuruseks 40-60 eurot/ha, ning 31,5% vastanute arvates olid kulud suuremad kui 60 eurot/ha. 27,4% vastanutest ei osanud öelda, kui suured olid niitmise ja niite koristamise kulud hooldatava põllumajandusmaa ühe hektari kohta.

Hekseldamise ja heksli maha jätmise kulude kohta vastanutest 10,9% hinnangul olid kulud väiksemad kui 20 eurot/ha, 35,5% vastas, et kulud on 20-40 eurot/ha, 26,1% hindas kulude suuruseks 40-60 eurot/ha, 7,5% arvates olid kulud vähemalt 60 eurot/ha. 21,4% vastanutest ei osanud öelda, kui suur on hekseldamise ja heksli maha jätmisega kaasnev kulu.

Hekseldamise ja heksli koristamise kohta ei osanud 54,8% vastanutest öelda, kui suur on selle põllumajandusmaa hooldusviisi kasutamise kaasnev kulu. Kuna sellele küsimusele vastas oluliselt vähem vastajaid kui niitmise ja niite koristamise ning hekseldamise ja heksli maha jätmise variantidele, siis kinnitab see, et hekseldamine ja heksli koristamine ei ole levinud põllumajandusmaa hooldusviis. Sellegipoolest, 2,2% vastas, et kulud on väiksemad kui 20 eurot/ha, 5,7% hinnangul olid hekseldamise ja heksli koristamise kulud 20-40 eurot/ha, 19,0% vastas, et kulud on 40-60 eurot/ha, ja 18,3%, et kulud on vähemalt 60 eurot/ha.



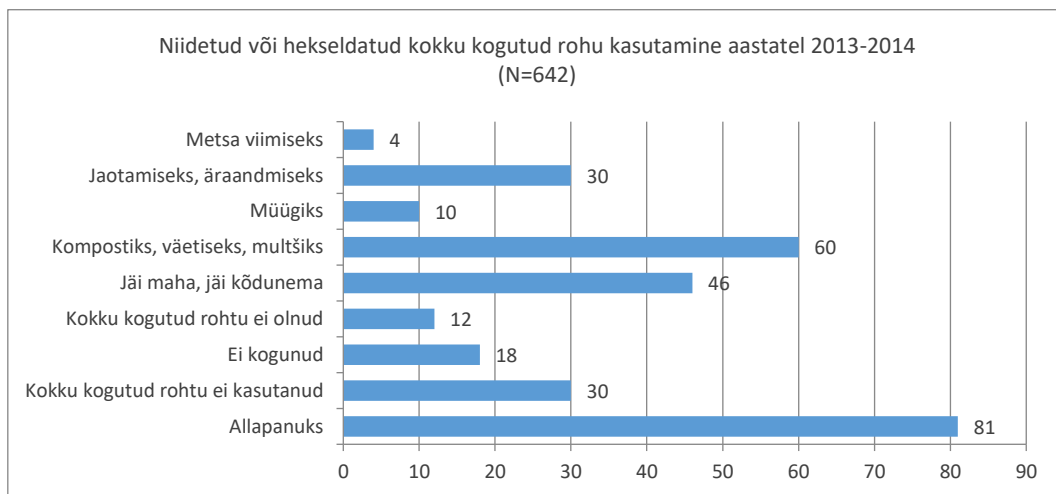
Joonis 4.10. Küsimusele „Juhul kui kasutate põllumajandusmaa hooldamisel niitmist või hekseldamist, siis millised olid nende tegevustega kaasnevad kulud (eurot hooldatava maa ha kohta) aastatel 2015-2016“ vastuste jaotus

Kui võtta arvesse ainult summa vahemiku märkinud vastajad ning eeldada, et vahemikus <20 eurot/ha oli keskmine kulu 10 eurot/ha, vahemikus 20-40 eurot/ha oli keskmine kulu 30 eurot/ha, vahemikus 40-60 eurot/ha oli keskmine kulu 50 eurot/ha, ning nende puhul, kes märkis kuluks >60 eurot/ha, oli keskmine kulu 70 eurot/ha, siis hinnanguline kaalutud keskmine kulu erinevate hooldusviiside puhul oli järgmine: niitmine ja niite koristamine 54 eurot/ha¹⁶, hekseldamine ja heksli maha jätmise 38 eurot/ha, hekseldamine ja heksli koristamine 54 eurot/ha. Seega saab antud tulemuste põhjal väita, et hinnanguliselt suurenevad hekseldamise ja heksli maha jätmise keelamisega kulud ühe hektari rohumaa hooldamiseks vähemalt 16 euro võrra. Sama palju väheneb hekseldamise ja heksli maha jätmise keelamisel seda hooldusviisi kasutavate põllumajandusmaa hooldajate rent, mida käsitleti alapeatükis 2.1.

Kuidas kasutasite kokku kogutud niidetud või hekseldatud rohtu, mida Te ei kasutanud loomasöödana perioodil 2013-2016?

Kokku kogutud niidetud või hekseldatud rohu kasutamise kohta esitati põllumajanduslikele majapidamistele küsimus kahe perioodi (2013-2014 ja 2015-2016) kohta, võrdlemaks aastaid, kui kehtisid erinevad tingimused minimaalsete hooldusnõuete osas. Tegemist oli lahtise (nn vaba teksti) küsimusega, millele vastajad said vastata nii nagu soovisid.

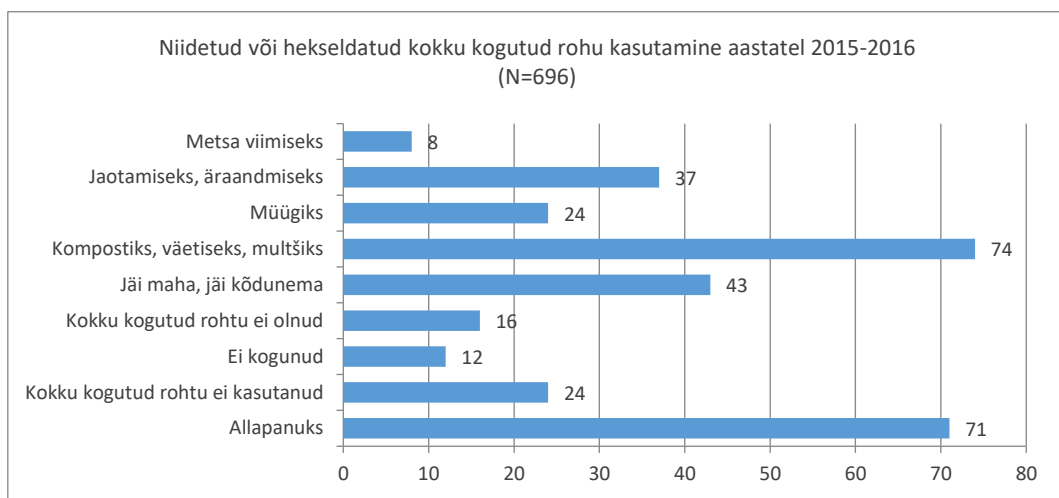
Küsimusele kokku kogutud rohu kasutamise kohta aastatel 2013-2014 vastas 642 põllumajanduslikku majapidamist (Joonis 4.11). Kuigi küsimuses paluti vastata vaid rohu kohta, mida ei kasutatud loomasöödana, vastas kaks kolmandiku põllumajanduslikest majapidamistest, et kasutasid kogutud niidetud või hekseldatud rohtu loomasöödana, nendest 111 vastajat täpsustas, et loomasöödana kasutusse läks kõik kogutud niidetud või hekseldatud rohi. Paljud vastajad (81) leidsid rohule kasutusotstarbe allapanu näol loomadele. Kokku kogutud rohtu kasutati veel komposti, väetise või multšina (60 vastajat), anti ära kas tasuta (30 vastajat) või müüdi (10) ning kasutati metsloomadele söödaks (4 juhul). Küsimusele vastanutest 12 vastajal kokku kogutud rohtu ei olnud, 18 vastajat ei kogunud ja 30 vastajat ei kasutanud rohtu, 46 vastajat jättis niidetud või hekseldatud rohu maha kõdunema.



Joonis 4.11. Küsimuse „Kuidas kasutasite kokku kogutud niidetud või hekseldatud rohtu, mida Te ei kasutanud loomasöödana aastatel 2013-2014?“ vastuste jaotus

¹⁶ Maamajanduse Infokeskuse (2016b) andmetel oli 2016. aastal kultuurniidu heina puhul kasutusaasta masintöö kulude suurus (arvestamata väetise veo ja külvi kuludega) 126,04 eurot/ha. Eeldades, et püsirohumaadelt saadakse ca 30% vähem saaki kui kultuurrohumaadelt, siis võiks püsirohumaade puhul olla heina niitmise ja koristamise kulu 88 eurot/ha. See on kõrgem kui küsitlusele vastanute hinnangute keskmine. Samas, kuna küsitluse puhul on tegemist vastajate antud hinnanguga ja tööaja, kütuse, materjalide ja amortisatsiooni kulu ei ole mõõdetud, võisid küsitlusele vastanud mõningaid kulusid (näiteks tööjõud, amortisatsioon) ignoreerida.

Aastatel 2015-2016 piirati seda osa põllumajandusmaast, millel võis hekseldamise korral heksli maja jätta. Jooniselt 4.7 ilmnes, et sellega seoses suurenes 2016. aastal niitmise ja niite koristamise ning hekseldamise ja heksli kokkukogumise hooldusviiside kasutamise osatähtsus. Suuri muutusi kokku kogutud rohu kasutamise osas ankeetküsitluse põhjal siiski ei ilmne (Joonis 4.12). Nende tootjate arv, kes rohtu ei kogunud, jätsid rohumaale maha või ei kasutanud, mõnevõrra vähenes (94-lt vastajalt 79-le vastajale). Loomasöödana kasutamist nimetas 253 vastajat, 51 vastajat täpsustas, et kõik rohi kasutati rohusöödana. Sarnaselt eelnevale perioodile leidis niidetud ja hekseldatud rohi kasutust allapanuna (71); komposti, väetise või multšina (74). Mõned tootjad jaotasid rohu kas tasuta (37) või müüsid (24). Kasvas ka nende arv, kes vedasid rohu metsa (8) ulukitele söödaks ja paari vastaja puhul metsa alla vedelema. Seega, kuigi meediakajastuse põhjal (Postimees, 14.08.2016) võis jääda mulje, et kogutud heina või rohu põllu või metsa äärde vedelema jätmine on 2016. aastal sagedane, küsitluse tulemused seda ei kinnita.



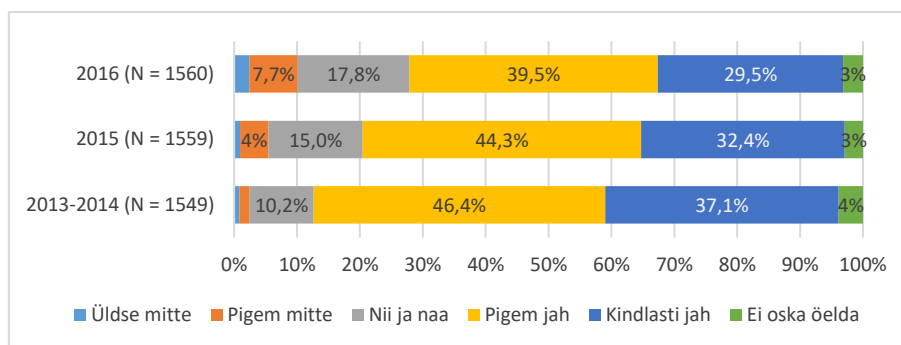
Joonis 4.12. Küsimuse „Kuidas kasutasite kokku kogutud niidetud või hekseldatud rohtu, mida Te ei kasutanud loomasöödana perioodil aastatel 2015-2016?“ vastuste jaotus

Kas minimaalsete hooldustööde nõuded on aastatel 2013-2016 olnud Teie jaoks arusaadavad?

Põllumajandusmaa minimaalsete hooldustööde nõuete täitmiseks on oluline põllumajanduslike majapidamiste (toetuste taotlejate) selge arusaam sellest, milles nõuded seisnevad. Kuna aastatel 2015. ja 2016. nõuded võrreldes perioodiga 2013-2014 muutusid, ei ole teada, kas ja kui arusaadavad olid uued nõuded põllumajanduslike majapidamiste jaoks. Küsimuses „Kas minimaalsed hooldustööde nõuded on aastatel 2013-2016 olnud Teie jaoks arusaadavad?“ esitati neli väidet: „Nõuded olid igati arusaadavad“, „Nõuete täitmise tähtaeg oli arusaadav“, „Loomkoormuse nõue rohumaal karjatamisel oli arusaadav“, „Hekseldamise nõue (kas ja millises ulatuses on lubatud, millises ulatuses võib hekseldatud rohu kokku kogumata jätta) jäi arusaamatuks“.

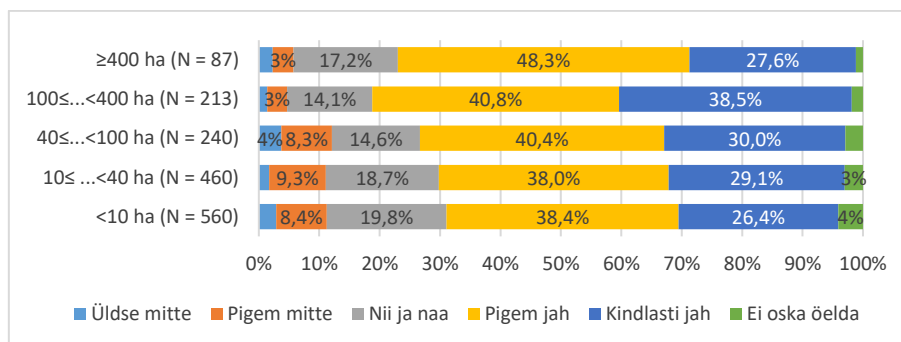
Väitele „Nõuded olid igati arusaadavad“ perioodi 2013-2014 kohta vastanutest 46,4% arvas, et nõuded olid pigem arusaadavad ja 37,1% arvas, et nõuded olid igati arusaadavad (Joonis 4.13). „Nii ja naa“ vastas 10,2% vastanutest, 1,6% vastanute arvates nõuded pigem ei olnud arusaadavad, 0,8% arvates ei olnud nõuded üldse arusaadavad, ning 4% ei osanud vastata 2015. aasta nõuete arusaadavuse kohta vastanutest 44,3% jaoks olid nõuded pigem arusaadavad. Nõuded olid igati arusaadavad 32,4% vastanute jaoks. Vastuse „nii ja naa“ andis 15% vastanutest, 4% oli arvamusel, et nõuded pigem ei olnud arusaadavad, ja 1% arvas, et nõuded ei olnud üldse arusaadavad. Nõuete arusaadavuse kohta ei osanud midagi vastata 2,9% vastanutest. 2016. aasta kohta märkis 39,5% vastanust, et nõuded olid pigem arusaadavad, 29,5% vastanute jaoks olid nõuded kindlasti arusaadavad. „Nii ja naa“ vastuse andis 17,8% vastanutest, 8% vastasid nõuete arusaadavuse kohta „pigem mitte“ ning 2,4%, et nõuded ei olnud üldse arusaadavad. 3,1% vastanust ei osanud nõuete arusaadavust hinnata. Seega ilmneb, et võrreldes perioodiga 2013-2014 on minimaalsete hooldustööde nõuete üldine arusaadavus põllumajanduslike

majapidamiste jaoks küll vähenenud, kuid ka 2016. aastal leidis 69,0% vastanutest, et nõuded olid pigem või kindlasti arusaadavad. Vaid 10,1% vastanutest leidis, et 2016. aastal ei olnud nõuded üldse või pigem mitte arusaadavad.



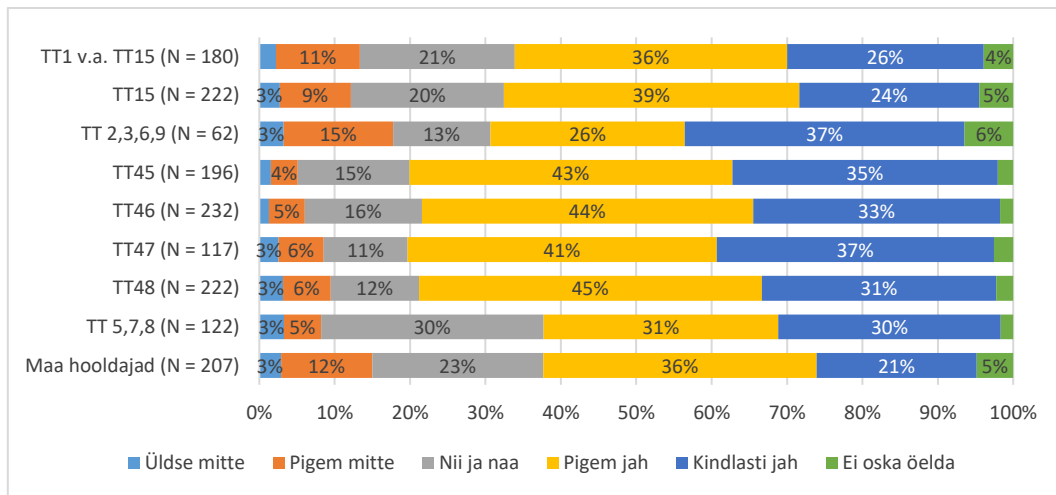
Joonis 4.13. Küsimuse „Kas minimaalsete hooldustööde nõuded on aastatel 2013-2016 olnud Teie jaoks arusaadavad? – Nõuded olid igati arusaadavad“ vastuste jaotus

2016. aasta põllumajandusmaa minimaalsete hooldustööde nõuded olid arusaadavad toetuse taotlejatest enamikule (Joonis 4.14). Üldiselt on näha, et mida suurem on põllumajandusmaa pindala ehk mida suurem on põllumajanduslik majapidamine, seda paremini saadi nõuetest aru. Alla 100 ha põllumajandusmaaga majapidamistest pisut üle 10% vastas, et nõuded üldse või pigem ei olnud arusaadavad.



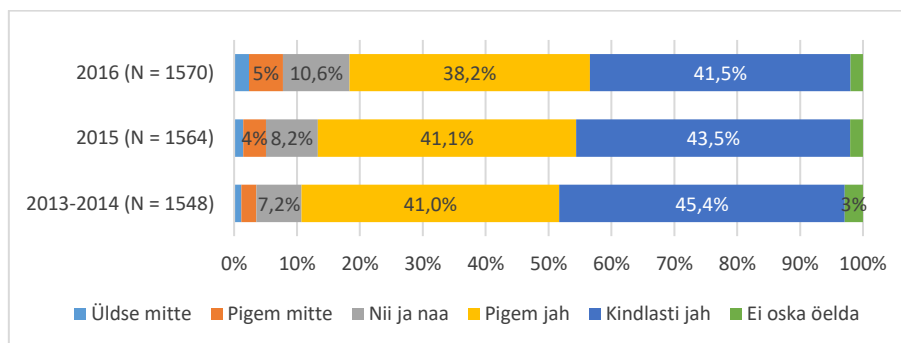
Joonis 4.14. Küsimuse „Kas minimaalsete hooldustööde nõuded on aastatel 2013-2016 olnud Teie jaoks arusaadavad? – Nõuded olid igati arusaadavad“ vastuste jaotus suurusgruppide lõikes 2016. aastal

2016. aasta põllumajandusmaa minimaalseid hooldusnõudeid hindasid arusaadavaks (76-78% vastasid kindlasti või pigem jah) kõige rohkem kariloomade kasvatusega tegelevad põllumajanduslikud majapidamised (tootmistüübid TT45-TT48), teratoiduliste kasvatamise ja segatootmisega tegelevate (tootmistüüp TT 5,7,8) põllumajanduslike majapidamiste jaoks olid nõuded kas arusaadavad (60% vastasid kindlasti või pigem jah) või osaliselt arusaadavad (30% vastas nii ja naa) (Joonis 4.15). Taimekasvatajate (tootmistüübid TT1, TT15 ja TT 2,3,6,9) jaoks olid nõuded enamasti arusaadavad (kindlasti või pigem jah vastas 62-63% vastanutest), kuid oli ka neid, kes hindas nõuete arusaadavust nii ja naa (13% kuni 21% vastajatest vastavalt tootmistüübile) või pigem mitte arusaadavamaks (9% kuni 15% vastanutest vastavalt tootmistüübile). Maa hooldamisega tegelevate toetuste taotlejate jaoks oli 2016. aasta minimaalsete hooldustööde nõuded arusaadavus sarnane taimekasvatajatega (kindlasti või pigem jah vastas 57% vastanutest).



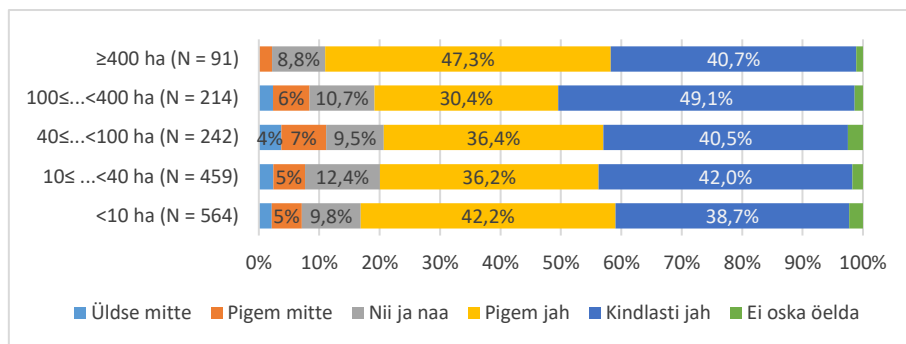
Joonis 4.15. Küsimuse „Kas minimaalsete hooldustööde nõuded on aastatel 2013-2016 olnud Teie jaoks arusaadavad? – Nõuded olid igati arusaadavad“ vastuste jaotus tootmistüüpide lõikes 2016. aastal

Nõuete täitmise tähtaja arusaadavuse kohta aastatel 2013-2014 vastas 45,4% et kindlasti olid tähtajaga seotud nõuded arusaadavad, 41% leidis, et nõuded olid pigem arusaadavad (Joonis 4.16). 7,2% vastanutest ei olnud kindel nõuete täitmise tähtaja arusaadavuses, 2,4% vastanute arvates nõuded pigem ei olnud arusaadavad ja 1,2% arvab, et nõuded ei olnud üldse arusaadavad. 3% vastanutest ei osanud arusaadavuse kohta midagi öelda. 2015. aasta nõuete täitmise tähtaeg oli 41,1% vastanute jaoks pigem arusaadav, 43,5% vastas sellele väitele, et nõuete täitmise tähtaeg oli kindlasti arusaadav. 8,2% vastanutest arvab, et tähtaja nõude arusaadavus oli nii ja naa. Pigem mitte arusaadav oli tähtaja nõue ca 4% vastanute jaoks ja üldse ei olnud arusaadav 1,5% vastanute jaoks. 2% vastanutest ei osanud selle kohta midagi öelda. Kuigi 2016. aastal ei erinenud nõuete täitmise tähtaeg 2015. aasta nõuetest, oli väitega „Nõuete täitmise tähtaeg oli arusaadav“ nõus 41,5% vastanutest, mis on 2 protsendi võrra vähem kui 2015. aastal. Nõuete täitmise tähtaeg oli pigem arusaadav 38,2%-le vastanutest (2,9 protsendi võrra vähem kui 2015. aastal). 10,6% vastas nõuete täitmise tähtaja arusaadavuse kohta „nii ja naa“, 5% vastas, et tähtaja nõuded pigem ei olnud arusaadavad ja 2,4% arvates ei olnud nõuete täitmise tähtaeg üldse arusaadav. 2% vastas, et ei oska öelda.



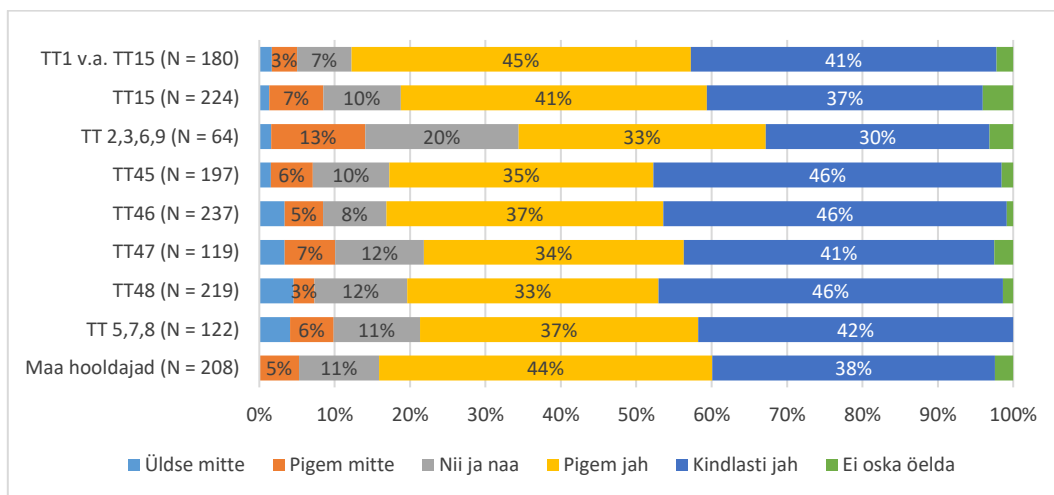
Joonis 4.16. Küsimuse „Kas minimaalsete hooldustööde nõuded on aastatel 2013-2016 olnud Teie jaoks arusaadavad? – Nõuete täitmise tähtaeg oli arusaadav“ vastuste jaotus

Nõuete täitmise tähtaja arusaadavus 2016. aastal ei sõltunud oluliselt põllumajanduslike majapidamiste põllumajandusmaa kasutuse suurusgrupist (Joonis 4.17), kindlasti jah või pigem jah vastasid kokku 76,9% (suurusgrupis 40-100 ha) kuni 87,9% (suurusgrupis ≥ 400 ha) vastanutest.



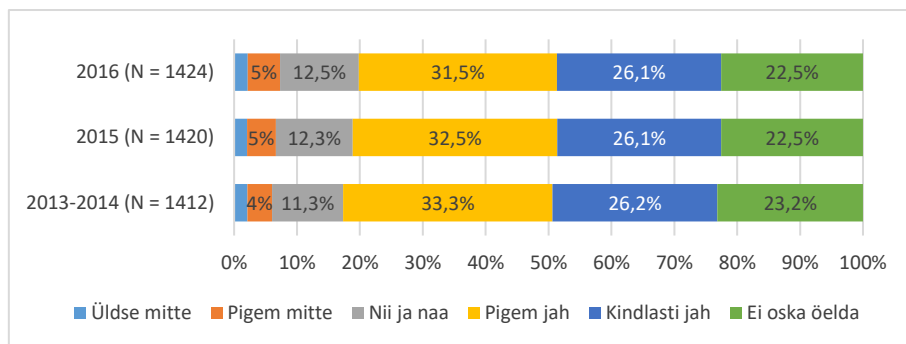
Joonis 4.17. Küsimuse „Kas minimaalsete hooldustööde nõuded on aastatel 2013-2016 olnud Teie jaoks arusaadavad? – Nõuete täitmise tähtaeg oli arusaadav“ vastuste jaotus suurusgruppide lõikes 2016. aastal

2016. aasta nõuete täitmise tähtaeg oli arusaadav keskmiselt 80% toetuste taotlejate jaoks sõltumata tootmistüübist ja tootmistüüp TT 2,3,6,9 (ehk 2 Aiandusele spetsialiseerunud ettevõtteid; 3 Spetsialiseerunud pikaajalistele kultuuridele; 6 Segakultuuride kasvatamine; 9 Mitteklassifitseeritud põllumajandusettevõtteid), nende seas oli 20% neid, kelle jaoks oli nõuete täitmise tähtaeg osaliselt arusaadav ning 13% neid, kelle jaoks oli nõuete täitmise tähtaeg pigem mitte arusaadav (Joonis 4.18).



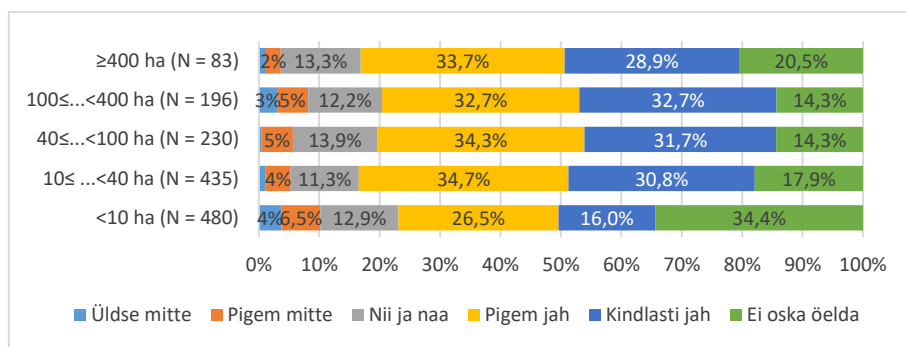
Joonis 4.18. Küsimuse „Kas minimaalsete hooldustööde nõuded on aastatel 2013-2016 olnud Teie jaoks arusaadavad? – Nõuete täitmise tähtaeg oli arusaadav“ vastuste jaotus tootmistüüpide lõikes 2016. aastal

Väitega „Loomkoormuse nõue rohumaal karjatamisel oli arusaadav“ aastatel 2013-2014 nõustus 26,2% vastanutest, 33,3% jaoks oli loomkoormuse nõue pigem arusaadav (Joonis 4.19). 11,3% vastas nõude arusaadavuse kohta „nii ja naa“. Loomkoormuse nõue rohumaal karjatamisel pigem ei olnud arusaadav 4% vastanutest ning üldse ei olnud arusaadav 2% vastanutest. 23,2% ei osanud hinnata, kui arusaadav see nõue oli. Rohumaal karjatamisel loomkoormuse nõude arusaadavuse kohta 2015. aasta märkis 26,1% vastanutest, et nõue oli kindlasti arusaadav, 32,5% jaoks oli nõue pigem arusaadav. 12,3% jaoks oli nõude arusaadavus nii ja naa, 5% vastasid, et loomkoormuse nõue pigem ei olnud arusaadav, ja 2% jaoks ei olnud karjatamise nõude tingimused üldse arusaadavad. 22,5% vastanutest ei osanud öelda, kui arusaadav oli loomkoormuse nõue rohumaal karjatamisel. Vastuste jaotus 2016. aasta karjatamise nõude tingimuste arusaadavuse kohta ei erine märkimisväärselt perioodi 2013-2014 ja 2015. aasta kohta antud vastuste jaotusest.



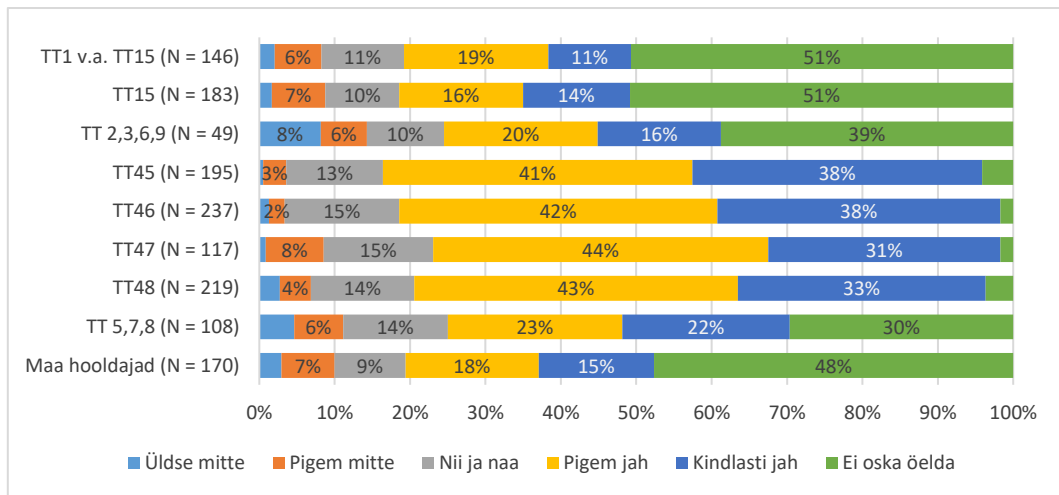
Joonis 4.19. Küsimuse „Kas minimaalsete hooldustööde nõuded on aastatel 2013-2016 olnud Teie jaoks arusaadavad? – Loomkoormuse nõue rohumaa karjatamisel oli arusaadav“ vastuste jaotus

2016. aasta loomkoormuse nõue rohumaa karjatamisel oli arusaadavam suuremate suurusgruppide jaoks, võrreldes suurusgrupiga, kellel oli põllumajandusmaad <10 ha, vastas suuremates suurusgruppides kindlasti või pigem jah umbes 20% võrra rohkem toetuse taotlejaid (Joonis 4.20). Umbes kolmandik vastanutest suurusgrupis kuni 10 ha ei osanud hinnata, kas loomkoormuse nõue oli arusaadav või mitte.



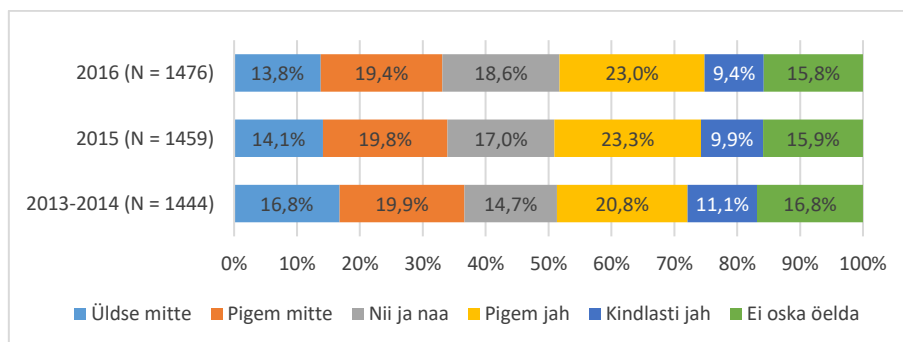
Joonis 4.20. Küsimuse „Kas minimaalsete hooldustööde nõuded on aastatel 2013-2016 olnud Teie jaoks arusaadavad? – Loomkoormuse nõue rohumaa karjatamisel oli arusaadav“ vastuste jaotus suurusgruppide lõikes 2016. aastal

Loomkoormuse nõue rohumaa karjatamisel oli kõige arusaadavam loomakasvatusega tegelevate toetuste taotlejate jaoks (tootmistüübid TT45-TT48), taimekasvatajad (tootmistüübid TT1, TT15 ja TT 2,3,6,9), teratoiduliste kasvatamise ja segatootmisega tegelevad taotlejad (tootmistüüp TT 5,7,8) ning maa hooldajad ei osanud hinnata loomkoormuse nõude arusaadavust 2016. aastal (kuna see nõue neid otseselt ei puudutanud) (Joonis 4.21).



Joonis 4.21. Küsimuse „Kas minimaalsete hooldustööde nõuded on aastatel 2013-2016 olnud Teie jaoks arusaadavad? – Loomkoormuse nõue rohumaa karjatamisel oli arusaadav“ vastuste jaotus tootmistüüpide lõikes 2016. aastal

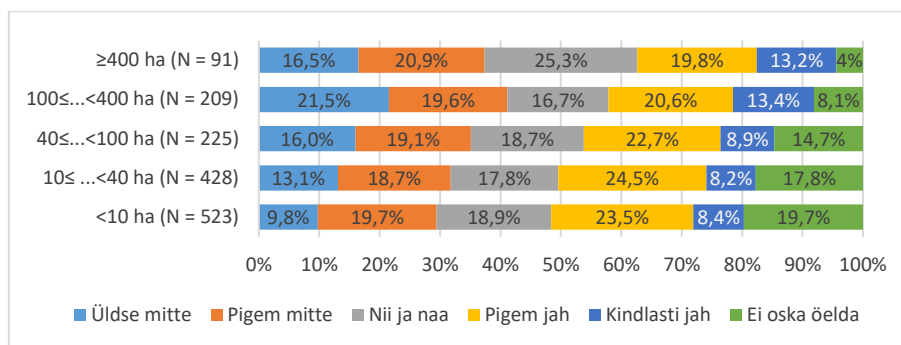
Hekseldamise nõude (kas ja millises ulatuses on lubatud, millises ulatuses võib hekseldatud rohu kokku kogumata jätta) arusaadavuse kohta perioodil 2013-2014 vastas 20,8% vastanutest, et nõude tingimused jäid pigem arusaamatuks, ning 11,1% märkis, et kindlasti jäi hekseldamise nõue arusaamatuks (Joonis 4.22). „Nii ja naa“ vastas hekseldamise nõude arusaadavuse kohta 14,7% vastanutest, 19,9% jaoks pigem ei jäänud hekseldamise nõue arusaamatuks ja 16,8% jaoks ei jäänud nõue üldse arusaamatuks. 16,8% ei osanud öelda, kas nõue jäi arusaamatuks või mitte. 2015. aastal jäi hekseldamise nõue arusaamatuks vastanutest 9,9% jaoks, 23,3% vastas, et nõue jäi pigem arusaamatuks. „Nii ja naa“ vastas hekseldamise nõude arusaadavuse kohta 17% vastanutest. Väitega, et hekseldamise nõue jäi arusaamatuks ei nõustunud 14,1% vastanutest, pigem ei nõustunud 19,8% vastanutest. 15,9% vastanutest ei osanud nõuete arusaadavuse kohta midagi arvata. Hekseldamise nõue arusaadavuse kohta 2016. aastal märkis 9,4% vastanutest, et nõue jäi arusaamatuks, 20,8% jaoks jäi see pigem arusaamatuks. Võrreldes varasemate aastatega (2013-2015) vähenes vastajate arv, kelle jaoks hekseldamise nõue oli arusaadav, 13,8% ei olnud üldse nõus sellega, et hekseldamise nõue jäi arusaamatuks, ja 19,4% vastanutest arvas, et pigem mitte. Väite kohta, et hekseldamise nõue jäi arusaamatuks, vastas 18,6% „nii ja naa“ ja 15,8% küsimusele vastanutest ei osanud midagi öelda. Üldiselt on näha, et võrreldes perioodiga 2013-2014 oli aastatel 2015 ja 2016 hekseldamise nõue pisut vähem arusaadav.



Joonis 4.22. Küsimuse „Kas minimaalsete hooldustööde nõuded on aastatel 2013-2016 olnud Teie jaoks arusaadavad? – Hekseldamise nõue (kas ja millises ulatuses on lubatud, millises ulatuses võib hekseldatud rohu kokku kogumata jätta) jäi arusaamatuks“ vastuste jaotus

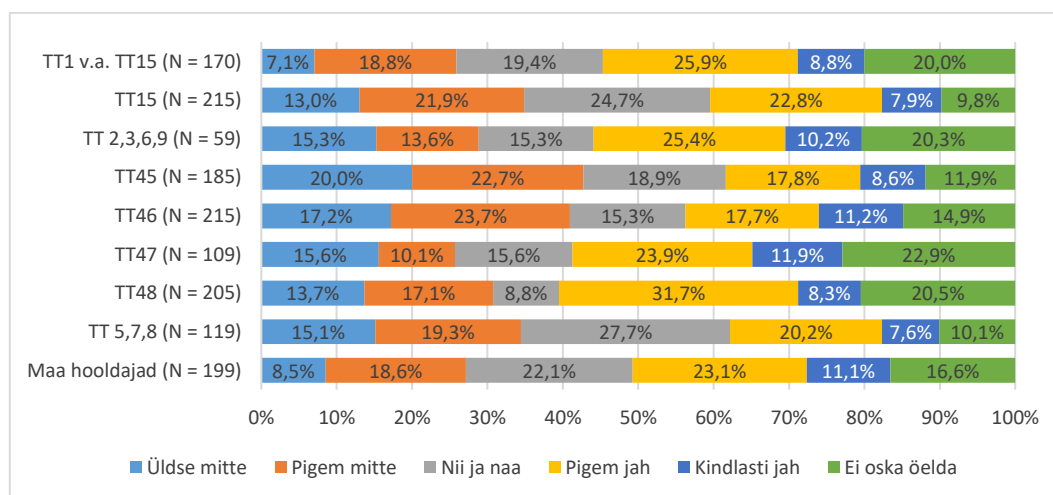
Vastuste jaotust suurusgrupiti vaadeldes (Joonis 4.23) ilmneb, et suurusgrupis maakasutusega ≥ 400 ha oli hekseldamise nõue osaliselt arusaadav (vastusevariant nii ja naa) umbes 25% vastanute jaoks ning

umbes 37% jaoks oli nõue arusaadav. Väiksema maakasutusega taotlejate seas oli vähem neid, kelle jaoks jäi hekseldamise nõue kas arusaamatuks või nad ei osanud arusaadavust hinnata.



Joonis 4.23. Küsimuse „Kas minimaalsete hooldustööde nõuded on aastatel 2013-2016 olnud Teie jaoks arusaadavad? – Hekseldamise nõue (kas ja millises ulatuses on lubatud, millises ulatuses võib hekseldatud rohu kokku kogumata jätta) jäi arusaamatuks“ vastuste jaotus suurusgruppide lõikes 2016. aastal

2016. aasta hekseldamise nõude (kas ja millises ulatuses on lubatud, millises ulatuses võib hekseldatud rohu kokku kogumata jätta) arusaadavuse suhtes oli toetuste taotlejate hinnangute jaotus tootmistüüpide lõikes väga erinev (Joonis 4.24). Tootmistüüpide TT45 (spetsialiseerunud piimandusele) ja TT46 (spetsialiseerunud veistele – kasvatamine ja nuumamine) taotlejad said hekseldamise nõudest võrreldes teistega kõige rohkem aru (rohkem kui 40% vastas, et hekseldamise nõue kindlasti või pigem ei jäänud arusaamatuks). Ülejäänute tootmistüüpide vastused oli pigem sellised, et kas 2016. aasta hekseldamise nõue jäi pigem arusaamatuks või ei osanud arusaadavust hinnata (vastused „nii ja naa“ ning „ei oska öelda“).



Joonis 4.24. Küsimuse „Kas minimaalsete hooldustööde nõuded on aastatel 2013-2016 olnud Teie jaoks arusaadavad? – Hekseldamise nõue (kas ja millises ulatuses on lubatud, millises ulatuses võib hekseldatud rohu kokku kogumata jätta) jäi arusaamatuks“ vastuste jaotus tootmistüüpide lõikes 2016. aastal

Nõuete arusaadavuse kohta oli lisaks eeltoodud küsimustele võimalik vastata ka vabas vormis. Suur osa vastanutest (57) pidas vajalikuks märkida, et nad ei ole rohu hekseldamisega tegeleenud. Täiendava infona lisati, et loomasööta jääb olemasoleva maakasutusega pigem puudu, seega kogu rohumaad

toodang kasutatakse söödaks. Läbiva kommentaarina avatud küsimustes lisati, et hekseldamisega tegeletakse vaid karjatamise järel.

Konkreetselt nõuete arusaadavuse osas oli välja toodud, et ka PRIA ametnikel oli raskusi nõuete üheselt tõlgendamise ja põllumajandustootjatel tuli endal määrusi lugeda (2). Ühel juhul soovitati avaldada erinevate nõuete ja tähtaegade kohta kokkuvõtlik tabel. Mitmed vastajad tõdesid, et kuigi nõuded olid arusaadavad, jäi kitsendavate nõuete kehtestamise põhjendus ebaselgeks (15) ning ka ministeeriumipoolne kommunikatsioon ei olnud piisav (1). Esitati kriitikat piisava või mittepiisava karjatamise subjektiivse tõlgendamise osas ametnike poolt.

Kolmteist vastanut lisas, et hekseldamise piiramine on ebaõiglane nende suhtes, kellel loomi pole ja/või kelle maad on põllumajandustootmiseks ebasobivad, väheviljakad ja sealt koristatud hein madala kvaliteediga. Seda, et koristatud heina/hekslit pole kuhugi panna, toodi välja nii käesoleva küsimuse vastustes (11 juhul) kui ka ülejäänud avatud küsimuste juures. Seitse vastanut arvas, et hekseldamise piiramisel või koristamishõude säilimisel läheb suur osa maast kasutusest välja ning võsastub, mistõttu on hekseldamine kui hooldusviis oluline maa korrashoiu seisukohalt. Läbivalt kõigi küsimuste lõikes esitati ka arvamust, et niigi huumusvaeselt maalt ei tohiks niidetud või hekseldatud taimetükkideid eemaldada. Samuti oli vastanutele vastumeelt kogutud niite või heksli hunnikutesse kõdunema jätmine.

Teiselt poolt esitati argumente ka hekseldamise keelustamise poolt (7), sest see on söödaressursi raiskamine ning viib maa põllumajanduskasutusest välja (5), raskendades maa kättesaadavust ning tõstes rendihindu põllumajandustootjate jaoks liiga kõrgele tasemele (4).

Nõuete tähtaegade osas oli peamise (ja läbiva) kommentaarina toodud liiga varajane kuupäev nii lindude jm elustiku seisukohalt, mesinduskultuuride õitsemise, lammaste karjatamise, kui ka teise niite söödaks varumise seisukohast, kui ei saa valida ilmastikust tulenevalt sobivaimat koristusaega.

Selgelt tuleb esile, et ebasoodsamates looduslikes tingimustes asuvaid väheviljakaid maid hooldavad põllumajanduslikud majapidamised pooldavad heksli maha jätmise võimaldamist, et vähendada toitainete äraviimist nendelt (väetamata) aladelt. Kui piirkonnas keegi enam loomakasvatusega ei tegele, ei leia kogutud materjal kasutust. Maade hooldamata jätmisel nähakse ette seniste soo-heinamaade jt alade võsastumist. Ühe soovitusena toodi välja, et põllumajandusmaa hooldamise toetus võiks olla eraldi, st madalama hektari ühikumääraga.

Järgnevalt on toodud loetelu üksikutest märkustest, mis täiendavad eeltoodud kommentaare mõnes aspektis:

- Märkisin nõuded mitte arusaadavaks, kuna lugesin ka vastavat EL määrust ja minu hinnangul on PRIA seda valesti tõlgendanud.
- Millisele maale see heksli nõue ikka laieneb – lühiajaline rohumaa, pikaajaline rohumaa, talvise taimkatte alune maa, rohestamise nõude täitmise all olev maa?
- Keeruline aru saada, mis on tootmine ja mis hooldamine ning milline nõue kummagi puhul kehtib – just tähtaja suhtes.
- Rohumaade vähenemine on paras mull. Vähenenud on võib-olla rohumaad, mille eest on küsitud toetust.
- Karjatatavate rohumaaade niitmine – nõuet tuleks leevendada. Ja täpsustada. Mõttetu on üksikuid kõrsi taga ajada, kaugelt vaadates jätab hooldamata mulje.
- Kuna Natura alal on niitmise aeg hiline, pole loomasöödaks kasutamine otstarbekas, Seega tuleks edaspidi hekseldada ja maha jätta. Mitteväetamise tõttu on hein hõre ja probleeme ei oleks.
- Mingis mahus hekseldamise lubamine peab kindlasti jätkuma, sest ei ole lubatud püsirohumaad üles harida ja heinaga pole midagi peale hakata.
- Loodusliku rohumaa heksli koristamine on kulukas ja mõttetu kuna tegemist on rämpsheinaga.
- Nüüd vedelevad põldude ääres mitmeaastased heina hunnikud. Hunnikute alune maa on käibest väljas, kellele seda vaja on?
- Kui karjamaad on vähe, tekib kindlasti ülekarjatamine, hobustel peab olema liikumisvõimalus aga suud neil pole võimalik karjamaale lastes kinni siduda kuigi kuiv sööt on aastaringselt ees nosivad nad alati karjamaalt lisa. Maad juurde rentida pole võimalik, sest euroheinategijad on kõvasti üle makstud ja hobusekasvatajad ei suuda nii kõrget hinda tasuda.

- Kui mul on keskkonnasõbraliku majandamise (KSM) toetus sellest tulenevalt peab külvikorras olema liblikõielistega rohumaa, siis pean ma selle rohusöödaks koguma. Tekib küsimus, kelle jaoks, kui mul loomi ei ole ja kas ma pean kogumise tarvis investeerima tehnikasse. Sealt edasi leidma kellegi kellele turustada. KSM-i puhul, kui ma tahan mulla tervist parandada, siis oleks vaja just põldu hekseldada ja mitte koristada.
- Piisav või mitte piisav karjatamine on väga subjektiivne mõiste. Meie karjatame kevadel, siis viime loomad rannakarjamaadele ja toome nad oktoobris tagasi ädalale sööma. Septembris on need põllud aga inspektorite jaoks ebapiisavalt karjatatud. Pealegi ei ole Euroopa seadustes sellist punkti keegi otse suutnud leida.
- Praegune süsteem soosib maa müümist suurtootjatele. Sooviks, et oma maja ümbruses ei toimuks pestitsiidide kasutamist. Kui müün maa suurtootjale hakatakse minu maja ümbruses kemikaale kasutama. Olen püüdnud ka linnusõbralikult majandada. Kahjuks sellise silotootmisega mida suurtootjad teevad on rukkiräägu populatsioon hukule määratud. Niidetakse laiade kiirete niidukitega mille eest just juuni algul koorunud linnupoegadel mingisugust pääsu ei ole.
- Rohumaad on vajalikud mesilastele loodusliku saagi kogumiseks, et saada täisväertuslikku mett, kuid kahjuks tuli rohumaadel etteantud kohustuslikud tööd läbi viia varem. Taimete õitsemise ja mesilaste korje täishooajal. Lisaks kannatasid ka väikeste poegadega põllulindude pesad, kus rohumaade hooldamise ajal hukkusid linnupojad ja teised pisikesed loomad nagu jänessed jne.

Kas järgnevad asjaolud takistasid Teil minimaalsete hooldustööde nõuete täitmist aastatel 2015-2016?

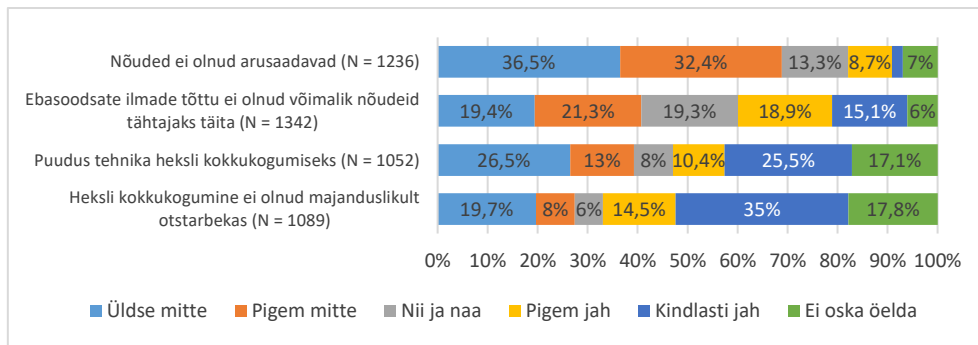
Küsimus esitati selleks, et välja selgitada, mis oli põllumajanduslike majapidamiste jaoks takistuseks minimaalsete hooldustööde nõuete täitmisel. Vastusevariantideks oli: „Nõuded ei olnud arusaadavad“, „Ebasoodsate ilmade tõttu ei olnud võimalik nõudeid täita“, „Puudus tehnika heksli kokkukogumiseks“ ja „Heksli kokkukogumine ei olnud majanduslikult otstarbekas“. Lisaks oli toetuste taotlejatel võimalik märkida muud põhjused.

Nõuete vähest arusaadavust ei pidanud minimaalsete hooldustööde nõuete täitmist takistavaks asjaoluks 36,5% vastanutest (Joonis 4.25). Pigem ei olnud see takistuseks 32,4% vastanute arvates. Nõuete vähene arusaadavus oli teatud määral (vastusevariant „nii ja naa“) minimaalsete hooldustööde nõuete täitmise takistuseks 13,3% vastanute jaoks, 9% vastas, et neid pigem takistas, ning 2%, et kindlasti oli takistuseks see, et nõuded ei olnud arusaadavad.

Ebasoodsad ilmaolud olid aastatel 2015-2016 minimaalsete hooldustööde nõuete täitmisel kindlasti takistuseks 15,1% jaoks ning pigem takistuseks 18,9% jaoks. 19% vastanutest märkis vastusevariandi „nii ja naa“. 19,4% ei olnud üldse nõus ja 21,3% pigem ei olnud nõus sellega, et ebasoodsate ilmade tõttu ei olnud võimalik nõudeid täita. 6% vastanutest ei osanud ilma kui nõuete täitmist takistava asjaolu kohta midagi öelda.

Heksli kokkukogumise tehnika puudumise kui minimaalsete hooldustööde nõuete täitmise takistuse kohta vastas 26,5%, et vastava tehnika puudumine ei olnud üldse takistuseks. 12,7% vastanutest arvas, et tehnika puudumine pigem ei olnud nõuete täitmise takistuseks. 8% vastanutest valis vastusevariandi „nii ja naa“. Vastavalt 10,4% ja 25,5% vastanute jaoks oli tehnika puudumine pigem või kindlasti takistuseks nõuete täitmisel. 17,1% vastanutest valis vastusevariandi „ei oska öelda“.

Olulisemaks asjaoluks, mis takistas toetuste taotlejatel minimaalsete hooldustööde nõuete täitmist oli see, et heksli kokkukogumine ei olnud majanduslikult otstarbekas. 34,6% vastanutest oli sellega kindlasti nõus ja 14,5% pigem nõus. 6% vastas heksli kokkukogumise vähese majandusliku otstarbekuse kohta „nii ja naa“. Vastavalt 8% ja 19,7% vastanutest arvas, et minimaalsete hooldustööde nõuete täitmist pigem või üldse ei takistanud asjaolu, et heksli kokkukogumine ei ole majanduslikult otstarbekas. 17,8% ei osanud selle vastusevariandi kohta midagi arvata.



Joonis 4.25. Küsimuse „Kas järgnevad asjaolud takistasid Teil minimaalsete hooldustööde nõuete täitmist aastatel 2015-2016?“ vastuste jaotus

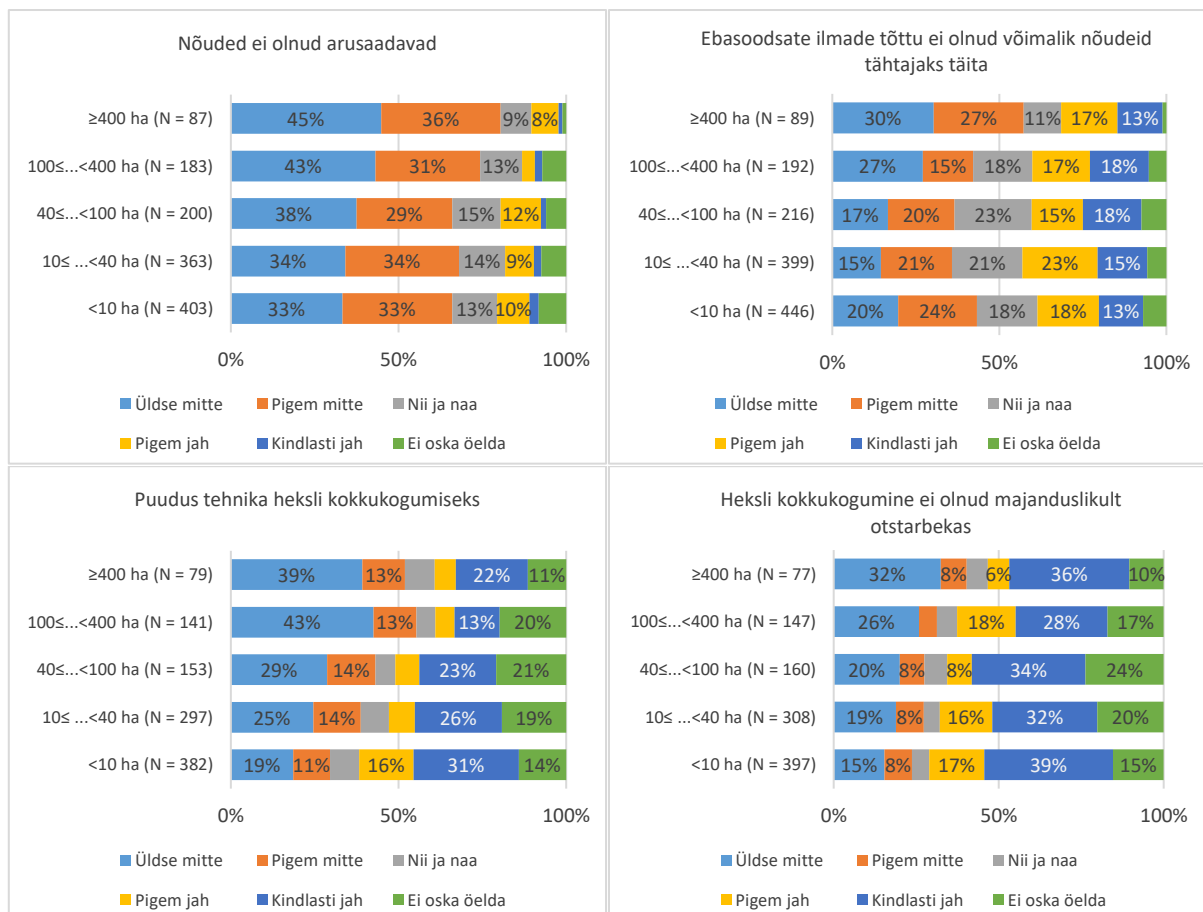
Minimaalsete hooldustööde nõuete täitmist takistavate muude põhjuste puhul toodi kõige rohkem (14 juhul) välja see, et seatud tähtajad takistavad nii sööda varumist, lammaste karjatamist septembris-oktoobris, kui ka rohumaa kasutamist mesilaste korjemaana ja seega vähendavad meetoodangut. Lisaks täpsustati muude põhjuste all ebasoodsate ilmastikutegurite (liigsed sademed koristusperioodil, kõrge merevee või jõevee tase) jt looduskeskkonnast tulenevate takistavate tegurite (kobraste tegevus (1); kitsede ja jäneste elutsemine põllul (1) olemust.

Toodi välja asjaolu, et tänapäevane võimas koristustehnika ei sobi väikestele, kallakutel asuvatele, künklikele jm eripäradega põldudele (3); teenusepakkujad ei ole majandusliku ebaotstarbekuse tõttu huvitatud teenust pakkuma (3) ning et tähtaegade seadmine tõstab teenuse hinda.

Kolmteist vastanut on esile toonud, et takistavaks asjaoluks on see, et heksli maha jätmise keeld pole piisavalt põhjendatud (söödaks kõlbmatu, hallitanud heina kokkukogumise nõue ühelt poolt; mulla huumusesisalduse säilitamise vajadus teiselt poolt). Kahes vastuses oli raskendava tegurina mainitud heksli koristamiseks vajamineva tehnika ostmise otstarbetust nii aiandustootjatel kui ka teistel väiksematel majapidamistel. Kolmel vastanut oli takistuseks vana ja pidevalt remonti vajav tehnika. Ühe asjaoluna mainiti ka, et taimik on saagikoristuseks liiga hõre, mistõttu tulebki jätta väetiseks (4). Üksikud vastused olid seotud liiga suurte transpordikuludega pika vahemaa läbimisel (1); mesika sobimatusega söödaks saagiperioodi lõpus (1); ning kontrollide liigse ranguse kartuses tehtavate mõttetute lisahekseldamistega karjamaadel (2). Üks vastaja märkis, et taotles küll pikendust määratud tähtajale, kuid vastust ei tulnudki, seega oli sunnitud nii mõnegi rohumaa hooldama nõutud ajaks ja loomasööt jäi sealt seetõttu tegemata. Oluline märkus, mida esitasid eri küsimuste juures eri vastajad (nt nii lihavesi- kui hobusekasvataja) on, et ettevõttel peab maad olema riskide maandamiseks rohkem, kui antud hetkel loomade jaoks vajalik (ettevõtte laienemiseks, ilmastikumõjude tasandamiseks).

Kui vaadelda küsimuse „Kas järgnevad asjaolud takistasid Teil minimaalsete hooldustööde nõuete täitmist aastatel 2015-2016?“ vastuste jaotust suurusgruppide lõikes (Joonis 4.26), siis on näha, et nõuete arusaadavus ei olnud takistuseks nende täitmisel, eriti suurema maakasutusega suurusgruppidel. Ebasoodsad ilmad olid takistuseks umbes ühe kolmandiku toetuste taotlejate jaoks (pigem jah ja kindlasti jah vastuste osakaalu alusel) igas suurusgrupis, kõige suurem vastanute osakaal (ca 37%), kelle jaoks oli ilm takistuseks, oli suurusgrupis 10-<40 ha.

Mis puudutab tehnikat heksli kokkukogumiseks, siis vajaliku tehnika puudumine oli takistuseks pigem kõige väiksema suurusgrupi jaoks, maakasutusega <10 ha. Suurusgruppides 10-<40 ha ja 40-<100 ha ei olnud tehnika puudumine takistuseks umbes 40% toetuste taotlejate jaoks, kuid ühe kolmandiku jaoks oli. Kõige vähem takistas minimaalsete hooldustööde nõuete täitmist tehnika puudumine heksli kokkukogumiseks suurusgrupi 100-400 ha põllumajanduslike majapidamiste seas.

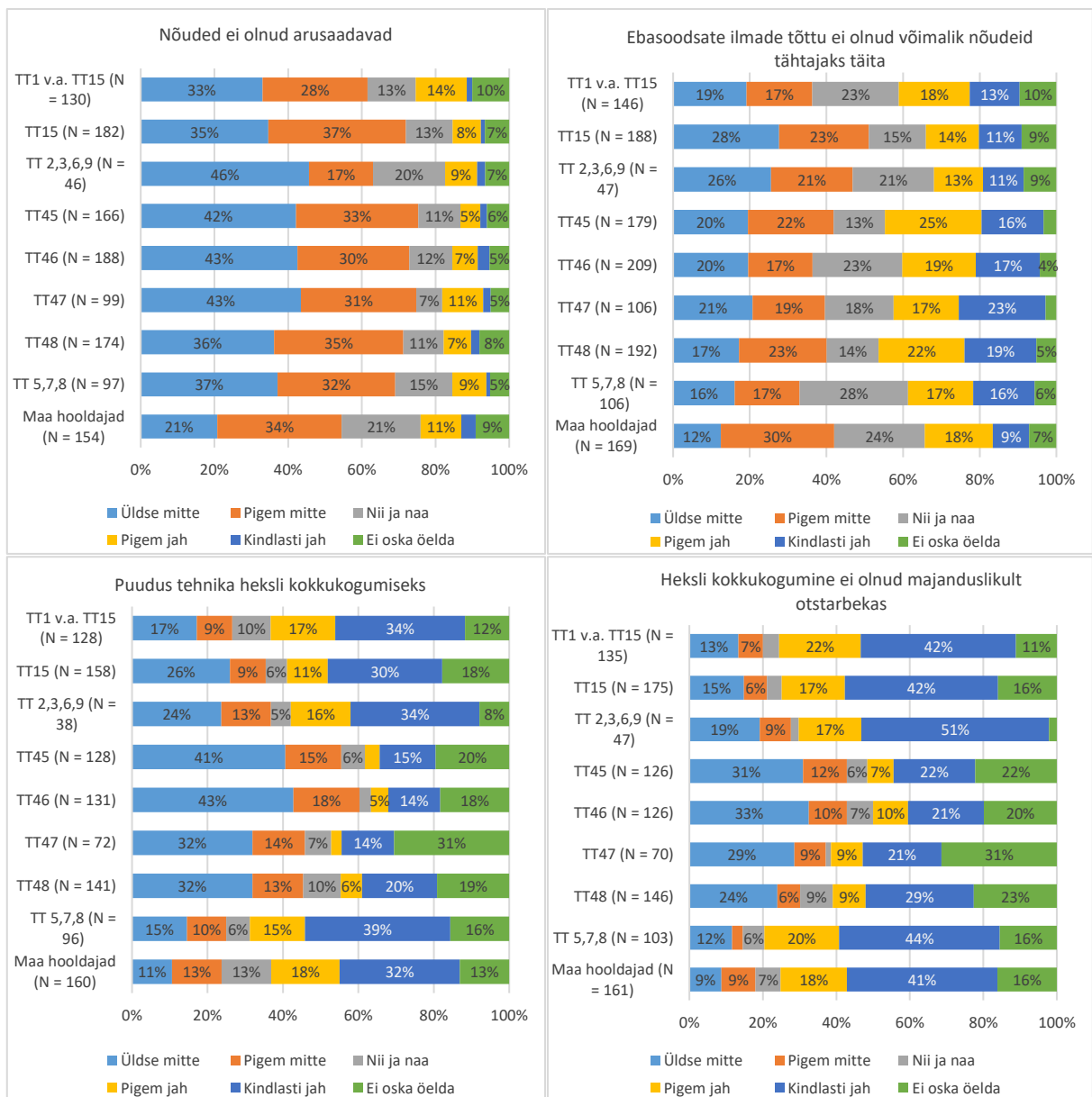


Joonis 4.26. Küsimuse „Kas järgnevad asjaolud takistasid Teil minimaalsete hooldustööde nõuete täitmist aastatel 2015-2016?“ vastuste jaotus suurusgruppide lõikes

Sellega, et heksli kokkukogumine ei olnud majanduslikult otstarbekas ja see oli minimaalsete hooldustööde nõuete täitmist takistav asjaolu, nõustusid üle 40% põllumajanduslikest majapidamistest igas suurusgrupis (kõige rohkem suurusgrupis <10 ha, ca 56% vastanutest). Suurema maakasutusega põllumajanduslike majapidamiste jaoks (suurusgrupid 100-<400 ha ja ≥400 ha) ei olnud see asjaolu takistavaks faktoriks umbes 30-40% vastanute arvates.

Minimaalsete hooldustööde nõuete täitmist aastatel 2015-2016 takistavate asjaolude suhtes olid erinevad tootmistüübid pigem ühte meelt, et nõuete arusaadavus ei olnud takistuseks nende täitmisel (Joonis 4.27). Ebasoodsad ilmad ei olnud takistavaks asjaoluks umbes 30-40% vastanute jaoks sõltumata tootmistüübist, kuid umbes sama palju oli neid, kelle jaoks ilm oli mõjutavaks faktoriks 2015. ja 2016. aastal nõuete täitmisel. Tootmistüübiti varieeruvalt 13% (TT45) kuni 28% (TT 5,7,8) oli selliseid põllumajanduslikke majapidamisi, mille jaoks ebasoodsad ilmad olid osaliselt takistuseks nõuete tähtjaks täitmisel.

Heksli kokkukogumise tehnika puudumine oli takistavaks asjaoluks nõuete täitmisel tootmistüüpide TT1, TT15, TT 2,3,6,9, TT 5,7,8 ehk taimekasvatavate ja spetsialiseerunud teratoiduliste ja segatootmisele ning ka maa hooldajate jaoks. Veiste (TT45-TT47) ning lammaste, kitsede ja teiste kariloomade (TT48) pidajate jaoks oli heksli kokkukogumise tehnika puudumine vähem takistav asjaolu. Heksli kokkukogumise majandusliku otstarbekuse suhtes olid taimekasvatavad (tootmistüübid TT1, TT15, TT 2,3,6,9), teratoiduliste kasvatamise ja segatootmisega tegelevad taotlejad (tootmistüüp TT 5,7,8) ning maa hooldajad seda meelt, et asjaolu, et heksli kokkukogumise majanduslik otstarbetus takistas neil minimaalsete hooldustööde nõuete täitmist aastatel 2015-2016. Loomakasvatavate tootmistüüpide TT45-TT48 esindajad olid arvamusel, et heksli kokkukogumise majanduslik otstarbekus ei olnud väga takistavaks asjaoluks nõuete täitmisel või ei osanud selle kohta hinnangut anda.

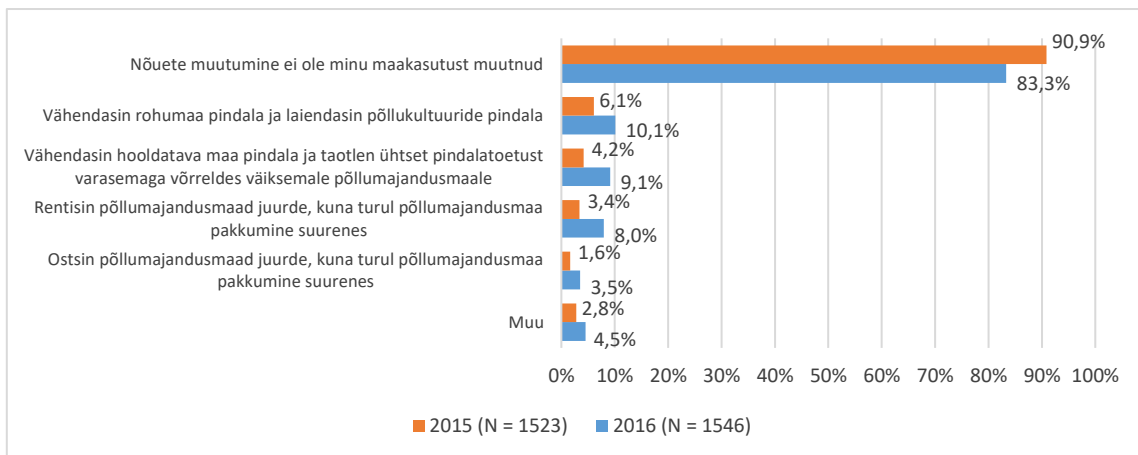


Joonis 4.27. Küsimuse „Kas järgnevad asjaolud takistasid Teil minimaalsete hooldustööde nõuete täitmist aastatel 2015-2016?“ vastuste jaotus tootmistüüpide lõikes

Milline on olnud 2015. ja 2016. aastal põllumajandusmaa hooldusnõuete muutumise mõju Teie maakasutusele?

Selle küsimuse eesmärk oli uurida, kas ja millise mõjuga oli põllumajandusmaa minimaalsete hooldustööde nõuete muutmine põllumajanduslike majapidamiste maakasutusele, kuna minimaalsete hooldusnõuete muutmise üheks eesmärgiks oli suunata põllumajandusmaad passiivsest kasutusest aktiivsesse kasutusse. Võrreldes perioodiga 2013-2014 ei muutnud 90,9% vastanutest oma maakasutust seoses 2015. aastal tehtud hooldusnõuete muudatustega, 2016. aastal tehtud nõuete muudatused tõid aga kaasa rohkem maakasutuse muutusi: 16,7% toetuste taotlejatest muutsid oma maakasutust (Joonis 4.28). Kõige enam vastati maakasutuse muutumise osas nii 2015. kui ka 2016. aastal, et vähendati rohumaa ja laiendati põllukultuuride pindala. Seda märkis 2015. aastal 6,1% ja 2016. aastal 10,1% vastanutest, mis tähendab, et hooldusnõuete muutumine soodustas mõningal määral põllumajandusmaa võtmist aktiivsesse kasutamisse. Sellele järgnes vastusevariant hooldatava põllumajandusmaa pindala vähenemine ja ÜPT taotlemine varasemaga võrreldes väiksemale põllumajandusmaa pinnale. 2015. aasta kohta vastas nii 4,2% ning 2016. aastal 9,1% vastanutest. 2015. aasta kohta vastas 3,4% ja 1,6%

uuringus osalenud põllumajanduslikest majapidamistest, et nad kas rentisid või ostsid põllumajandusmaad juurde, kuna turul põllumajandusmaa pakkumine suurenes. 2016. aastal oli vastanute osakaal, kes rentis või ostis põllumajandusmaad juurde, suurem, vastavalt 8% ja 3,5%.



Joonis 4.28. Küsimuse „Milline on olnud 2015. ja 2016. aastal põllumajandusmaa hooldusnõuete muutumise mõju Teie maakasutusele?“ vastuste jaotus

Muu mõju kohta maakasutusele põllumajandusmaa hooldusnõuete muutumisel esitas vastuseid 2015. aasta kohta 2,8% ja 2016. aasta kohta 4,5% vastanutest. Enda maakasutuse vähenemise selgituseks toodi maa väiksemas (5) või suuremas (3) osas välja rentimine, ühel juhul ka maa müük. Kaks vastanut märkisid, et jätsid osa põllumajandusmaad ÜPT taotlusest välja. Üks märkis, et rajas marjaistanduse; üks istutab metsa ning veel üks vastanu suurendas kesa osakaalu. Kaks vastanut tõid välja, et kõige suuremaks probleemiks nende jaoks on üles haritud püsirohumaad tagasi rajamise kohustus. Ühel vastanul tuli nõuete muutumisest tulenevalt võtta loomad, sest keskkonnaamet ei luba looduspargis muud tegevust kui rohumaade hooldamine. Hekseldamise keelamisel jäävat suurem osa nendest alatest hooldamata ning võsastuksid.

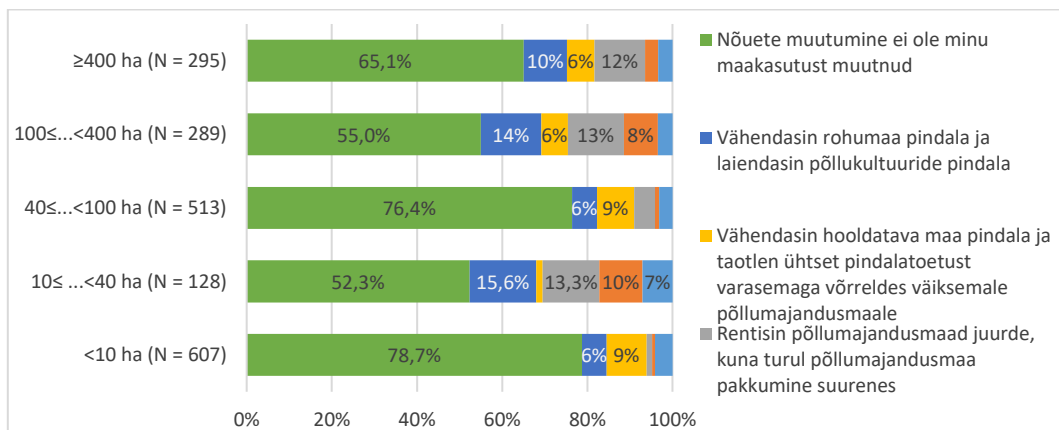
Mõningad vastajad on läbivalt erinevate küsimuste juures toonud välja koostöö naabruses asuvate maaomanikega, et maad saaksid hooldatud ja nõuded täidetud (kas põllumajandusmaa kasutuse üle võtmine ametlikult või suulise kokkuleppe alusel, loomade karjatamine ja loomasööda tootmine toetust taotleva naabri maal). Samas on ka vastajaid, kes on nõuete muutumise tõttu vähendanud rendile võetud maade pinda, kuivõrd ei soovi tegeleda loomasöödast üle jäävate heinapallide põletamisega ega nende metsa äärde ladustamisega. Hekseldamine võimaldas tasandada rohumaade saagikuse erinevusi aastate lõikes.

Kaheksa vastanut kaaluvad koristusnõude säilimisel või tingimuste karmistumisel põllumajandusmaa hooldamise lõpetamist või hooldatava pinna vähendamist; veel kaks lisasid, et kavatsevad tootmise lõpetada. Paar vastanut tõi välja, et piirkonnas maa rendile võtmisest huvitatuid (loomakasvatajaid) pole.

Nõuete muutumise mõju põllumajandusmaa pakkumisele on ilmselt piirkonniti erinev, kuna mõningatel juhtudel on kommentaarides mainitud rendimaa pakkumise kasvu, teistel puhkudel, et põllumajandusmaad ei ole jätkuvalt võimalik juurde saada, kuna ei suudeta konkureerida kinnisvaraettevõtjate ja suurettevõtjate, kes käsitlevad põllumajandusmaa ostu kui pikaajalist investeringut (toetuste saamise eesmärgil). Kolm vastanut tõi otsesõnu välja, et hekseldamise piiramine ei mõjutanud põllumajandusmaa pakkumist nende piirkonnas.

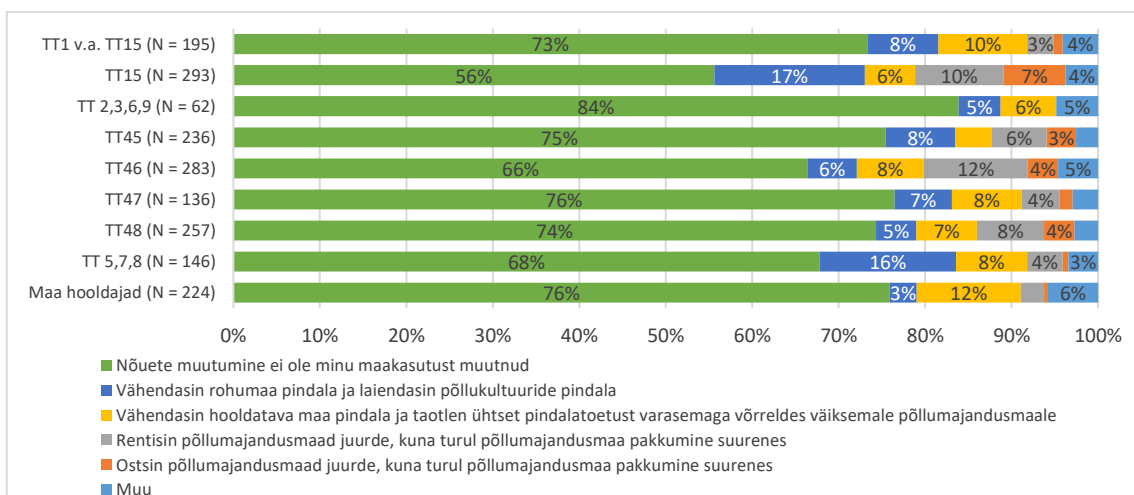
Ühe vastaja kommentaar püsirohumaad pinna muutumise osas Eestis tervikuna oli järgmine: „*Tundub, et üle Eesti vähenes püsirohumaad pind üle 5% just seetõttu, et paljud taotlejad, kes muidu taotlesid püsirohumaale ja lasid selle hekseldada ning võisid heksli maha jätta, siis nüüd kui nad võisid heksli ainult 15% maha jätta nad loobusid toetuse taotlemisest, kuna hekseldamine ja selle ära koristamine oleks kulukamaks läinud, kui maa eest toetust oleks makstud.*“

Kõikides suurusgruppides vastas üle 50% põllumajanduslikest majapidamistest, et 2016. aasta nõuete muutumine ei ole nende maakasutust muutnud (Joonis 4.29). Suurusgruppides 10- <40 ha, 100- <400 ha ning ≥ 400 ha vastas üle 10% põllumajanduslikest majapidamistest, et vähendasid rohumaa pindala ja laiendasid põllukultuuride pindala, samuti oli nendes suurusgruppides rohkem kui 10% neid, kes rentisid põllumajandusmaad juurde, kuna turul suurenes põllumajandusmaa pakkumine. Suurusgruppides 10- <40 ha ja 100- <400 ha ostsid vastavalt 10% ja 8% põllumajanduslikest majapidamistest põllumajandusmaad juurde, suurusgruppides <10 ha ja 40- <100 ha vähendasid ca 9% toetuste taotlejatest hooldatava maa pindala ja taotlesid ÜPT-d varasemaga võrreldes väiksemale põllumajandusmaale.



Joonis 4.29. Küsimuse „Milline on olnud 2015. ja 2016. aastal põllumajandusmaa hooldusnõuete muutumise mõju Teie maakasutusele?“ vastuste jaotus suurusgruppide lõikes 2016. aastal

Küsimuse „Milline on olnud 2015. ja 2016. aastal põllumajandusmaa hooldusnõuete muutumise mõju Teie maakasutusele?“ vastuste jaotus tootmistüüpide lõikes 2016. aastal näitab, et enamikul uuringus osalenud põllumajanduslikest majapidamistest maakasutus ei muutunud (Joonis 4.30).



Joonis 4.30. Küsimuse „Milline on olnud 2015. ja 2016. aastal põllumajandusmaa hooldusnõuete muutumise mõju Teie maakasutusele?“ vastuste jaotus tootmistüüpide lõikes 2016. aastal

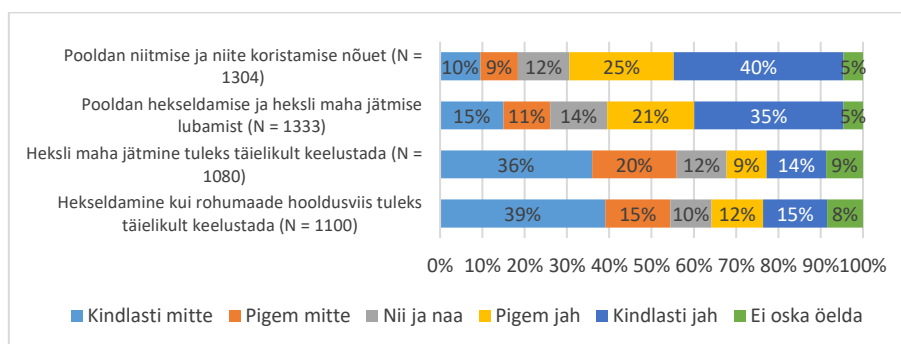
Tootmistüüpide TT15 (teravilja, õliseemnete ja valgurikaste taimede tootmisele spetsialiseerunud ettevõtted), TT 5,7,8 (teratoidulistele spetsialiseerunud ja segatootmisega tegelevad ettevõtted) ja ka TT1 taimekasvatajate (juurviljad, teraviljad, õliseemned, valgukultuurid ja juurvili, põlluköögiviljad, mitmesuguste põllukultuuride kasvatus) seas oli neid, kes vähendasid rohumaa pindala ja laiendasid

põllukultuuride pindala. Kuni 10% vastanutest iga tootmistüübis (maa hooldajatel 12%) märkis, et vähendasid hooldatava põllumajandusmaa pindala ja taotlesid ÜPT-d varasemaga võrreldes väiksemale põllumajandusmaale. Tootmistüüpides TT15 ja TT45-TT48 avaldus 2015. ja 2016. aastal põllumajandusmaa hooldusnõuete muutumise mõju ka selles, et toetuste taotlejad rentisid või ostsid põllumajandusmaad juurde, kuna turul põllumajandusmaa pakkumine suurenes.

Millised on Teie ettepanekud süsteemi muutmiseks (on lubatud nii niitmine kui ka hekseldamine; hekseldamine on keelatud)?

Küsimusele „Millised on Teie ettepanekud süsteemi muutmiseks (on lubatud nii niitmine kui ka hekseldamine; hekseldamine on keelatud)“ vastas 1582 toetuste taotlejat. Küsimusele vastamisel tuli anda hinnang neljale erinevale väitele 5-astmelisel skaalal ning oli võimalik vastata ka „ei oska öelda“. Samuti oli võimalik valida vastuseks „Muu“ ja lisada vabas vormis arvamus. Niitmist ja niite koristamist kui põllumajandusmaa hooldusviisi kindlasti või pigem pooldab kokku 64,8% vastanutest (40,1% vastas „kindlasti jah“ ning 24,7% „pigem jah“) (Joonis 4.31). Osaliselt pooldab („nii ja naa“) 12,2% vastanutest ja ei poolda kas üldse või pigem mitte kokku 18,5% vastanutest (vastavalt 9,5% ja ca 9%). 5% ei osanud selle kohta midagi öelda.

Hekseldamise ja heksli maha jätmise lubamist pooldab või pigem pooldab kokku 55,9% vastanutest („kindlasti jah“ vastas 35,3% ja „pigem jah“ 20,6%), selle hooldusviisi vajalikkuses ei olnud kindel (valiti „nii ja naa“ vastus) 13,5% vastanutest. Kindlasti ei poolda hekseldamise ja heksli maha jätmise lubamist 15% ja pigem ei poolda 11% vastanutest (kokku 26%). 5% ei osanud midagi arvata. Heksli maha jätmise täieliku keelustamise vastu oli kokku 55,9% (neist 35,9% vastas „kindlasti mitte“) vastanutest, 11,9% vastas „nii ja naa“ ehk ei olnud kindel heksli maha jätmise täieliku keelustamise vajaduses. Sellega, et heksli maha jätmise tuleks täielikult keelustada, oli nõus 23,1% vastanutest. Selle väite kohta ei osanud midagi öelda ca 9% vastanutest.



Joonis 4.31. Küsimuse „Millised on Teie ettepanekud süsteemi muutmiseks (on lubatud nii niitmine kui ka hekseldamine; hekseldamine on keelatud, hekseldamine on lubatud teatud määral)?“ vastuste jaotus

Hekseldamise kui rohumaade hooldusviisi täieliku keelustamise vastu oli kokku 54,5% (neist 39,1% vastas „kindlasti mitte“), ebamääraseid „nii ja naa“ vastuseid oli vähem kui heksli maha jätmise täieliku keelustamise puhul (9,7%). Hekseldamise keelustamisega oli nõus 27,4% vastanutest, 8% ei osanud selle väite kohta midagi öelda. Seega saab väita, et üle 50% toetuste taotlejatest pooldavad nii niitmise ja niite koristamise nõuet kui ka hekseldamise ja heksli maha jätmise lubamist.

Muud toetuste taotlejate poolt pakutud variandid ja esitatud arvamus (kokku 206 vastajat) olid eelkõige põhjenduseks või kinnituseks eelnevalt tehtud valikutele. Suur osa vastanutest (40) pidas mõistlikuks teatud ulatuses (5-10% maast, üksikud ka rohkem) heksli maha jätmise lubamist. Teiste arvates (29) tuleks heksli maha jätmist lubada eriolukordades, tulenevalt ilmastiku mõjudest, madala saagitasemega aastatel, kasutusest väljas olnud maa taas kasutuselevõtul ning rohumaade rajamise aastal. Samuti lisati (9), et on selliseid maatükke, kus niidetud või hekseldatud massi kokkukogumine ei ole võimalik künkliku pinnase, liigniiskuse, kõrge veetaseme jmt tõttu. Mitme vastaja (18) arvates tuleks

hekseldamist ja heksli maha jätmist lubada väikestel põldudel, mis ei ole tootmiseks sobivad, st mida ei ole võimalik tänapäevase põllumajandustehnikaga harida (4). Samuti oldi hekseldamise kui hooldusviisi keelustamise vastu karjatamise järgselt (8), kuivõrd see võimaldab takistada umbrohtude levikut karjamaal. Rõhutati, et hekseldamist tuleks lubada, sest vastasel juhul jääb põllumajandusmaa hooldamata (23), tekib kulu, põlengute oht ja võsastumine, kaovad lindude toidualad ja muutub maastik. Põllumajandusmaa kasutuskõlblikuna säilitamise vajaduse üheks põhjenduseks tõi üks vastaja lootuse, et vaatamata kariloomade (eelkõige piimalehmade) arvu suurele langusele Eestis on neid maid tulevikus võimalik kasutada karjatamise eesmärgil.

Vastanutest kaheksa inimest soovis, et ka tavaline niide võiks maha jääda teatud asjaoludel, näiteks kui saab ilmast vm rikutud, on väga hõre, või kui hekseldamine ei ole soovitatav elustiku seisukohalt. Samuti kaheksa vastanu hinnangul oleks mõistlik lubada heksli maha jätmist ja/või koristamist teatud aastate tagant, mitte igal aastal. See arvamus on kooskõlas Liira jt. (2009) soovitusel, et lamminiitidel tuleks hein ära vedada igal teisel-kolmandal aastal. Praktilise tootmise seisukohalt tõi üks vastanu välja, et hekseldamine on rohumaade hooldamisvõttena parem kui niite maha jätmine. Viimane mõjutab järgmise aasta toodangu kvaliteeti negatiivselt, sest eelmise aasta kulu satub koristamisel heina hulka.

Teatud hulk põllumajandustootmisega aktiivselt tegelevad vastanuid (24) sooviks, et tegelikud põllumajandustootjad (eelkõige loomakasvatusega tegelevad ettevõtted) vabastataks heksli koristamise kohustusest, et nad saaksid selle üle ise otsustada, vastavalt rohumaade saagikusele ja söödavajadusele. Sellisel viisil oleks võimalik tasandada aastate saagierinevusest tulenevat riski söödaga varustatusele. Nendele põllumajanduslikele majapidamistele, mille ainus maakasutus on rohumaade niitmine või hekseldamine, tuleks 18 vastanu arvates kindlasti kehtestada hekseldamise keeld või neid üldse toetustest ilma jätta. Mõned vastanud (10) arvasid, et hekseldamise eest võiks olla kehtestatud madalam toetuse määr, mis võimaldaks tegelikele põllumajandustootjatele suuremat toetust.

Eristub grupp vastajaid, kes kasutavad kogu põllumajandusmaad põllumajandustoodangu tootmiseks ning on vastu hekseldamise lubamisele kõrge viljakusega põllumajandusmaal, kus on põllukultuuride kasvatamine ja loomasööda tootmine võimalik. Käesoleva küsimuse puhul märgiti seda kaheksal korral, kuid sama arvamust avaldati (läbivalt) ka teiste avatud vastustega küsimuste all. Ka nõuete täitmiseks seatud tähtaegade osas on läbivalt kõigi küsimuste puhul toodud soovitus, et tähtaegade määramine tuleks ära lõpetada. Põhjendustena on toodud: 1) varel ajal koristatud sööda madal kvaliteet; 2) mesinduskultuuride õitsemise aeg ja korjeperiood kestavad pikemalt; 3) lambakasvatuses jätkub karjatamine kuni külmadeni; 4) liiga varajane niitmine takistab lindude (nt kiivitajad) pesitsemist. Kolm vastanut on käesoleva küsimuse puhul märkinud, et kõrge loodusväärtusega aladel ei tohiks linnupopulatsiooni säilitamiseks lindude pesitsusajal üldse lubada ei niitmist ega hekseldamist.

Läbivalt kõigi avatud vastuste puhul esines mitmel korral heina ja heksli kokkukogumise ja põldude äärde või metsa alla ladustamise vastu esitatud argumentina materjali isesüttimise oht, samuti muu negatiivne mõju keskkonnale. Samuti on üks läbiv heksli põllult ära viimise vastu toodud väide, et see jääb põllule väetiseks. Konkreetse küsimuse puhul kommenteeris üks vastanu ka seda, et ÜPT eesmärk peaks eelkõige olema põllumajandusmaa kasutuskõlblikuna hoidmine tuleviku jaoks. Tema hinnangul on põllumeeste lobitöö tulemusena juurdunud valearusaam, et ÜPT on põllumeeste abiprogramm. Põllumehed soovivat EL suhteliselt õilsat programmi enda huvides ära kasutada kuid ei teadvusta, et oma äritegevuse elushoidmiseks tuleks küsida teist liiki toetusi.

Kui vaadata vastajate ettepanekuid süsteemi muutmiseks suurusgruppide lõikes, siis selgub, et suurema maakasutusega põllumajanduslikud majapidamised pooldavad rohkem niitmise ja niite koristamise nõuet (Joonis 4.32), <10 ha suurusgrupis ei poolda 25% vastanutest seda nõuet ning ca viiendik vastanutest ei osanud seisukohta võtta (vastused „nii ja naa“ ning „ei oska öelda“). Hekseldamise ja heksli maha jätmise lubamist pooldavad eelkõige (üle 50% vastanutest) väiksemad suurusgrupid, maakasutusega <10 ha ja 10-<40 ha. Alates maakasutusest 40 ha jaguneb vastajate arvamus nii, et ca 40% vastanutest toetab ning ca 40% vastanutest ei toeta hekseldamise ja heksli maha jätmise lubamist.

Sellela, et heksli maha jätmine tuleks täielikult keelustada, ei olnud nõus kõige rohkem suurusgrupis <10 ha (64% vastanutest) ning kõige vähem suurusgrupis 100-400 ha (43% vastanutest). Heksli maha jätmise keeldu pooldasid umbes kolmandik vastanutest suurusgruppides alates 40 ha. Suuremate suurusgruppide taotlejad ei olnud võrreldes väiksematega nii kategoorilised oma hinnangus heksli maha

jätmise keelu suhtes (esineb rohkem „nii ja naa“ vastuseid). Suhteliselt sarnane vastuste jaotus suurusgruppide lõikes oli antud vastusevariandile „Hekseldamine kui rohumaade hooldusviis tuleks täielikult keelustada“.



Joonis 4.32. Küsimuse „Millised on Teie ettepanekud süsteemi muutmiseks (on lubatud nii niitmine kui ka hekseldamine; hekseldamine on keelatud, hekseldamine on lubatud teatud määral)?“ vastuste jaotus suurusgruppide lõikes

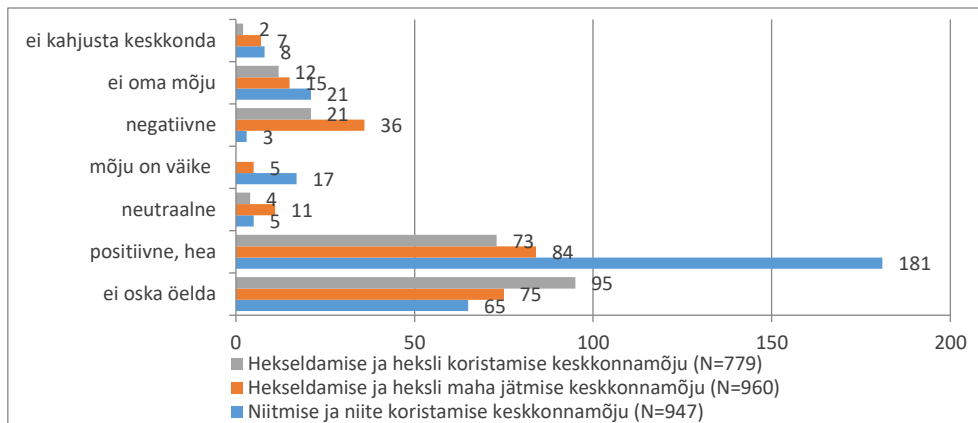
Ettepanekud minimaalsete hooldustööde nõuete süsteemi muutmiseks olid tootmistüübiti erinevad (Joonis 4.33), veiste (TT45-TT47) ning lammaste, kitsede ja teise kariloomade (TT48) kasvatajad pooldavad niitmise ja niite koristamise nõuet rohkem kui ülejäänute tootmistüüpide esindajad. Hekseldamise ja heksli maha jätmise lubamist pooldavad eelkõige taimekasvatajad (tootmistüübid TT1, TT15, TT 2,3,6,9), teratoiduliste spetsialiseerunud ja segatootmisega tegelevad ettevõtted (TT 5,7,8) ning maa hooldajad. Nende tootmistüüpide toetuste taotlejad ei olnud nõus sellega, et heksli maha jätmise tuleks täielikult keelustada, tootmistüüpide TT45-TT48 (loomakasvatajad) märkimisväärne osa (25%-46% sõltuvalt tootmistüübist) vastanutest arvas, et heksli maha jätmise tuleks täielikult keelustada. Sarnane vastuste jaotus tootmistüüpide lõikes oli antud ka hekseldamise kui rohumaade hooldusviisi võimaliku täieliku keelu suhtes.



Joonis 4.33. Küsimuse „Millised on Teie ettepanekud süsteemi muutmiseks (on lubatud nii niitmine kui ka hekseldamine; hekseldamine on keelatud, hekseldamine on lubatud teatud määral)?“ vastuste jaotus tootmistüüpide lõikes

Milline on Teie arvates põllumajandusmaa järgmiste hooldusviiside võimalik keskkonnamõju?

Vastajatel oli võimalik anda hinnang niitmisele ja hekseldamisele kui põllumajandusmaa hooldusviisidele vabas vormis. Kokkuvõtte esitatud hinnangutest on toodud joonisel 4.34. Niitmist ja niite koristamist nimetas viiendik vastajatest positiivse või hea keskkonnamõjuga rohumaa hooldusviisiks, vaid mõni üksik (3) tootja hindas seda negatiivse keskkonnamõjuga hooldusviisiks. Arvati, et see on küll traditsiooniline tegevus rohumaa korrashoidmiseks, kuid selle hooldusviisi keskkonnamõjusid hinnata ei osata (65). Mitmed tootjad arvasid, et see hooldusviis ei kahjusta keskkonda (8) ning mõju keskkonnale on väike (17) või puudub üldse (21). Vastajad tõid välja, et keskkonnamõju tuleneb niidetud rohumaa kasutusotstarbest – loomasöödana kasvatamisel negatiivne keskkonnamõju puuduvat; niite mitte kasutamisel, maha jätmisel ja metsa vedamisel on mõju keskkonnale negatiivne. Mitmed tootjad pidasid niitmist ja niite koristamist teiste hooldusviisidega võrreldes paremaks ja negatiivne keskkonnamõju, mis tuleneb tööoperatsioonide käigus kütuse ning mitmete erinevate masinate kasutamisest rohumaal, on paratamatu.



Joonis 4.34. Vastajate hinnangud erinevate hooldusviiside keskkonnamõjude kohta

Hekseldamise ja heksli maha jätmise keskkonnamõju kohta ei osanud hinnangut anda 75 vastajat. Selle mõju keskkonnale nimetas positiivsena vähem vastajaid (84) kui niitmise ja niite koristamise hooldusviisi korral; ka suurenes nende vastajate hulk (36), kes hindasid hekseldamise ja heksli mahajätmise negatiivse keskkonnamõjuga olevat. Mõned vastajad arvasid, et negatiivne keskkonnamõju järgneb iga-aastasel heksli maha jätmisel, seepärast tuleks heksel mingi perioodi, nt kahe-kolme aasta järel rohumaalt koristada.

Hekseldamise ja heksli koristamise hooldusviisi kohta on enim vastajaid (95), kes keskkonnamõju kohta arvamust avaldada ei osanud. See hooldusviis on ka kõige vähem levinud. Vastajatest 73 nägid selle hooldusviisi puhul positiivset, 4 neutraalset ning 21 negatiivset mõju keskkonnale. Heksli koristamisel nähti mõtet vaid juhul, kui seda tehakse silo tootmise eesmärgil, lihtsalt heksli kogumisel mõtet ei ole. Paljud vastajad ei hinnanudki selle hooldusviisi korral keskkonnamõju, vaid rõhutasid, et tegevus on kulukas, tehnika heksli kogumiseks ja äraviimiseks puudub ja kui hekseldamine on mõnel rohumaal vältimatu, siis heksli kogumine taolistel aladel võib olla keeruline või võimatu.

Niitmise ja niite koristamise positiivse mõjuna keskkonnale nimetasid tootjad kõige enam, et see rohumaade hooldusviis aitab vältida rohumaade võsastumist (61), säilitada rohumaad (16) ja looduslikku keskkonda (14), mitmekesistada looduskeskkonda (12), säilitada ja suurendada rohumaade liigirikkust (5), on keskkonnasõbralik (16) ja kasulik (20) hooldusviis. Negatiivse mõjuna keskkonnale tõstsid tootjad enim esile, et niitmine hävitab või halvendab lindude ja väikeloomade elukeskkonda (21), niite koristamise tulemusel toitainete varu väheneb (32), huumuskiht väheneb (11) ja mullaviljakus halveneb (18).

Teiste hooldusviisidega võrreldes olevat niitmise ja niite koristamise korral tööoperatsioonid rohkem (niitmine, kaarutamine, vaalutamine, pressimine, transport), mis omakorda suurendab selle hooldusviisiga kaasnevat keskkonnakoormust. Niite koristamise negatiivse mõjuna nähti, et biomassi eemaldamine rohumaalt tähendab taimiku muutumist madalamaks, väheneb mullaviljakus ja tekivad heintaimede kooslused, mis taluvad vähemviljakat pinnast, mis võib põhjustada rohumaade sammaldumist. Samas on niitmine ja niite koristamine oluline rannaaladel, kus see on üks väheseid võimalusi võitluses pilliroo ja kõrkjatega.

Mõned vastajad leidsid, et niitmise ja niite kogumise tähtaeg võiks olla veelgi hilisem. Põhjuseks toodi, et varane niitmine võib häirida ja hävitada elusolendeid ja vähendada liigilist mitmekesisust. Kui ebasoodsate ilmaolude tõttu ei jõuta niidet ettenähtud tähtajaks koristada, võivad niisked alad saada kahjustada. Pikema perioodi jooksul olevat võimalik ilmaoludega paremini arvestada ning *“ei peaks lauslollustega tegelema, st märga heina rullima”*.

Sarnaselt niitmise hooldusviisile tõid tootjad välja, et hekseldamise ja heksli rohumaale jätmise hooldusviis aitab vältida rohumaade võsastumist (81). Positiivse keskkonnamõjuna leidsid tootjad enim, et maha jäetud heksli abil jäävad toitained rohumaale (33), heksel annab rohumaale väetist (91), paraneb mulla viljakus (10) ning suureneb huumuskiht (63). Selle hooldusviisi negatiivse keskkonnamõjuna nimetasid tootjad kõige enam, et see pärsib liigilist mitmekesisust (9) ning halvendab või hävitab

lindude, väikeloomadega ja putukate elukeskkonda (19). Mõned vastajad arvasid, et putukate ja väikeloomadega elukeskkond selle hooldusviisi korral hoopis paraneb.

Hekseldamise ja heksli maha jätmise hooldusviisi kohta leidsid vastajad, et kuna see on ühekordne tegevus põllul, siis sellest tulenevalt on ka keskkonnamõju kõige väiksem. Maad tallatakse vähem, toitaineid jääb maa jaoks rohkem, kasvab korralik ädal, vaade on ilusam ja metsloomad saavad toidulisa. Hekseldamise perioodi osas olid vastajad erinevatel arvamustel, mõni luges sobivaks perioodiks varasemat hekseldamist, et heksel saaks pikema perioodi vältel kõduneda, mõni hilisemat hekseldamist, et väikeloomadega, lindude ja putukate elu oleks vähem häiritud.

Hekseldamise hooldusviisi puhul tõsteti esile ka selle sobivust teatud piirkondades (Läänemaa kehvadel muldadel ja paepealsetel maadel, kus rohukasv tagasihoidlik ja seetõttu biomass tühine, mis maha jääb) ning teatud aladel (raskesti ligipääsetavad põllud; alad, kus niite koristamine ei ole majanduslikult või tööjõu puudumise vms põhjustel võimalik; selline põllumajandusmaa, mida ei ole võimalik kasutada põllumajanduslikuks tootmiseks: mäekaldad, väikesed metsaheinamaad, põllukiilud, lodud jne).

Teiste hooldusviisidega võrreldes rõhutati hekseldamise puhul kõige enam, et keskkonnamõju sõltub sellest, kuidas seda tööoperatsiooni läbi viiakse. Mitmekordne madalalt hekseldamine kultuuristab ja lisab taimekoostlust, samas tasandab põllumajandusmaa pinda ning heksli mahajätmine annab ka väetise. Kui heksel on piisavalt peenike, olevat see maale kasulik. Kui maha jäetakse heksli vaalud, saab rohukamar kannatada ja rohumaad kvaliteet langeb. Ka kõrgelt hekseldamine omab järgmise aasta taimekasvule negatiivset mõju ning jätab rohumaadest näotu ja räsitud ilme. Heksli koristamine on vastajate arvates ka ebaühtlase kvaliteediga, pektakse puruks vaid taimede ladvad, maha sõidetud rohi tõuseb enamasti hiljem püsti. Seepärast peaks hekseldamisele kui hooldusviisile kehtima kvaliteedinõuded näiteks heksli suuruse ja hekseldatud rohu kõrguse osas. Samas leiti, et hekseldamine aitab hoida rohumaad kasutamiskõlblikuks ning tulevikus, kui on vajadus tootmist laiendada, on maa kohe tootmiskõlblik.

Kriitilise tegurina hekseldamise ja heksli maha jätmise puhul nimetasid mitmed vastajad pidevat (iga-aastast) heksli maha jätmist, mis tekitab huumusbilansi liigse suurenemise, mis omakorda soodustab toitainete liikumist vette, süsiniku vabastamist. See olevat ka soodsam pinnas taimehaigustele, vähendavat taimekõrvaltoimet ja muudvat taimkatte hõredaks. Muld muutuvat jalaga peale astudes vetruvaks "sooks" – mulla omadused ja keskkond muutuvad. Hekseldamise ja heksli kogumise positiivse keskkonnamõjuna nimetasid vaid mõned vastajad (25), et ka see hooldusviis aitab vältida rohumaade võsastumist, üksikud vastajad arvasid, et hooldusviis aitab kaasa liigirikkuse suurendamisele (3), rohumaade säilitamisele (2) ning et see on keskkonnasõbralik (2) ja kasulik (4). Negatiivse keskkonnamõjuna nimetati hekseldamise ja heksli kogumise hooldusviisi korral, et mulla toitainete varu väheneb, mullaviljakus halveneb ning väheneb ka huumuskiht, lindude ja väikeloomadega elukeskkond hävib või halveneb. Paljud vastajad (45) arvasid selle hooldusviisi erinevatel, enamasti majanduslikel põhjustel mõttetu olevat.

Hekseldamise ja heksli koristamise hooldusviisi keskkonnamõju pidasid paljud vastajad (25) sarnaseks niitmise ja niite koristamise keskkonnamõjuga, kuid leiti, et erinevalt niimtisest ja niite koristamisest puudub kokku kogutud hekslile kasutusotsarve, see ladustatakse kuhugi, nt põllu äärde, metsaserva, kuhu jääb vedelema aastateks ning seetõttu on sellel hooldusviisil ka negatiivne mõju keskkonnale. Paljude vastajate arvates ei ole võimalik hekslit kokku koguda, hekseldamise ja heksli kogumise kogemusega vastaja väitis ka, et suur osa hekslist (ca 40-45%) jääb maha. Heksli kogumine olevat keeruline teatud piirkondades, nt niisketel aladel, samas need, kes olid seda hooldusviisi kasutanud, toonitasid, et heksli koristamisel kasutatav press korjab sisse ka toore rohu ja suure tõenäosusega hakkavad kogutud heksli pallid hallitama. Ka leiti, et heksli kogumine on liiga kulukas, seepärast oleks mõistlik lubada hekseldamist, kuid kogumine, tänu suurele töömahule, mis muudab selle hooldusviisi keskkonnale mitteroheliseks ja tootjale kulukaks, ei ole mõistlik.

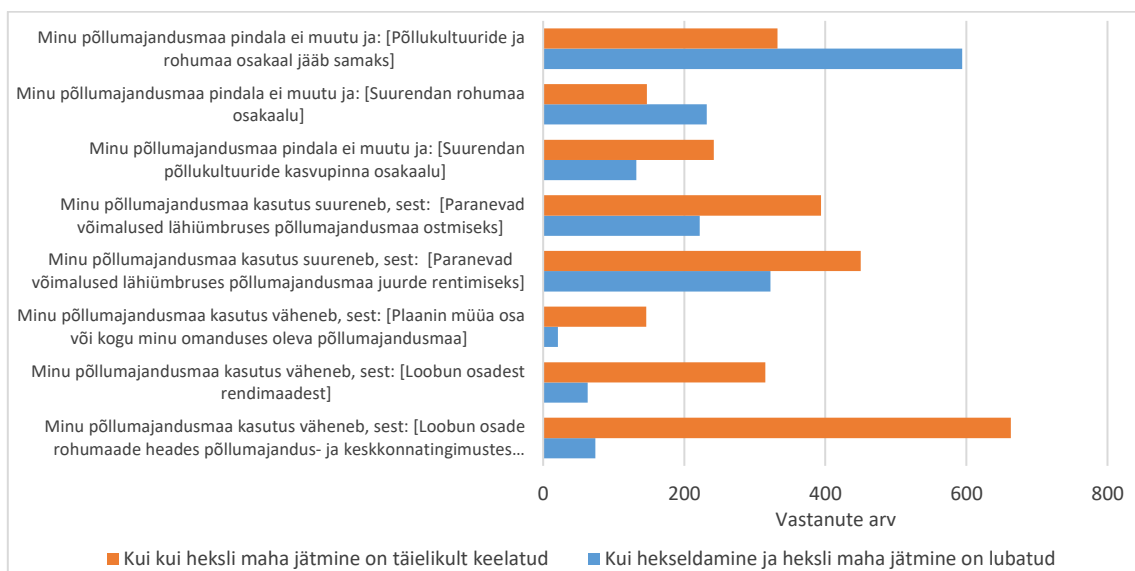
Hooldusviiside keskkonnamõjude hindamisel leidsid hulgaliselt vastajaid, kes rõhutasid, et põllumajandusmaa hooldamata jätmise on väljapakutud hooldusviisidest suurima negatiivse mõjuga keskkonnale. Tänu rohumaade hooldusele säilivad rohumaad, luhad, rannaniidud, puisniidud, loopealsed jne. Looduslik taimkatte omakorda tagab loomade, lindude elupaigad, varjevõimalused ja

toidu. Hooldamine aitab vältida põllumajandusmaade võssa kasvamist, umbrohtude levikut, vähendada maastikupõlengute ohtu kevadel jne.

Niite ja heksli koristamise puhul leiti, et see ei avalda keskkonnale negatiivset mõju vaid sellisel juhul, kui kogutud biomassile leitakse otstarve, ilmaasjata kogumine on keskkonnale mitmes mõttes kahjulik: tööoperatsioonide masina- ja kütusekuluga kaasnevad heitgaasid, kogutud rohi, mis kokku seotud nõõri, võrgu või kilega, ladustatakse mitmeks aastaks põlluserva, metsa äärde vedelema ning see omakorda reostab keskkonda.

Kuidas võib mõjutada hooldusnõuete muutumine tulevikus Teie maakasutust?

Maaeluministeeriumist saadud info kohaselt on tulevikus tõenäolisemad hekseldamisega seotud võimalikud põllumajandusmaa minimaalsete hooldustööde nõuete variandid: 1) täielikult keelustada heksli maha jätmise või 2) lubada heksli maha jätmist kogu sel viisil hooldatud põllumajandusmaa ulatuses. Seoses sellega, et võimalike muudatuste eesmärk on suunata põllumajandusmaad aktiivsesse kasutusse, küsiti toetuste taotlejate käest, mis mõjuga nende maakasutusele võib olla üks või teine variant. Vastuste jaotus on esitatud joonisel 4.35.

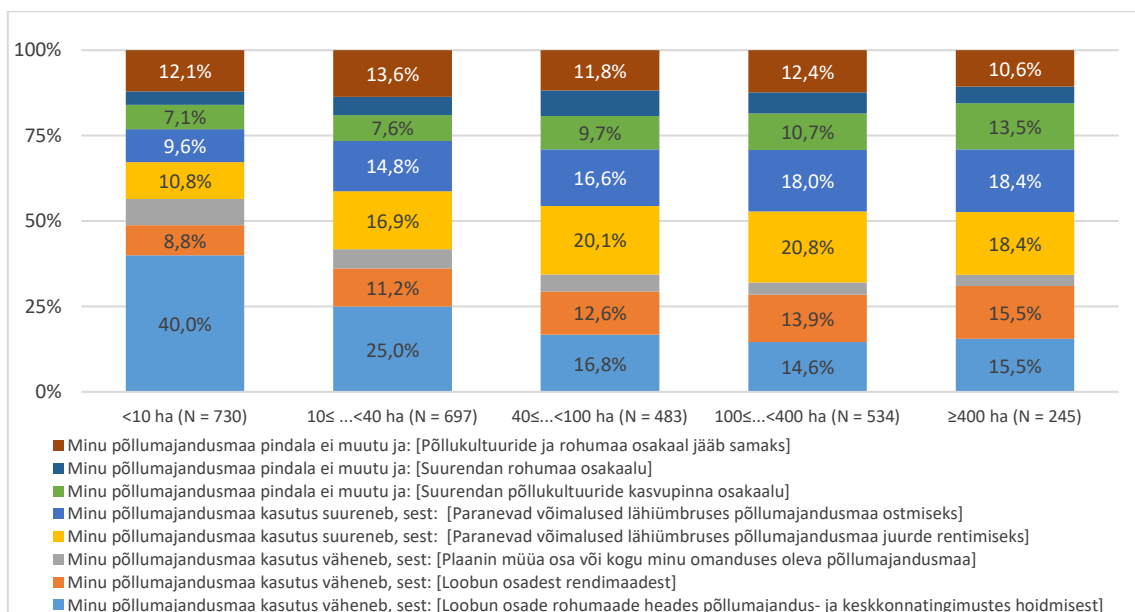


Joonis 4.35. Küsimuse „Kuidas võib mõjutada hooldusnõuete muutumine tulevikus Teie maakasutust?“ vastuste jaotus

Kui võrrelda, milliste vastusevariantide sagedus on suurem juhul kui hekseldamine ja heksli maha jätmise on tulevikus lubatud, siis ilmneb, et sellisel juhul domineerivad: minu põllumajandusmaa pindala ei muutu ja põllukultuuride ja rohumaa osakaal jääb samaks, ning suurendan rohumaa osakaalu. Seega võib järeldada, et hekseldamise ja heksli maha jätmise täielik keelamine mõjutab maakasutust enam. Seejuures osad tootjad vähendavad põllumajandusmaa kasutust – loobuvad osade rohumaaade HPKT-s hoidmisest, loobuvad osadest rendimaadest või müüvad osa või kogu põllumajandusmaa. Osad põllumajanduslikud majapidamised aga suurendavad maakasutust, kuna nende arvates paranevad seeläbi võimalused lähimbruses põllumajandusmaa rentimiseks või ostmiseks. Kui heksli maha jätmise on keelatud, siis need põllumajanduslikud majapidamised, mille põllumajandusmaa pindala ei muutu, plaanivad suurendada põllukultuuride kasvupinna osakaalu. Seejuures on raske öelda, kui palju arvestati küsimusele vastamisel püsirohumaa säilitamise kohustusega. Lähtuvalt 2016. aasta kogemusest ja PRIA andmete analüüsi tulemustest, võib eeldada, et heksli maha jätmise keelustamine pigem ei aita kaasa püsirohumaa säilitamise kohustuse täitmisele.

Kui heksli maha jätmine on täielikult keelatud, siis suurusgrupiti arvavad põllumajanduslikud majapidamised oma maakasutuse muutumise kohta järgmiselt (esile toodud kolm sagedasemat vastust, Joonis 4.36):

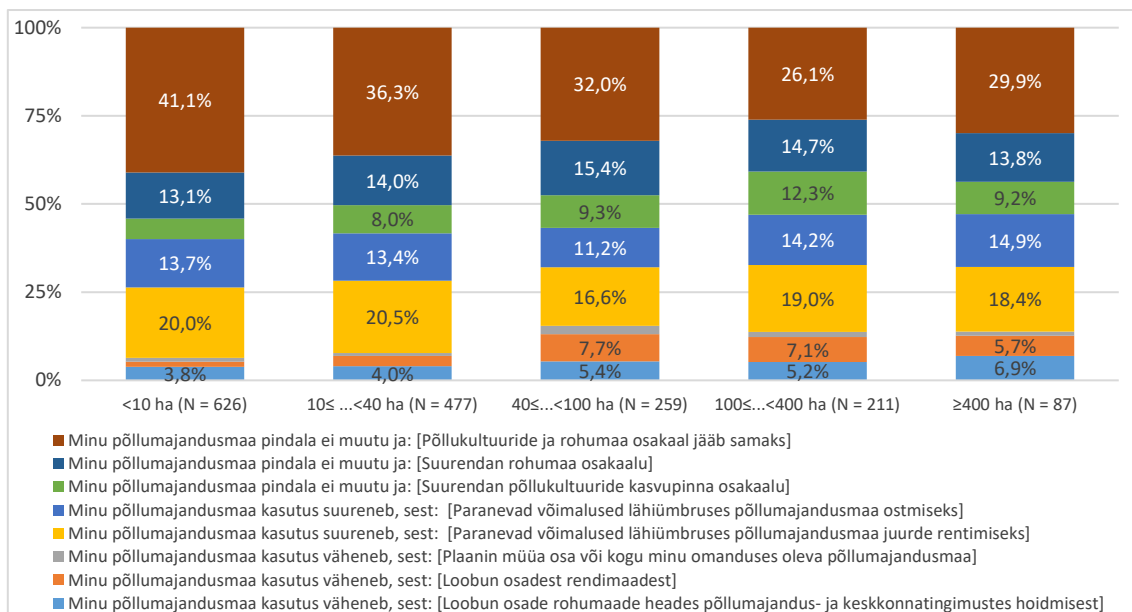
- suurusgrupis <10 ha 40% vastanutest loobub osade rohumaade HPKT-s hoidmisest ning nende põllumajandusmaa kasutus väheneb, 12,1% arvab, et nende põllumajandusmaa pindala ei muutu ja põllukultuuride ja rohuma osakaal jääb samaks, 10,8% on arvamusel, et maakasutus suureneb kuna paranevad võimalused lähiümbruses põllumajandusmaa juurde rentimiseks;
- suurusgrupis 10-<40 ha loobub osade rohumaade HPKT-s hoidmisest (ja nende põllumajandusmaa kasutus väheneb) 25% vastanutest ning 31,7% arvab, et nende põllumajandusmaa kasutus suureneb, sest saavad rentida (16,9% vastanutest) või osta (14,8%) põllumajandusmaad juurde;
- suurusgrupis 40-<100 ha arvab kokku 36,7% vastanutest, et nende põllumajandusmaa kasutus suureneb kuna on võimalik maad juurde rentida (20,1%) või osta (16,6%), ning 16,8% on arvamusel, et nende põllumajandusmaa kasutus väheneb, sest nad loobuvad sellisel juhul osade rohumaade HPKT-s hoidmisest;
- suurusgruppides 100-<400 ha ja ≥ 400 ha arvas 36-38% vastanutest, et põllumajandusmaa kasutus suureneb, sest paranevad võimalused põllumajandusmaad kas rentida või osta juurde, või on võimalik, et vähendatakse põllumajandusmaa kasutust, sest kas loobutakse osadest rendimaadest või osade rohumaade HPKT-s hoidmisest.



Joonis 4.36. Küsimuse „Kuidas võib mõjutada hooldusnõuete muutumine tulevikus Teie maakasutust?“ vastuste jaotus suurusgruppide lõikes kui heksli maha jätmine on täielikult keelatud

Üldiselt on näha, et kui heksli maha jätmine on täielikult keelatud, siis vähendavad põllumajandusmaa kasutust väiksemate suurusgruppide põllumajanduslikud majapidamised; suurema põllumajandusmaa kasutusega suurusgrupid pigem arvestavad sellega, et maa ostmise või rentimise võimalused paranevad ja nad saavad suurendada põllumajandusmaa kasutust. Umbes üks kolmandik vastajatest põllumajandusmaa kasutusega alates 40 ha arvab, et nende põllumajandusmaa pindala ei muutu.

Kui hekseldamine ja heksli maha jätmine on lubatud, siis <10 ha põllumajandusmaa kasutusega suurusgrupi põllumajanduslikud majapidamised kas ei muuda või suurendavad oma põllumajandusmaa kasutust (ostavad või rendivad maad juurde) (Joonis 4.37). Samal arvamusel on ka teiste suurusgruppide toetuste taotlejad, kuid suurusgruppide 40-<100 ha, 100-<400 ha ning ≥ 400 ha taotlejad planeerivad rohkem ka põllukultuuride kasvupinna osakaalu suurendamist.

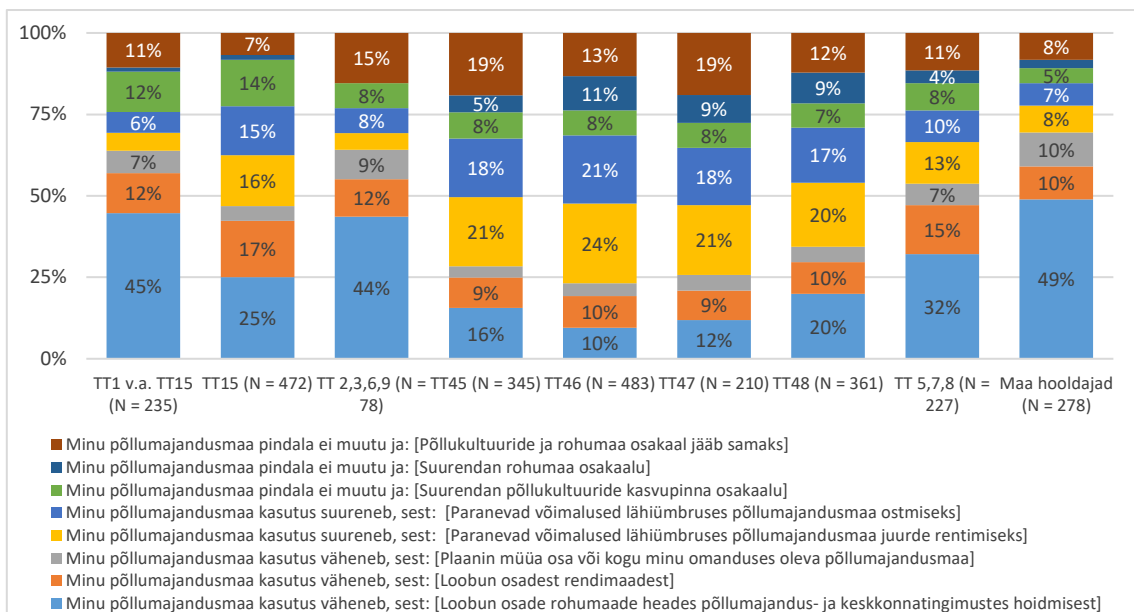


Joonis 4.37. Küsimuse „Kuidas võib mõjutada hooldusnõuete muutumine tulevikus Teie maakasutust?“ vastuste jaotus suurusgruppide lõikes kui hekseldamine ja heksli maha jätmine on lubatud

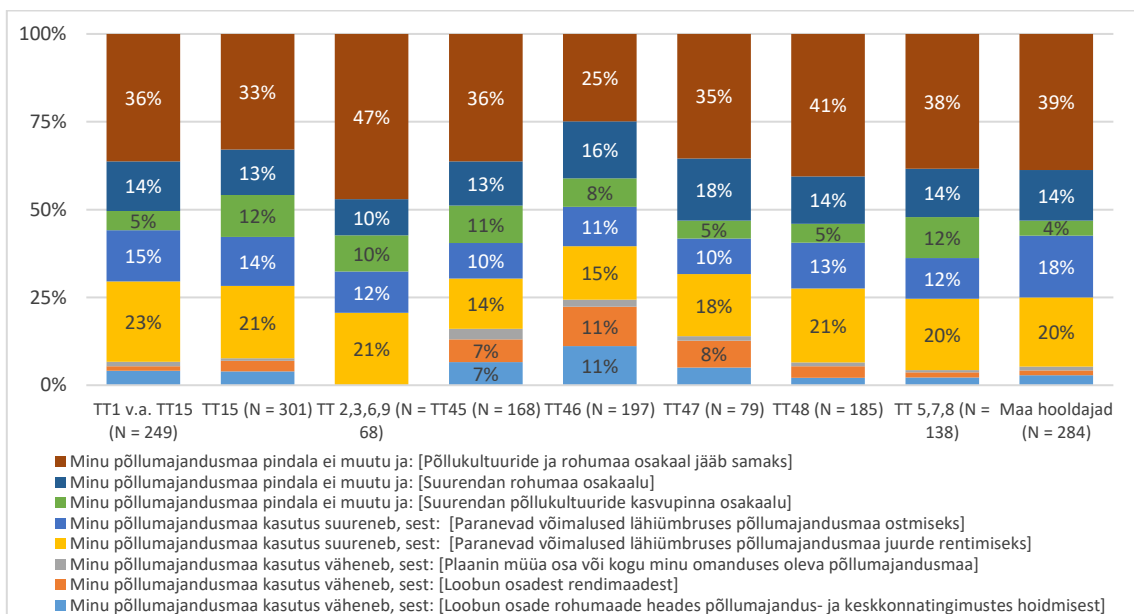
Kui heksli maha jätmine on tulevikus täielikult keelatud, arvavad taimekasvatajate tootmistüüpidesse TT1, TT15, TT 2,3,6,9 kuuluvad põllumajanduslikud majapidamised; teratoiduliste spetsialiseerunud ja segatootmisega tegelevad põllumajanduslikud majapidamised (TT 5,7,8) ning maa hooldajad (Joonis 4.38), et on tõenäoline nende põllumajandusmaa kasutuse vähenemine, sest nad loobuvad osade rohumaade HPKT-s hoidmisest või osadest rendimaadest, aga nende tootmistüüpide seas on ka vastajaid, kes arvavad, et nende põllumajandusmaa kasutus suureneb, sest nad ostavad või rendivad maad juurde. TT1 ja TT15 tootmistüüpide esindajad ei välista ka seda, et nende põllumajandusmaa pindala ei muutu, kuid suureneb põllukultuuride kasvupinna osakaal.

Loomakasvatajate tootmistüüpide TT45-TT48 esindajad olid arvamusel, et kui heksli maha jätmine on täielikult keelatud, siis nad ostavad või rendivad põllumajandusmaad juurde ja nende põllumajandusmaa kasutus suureneb. Lisaks on võimalikud sellised muutused nende maakasutuses, et põllumajandusmaa kasutus väheneb kuna loobutakse osade rohumaade heades põllumajandus- ja keskkonnatingimustes hoidmisest või osadest rendimaast, kuid ei ole välistatud ka selline variant, et nende põllumajandusmaa pindala ja kasutus ei muutu.

Juhul, kui hekseldamine ja heksli maha jätmine on tulevikus lubatud, siis põllumajandusmaa pindala pigem ei muutu sõltumata tootmistüübist (Joonis 4.39), kuid on võimalik, et suureneb rohumaade osakaal, eriti tootmistüüpides TT46 (spetsialiseerunud veistele – kasvatamine ja nuumamine) ja TT47 (veised – piimandus, kasvatamine ja nuumamine). Märkimisväärne osa toetuste taotlejatest igas tootmistüübist arvas ka seda, et nende põllumajandusmaa kasutus suureneb, kuna paranevad võimalused lähimbruses põllumajandusmaa juurde rentimiseks või ostmiseks. Huvitav on see, et hekseldamise ja heksli maha jätmise lubamisel on ka neid, kes loobuvad osade rohumaade HPKT-s ning ka osadest rendimaadest, eriti tootmistüüpide TT45-TT47 (veisekasvatajad) esindajate seas.



Joonis 4.38. Küsimuse „Kuidas võib mõjutada hooldusnõuete muutumine tulevikus Teie maakasutust?“ vastuste jaotus tootmistüüpide lõikes kui heksli maha jätmine on täielikult keelatud



Joonis 4.39. Küsimuse „Kuidas võib mõjutada hooldusnõuete muutumine tulevikus Teie maakasutust?“ vastuste jaotus tootmistüüpide lõikes kui hekseldamine ja heksli maha jätmine on lubatud

Kokkuvõte

Euroopa Liiduga liitumise järgselt on Eestis põllumajandustootmises mittekasutatava, kuid HPKT-s säilitatava maa pindala suurenenud 103 099 hektari võrra (5,7 korda) 125 053 hektarini. Toetusõigusliku püsirohumaa, mida ei kasutata põllumajandustootmises, osakaal kasutatavast põllumajandusmaast EL liikmesriikides oli 2013. aastal kõrgeim (11,3%) Eestis; Lätis oli vastav näitaja 4,4% ja Leedus 2,1%. Kuigi põllumajandustootmises mittekasutatava põllumajandusmaa säilitamine HPKT-s ja selle eest ÜPT maksmine on EL ühise põllumajanduspoliitika eesmärkidega kooskõlas, annab see ainest aruteludeks sellise poliitika mõjust põllumajandustootjatele. Peamine arutluskäik lähtub sellest, et põllumajandustootmises mittekasutatava maa säilitamine HPKT-s on suhteliselt tulus, suurendab nõudlust põllumajandusmaa järele, ning seeläbi tõstab põllumajandusmaa hinda ja halvendab põllumajandusmaa turul põllumajandustootjate olukorda. Seega on rohumaade hekseldamisest saanud omaette tegevusharu, mis osaliselt piirab põllumajandusliku tegevuse arengut.

Selleks, et tagada põllumajandusmaa aktiivsem kasutamine, on üheks võimalikuks variandiks keelata püsirohumaa hooldamine hekseldamise teel. Eestis muutus põllumajandusmaa minimaalsete hooldusnõuete süsteem 2015. aastal, mõningad täiendavad muudatused viidi ellu ka 2016. aastal. Peamine muudatus seisnes minimaalsete hooldusnõuete muutumises toetusõiguslikkuse nõueteks, ning hekseldamise ja heksli maha jätmise kui hooldusviisi kasutamise piiramises. Sellest tulenevalt oli käesoleva uuringu eesmärk välja selgitada, kas ja kuidas aastatel 2015 ja 2016 otsetoetuste raames rakendatud minimaalsete hooldustööde nõuete täitmine mõjutas, nii keskkondlikke kui ka struktuurilisi aspekte arvesse võttes, erinevate tootmistüüpide ja suurusklassidega põllumajanduslike majapidamisi. Uuring tugineb kahele peamisele andmeallikale: 1) PRIA registrid ja andmebaasid; 2) põllumajanduslike majapidamiste seas läbi viidud ankeetküsitlusega kogutud andmed.

Majandusteooriast lähtuvalt võib eeldada, et hooldusnõuete rangemaks muutumisel maa hooldamise kulud suurenevad. Kui samal ajal ÜPT määr ei muutu, siis väheneb maa hooldamisel saadav kasu (rent), mis võib kaasa tuua järgmised mõjud: osade põldude puhul võib põllukultuuri kasvatamine muutuda rohumaa hooldamisest tasuvamaks ning rohumaade asemele külvatakse põllukultuur; rohumaade hind (kas ostmiseks või rentimiseks) võib väheneda, kuna nende hooldamise tasuvus väheneb. See omakorda võib suurendada vähem väärtuslike, seni vaid hooldatavate rohumaade pakkumist maaturul. See omakorda võib viia olukorrani, kus riigi ja toetuse taotleja tasandil püsirohumaa absoluutväärtus ja püsirohumaa suhe kogu põllumajandusmaasse vähenevad üle piirmäärade ja pindalatoetuste taotlejatel tuleb püsirohumaad tagasi rajama hakata. Osade vähem väärtuslike, seni HPKT-s säilitatud rohumaade puhul võivad põllumajandusmaa omanikud ja/või kasutajad loobuda ÜPT taotlemisest ja põllumajandusmaa HPKT-s säilitamisest. Seega võib ÜPT toetusalune pind väheneda või siis selle suurenemine aeglustuda, mis omakorda võib mõjuda positiivselt ÜPT ühikumäärale.

Lisaks majanduslikule mõjule tuleb arvestada erinevate hooldusviiside võimalike keskkonnamõjudega. Erialakirjanduses on enim kajastatud erinevate rohumaa hooldusviiside mõju looduslike rohumaade taimekooslustele. On leitud, et varise ehk kulukihi kogunemine raskendab seemnete idanemist, tugevate võrsete arengut ja seeläbi taimede elujõulisust, mistõttu koosluste liigirikkuse säilitamise seisukohalt ei ole taimeosade jätmine põllule soovitatav hooldusviis. Võrdlevaid uuringuid rohumaade hooldusviiside keskkonnamõju kohta Eestis on vähe. Läbi on viidud pikaajaline uuring (Liira jt., 2009), mis näitas et erinevad niitmisvõtted ei mõjutanud liigirikkust statistiliselt olulisel määral. Selle uuringu autorid soovivad hekseldamist lamminiitudel kasutada vaid juhul, kui iga kahe-kolme aasta tagant teostatakse ka heina äravedu. Täiendavaid uuringuid vajaks hekseldamise ja heksli rohumaale jätmise hooldusviisi keskkonnamõju erinevate rohumaatüüpide korral.

Käesolev uuring käsitleb põllumajandusmaa kasutuse muutumist aastatel 2013-2016. Olulisim muutus seisneb põllukultuuride pindala suurenemises, mis on toimunud aastatel 2013-2016 pidevalt, ja püsirohumaa pindala vähenemises, mille osas suurem muutus toimus 2016. aastal. Võib eeldada, et selle muutuse üheks põhjuseks on kriis piima- ja seakasvatussektoris, aga ka muutused minimaalsete hooldusnõuete süsteemis.

Uuringus kasutatud PRIA andmestikes püsis põllumajanduslike majapidamiste arv aastatel 2013-2015 stabiilsena vahemikus 18 986-19 141, kuid 2016. aastal vähenes suhteliselt järsult (10,3%). Ilmneb, et

kuni 10% sellistest põllumajanduslikest majapidamistest, mis ühel aastal toetuste taotlemisest loobuvad või millel ei ole enam põllumajandusloomade registris registreeritud loomi, järgnevatel aastatel taotlevad uuesti toetusi või on hakanud taas põllumajandusloomi pidama. Seega ei saa üheaastase põllumajanduslike majapidamiste arvu muutumise põhjal veel teha lõplikke järeldusi.

Toetuste taotlemisest ja/või põllumajandusloomade pidamisest loobunud põllumajanduslike majapidamiste ÜPT taotlustele märgitud keskmine põllumajandusmaa pind (10-20 ha) oli oluliselt väiksem kui neil põllumajanduslikel majapidamistel, mis püsisid andmestikus kogu perioodi vältel (53-66 ha). Ka lisandunud põllumajanduslike majapidamiste maakasutus (18-24 ha) oli väiksem kui neil põllumajanduslikel majapidamistel, mis olid andmestikus püsivalt esindatud.

Kui 2015. aastal toetuste taotlemisest ja/või põllumajandusloomade pidamisest loobunute keskmine põllumajandusmaa pindala oli 22 ha ning sellest moodustas pikaajaline ja looduslik rohumaa 45%, siis 2016. aastal toetuste taotlemisest ja/või põllumajandusloomade pidamisest loobunute keskmine põllumajandusmaa pindala oli 14 ha ning püsirohumaa ja tundliku püsirohumaa osakaal sellest 48%. Seega, oli 2016. aastal toetuste taotlemisest ja/või põllumajandusloomade pidamisest loobunute hulgas enam väiksema maakasutusega põllumajanduslikke majapidamisi, mille põllumajandusmaa hulgas omakorda oli püsirohumaa ja tundliku püsirohumaa osakaal keskmiselt 3 protsendi võrra suurem.

2015. ja 2016 aastal vähenes kohapealsetes kontrollides tuvastatud ÜPT minimaalsete hooldusnõuete rikkujate osakaal ca 20%-ni. 2013. aastal avastati rikkumisi 67% ja 2014. aastal 84% kohapeal kontrollitud põllumajanduslikes majapidamistes. Minimaalsete hooldusnõuete rikkumiste osakaalu märkimisväärne vähenemine on tõenäoliselt seotud rikkumisega kaasneva sanktsiooni karmistumisega alates 2015. aastast (toetuse määramata jätmise vs toetuse vähendamine aastatel 2013-2014).

Maa hooldajate tüüpi kuulus 2016. aastal 32% põllumajanduslikest majapidamistest. Kokku taotlesid sellesse tüüpi kuulunud põllumajanduslikud majapidamised 2015. aastal ÜPT-d 58 590 hektarile põllumajandusmaale. Kokku oli Eestis 2015. aastal põllumajandustootmises mittekasutatav maa, mida säilitati HPKT-s 125 053 hektarit. Seega, kasutasid Maa hooldajate tüüpi kuuluvad põllumajanduslikud majapidamised sellest 47%. See omakorda tähendab, et 53% põllumajandustootmises mittekasutatavast maast, mida säilitati HPKT-s, hooldasid põllumajanduslikud majapidamised, mis kasvasid põllukultuure ja püsilõõnuure või pidasid põllumajandusloomi. Seega mõjutab minimaalsete hooldusnõuete muutmine nii Maa hooldajate kui ka teistesse põllumajanduslikesse tootmistüüpidesse kuuluvaid põllumajanduslikke majapidamisi.

Toetuste taotlemisest ja/või põllumajandusloomade pidamisest 2016. aastal loobunute seas läbi viidud ankeetküsitlusest selgus, et 50% loobunutest andis toetuse taotlemise õiguse kellelegi teisele üle (või viis tootmise teise äriühingu/FIE koosseisu). Seega ei ole suur osa neist põllumajanduslikest majapidamistest, mida PRIA otsetoetuste taotlejate ja põllumajandusloomade registri andmestiku alusel saaks pidada põllumajandustootmisest loobunuks, tegelikult seda teinud, st nende põllumajanduslikud majapidamised sisuliselt jätkavad tegevust. Need vastajad, kes loobusid otsetoetuste taotlemisest, pidasid selle juures olulisemateks põhjusteks liiga väikesi toetusi võrreldes nõuete täitmisele mineva vaeva ja kuluga, uute minimaalsete hooldusnõuete täitmise võime puudumist ja liiga keerulist otsetoetuste taotlemise protsessi.

Ei saa väita, et otsetoetustest taotlemisest loobumisega kaasneb ulatuslik põllumajandusmaa pakkumise suurenemine maaturul. Samas ei saa toetuste taotlemisest loobumise esimese aasta vastuste põhjal järeldada, et 2016. aastal toetuste taotlemisest loobunud põllumajanduslikud majapidamised ei paku oma põllumajandusmaad rendile või müügiks järgnevatel aastatel. Samuti ei saa ka välistada, et nad taotlevad 2017. aastal uuesti ÜPT-d.

2016. aastal otsetoetusi taotlenud põllumajanduslike majapidamiste küsitlusest selgus, et minimaalsete hooldustööde nõuete muutmisega suurenes niitmise ja niite koristamise kui hooldusviisi kasutamine. Põllumajanduslike majapidamiste tootmistüüpide lõikes on rohumaa niitmine ja niite koristamine (rohkem kui 30% vastanutest) ning rohumaa hekseldamine ja heksli maha jätmise (17-28% vastanutest) levinud peamiselt taimekasvatavate ja maa hooldajate seas. Kariloomade kasvatajad pigem hooldavad põllumajandusmaad lisaks karjatamisele (rohkem kui kolmandik vastanutest) ka niitmise ja niite koristamise (rohkem kui kolmandik vastanutest) teel. Hekseldamine ja heksli maha jätmise on 2016. aastal vähenenud, kuid hekseldamine ja heksli kokkukogumine on suurenenud. Kõige enam kasutavad

hekseldamise ja heksli mahajätmise hooldusviisi põllumajanduslikud majapidamised, millel on põllumajandusmaad <10 ha (17%) ja ≥ 400 ha (19%) ning mis kuuluvad taimekasvatuse ning maa hooldamise tootmistüüpidesse.

Küsitlusele vastanute hinnangul on odavam põllumajandusmaa hooldamise viis hekseldamine ja heksli maha jätmine. Vastanute poolt erinevate hooldusviisidega kaasnevatele kuludele antud hinnangute kaalutud keskmine oli järgmine: niitmine ja niite koristamine 54 eurot/ha, hekseldamine ja heksli maha jätmine 38 eurot/ha, hekseldamine ja heksli koristamine 54 eurot/ha. Seega, vastajate hinnangute kohaselt suurenevad hekseldamise ja heksli maha jätmise keelamisega kulud ühe ha rohumaa hooldamiseks keskmiselt 16 euro võrra. Sama palju väheneb maa hooldusniitjate rent (kasu).

Suurem osa vastajatest pidas põllumajandusmaa minimaalseid hooldusnõudeid ja nende täitmise tähtaega arusaadavaks. Vähem arusaadavad olid nõuded ja tingimused, mis on seotud karjatamise ja hekseldamisega. Peamised tegurid, mis takistasid 2016. aastal minimaalsete hooldusnõuete täitmist olid heksli kokkukogumise majanduslik otstarbetus (49%), heksli kokkukogumise tehnika puudumine (36%) ja ebasoodsad ilmaolud (34%). Suurema põllumajandusmaa kasutusega põllumajanduslike majapidamiste jaoks olid 2015. ja 2016. aasta ebasoodsad ilmad takistavaks asjaoluks minimaalsete hooldustööde nõuete täitmisel, väiksematel oli suuremaks takistuseks heksli kokkukogumise tehnika puudumine. Taimekasvatajatest põllumajanduslike majapidamiste jaoks oli nõuete täitmisel takistavateks asjaoludeks heksli kokkukogumise jaoks sobiva tehnika puudumine ja ka see, et heksli kokkukogumine ei olnud majanduslikult otstarbekas.

Võrreldes perioodiga 2013-2014 ei muutnud 91% vastanutest oma põllumajandusmaa kasutust seoses 2015. aasta hooldusnõuete muudatustega, 2016. aasta nõuete muudatused tõid aga rohkem maakasutuse muutusi: 17% vastanutest muutsid oma maakasutust. Kõige enam vastati maakasutuse muutumise osas nii 2015. kui ka 2016. aasta kohta, et vähendati rohumaa ja laiendati põllukultuuride pindala (vastavalt 6% ja 10% vastanutest), mis tähendab, et hooldusnõuete muutumine soodustas mõningal määral põllumajandusmaa võtmist aktiivsesse kasutamisse. Sellele järgnes hooldatava maa pindala vähenemine ja ÜPT taotlemine varasemaga võrreldes väiksemale põllumajandusmaa pinnale. 2015. aasta kohta vastas nii 4% ning 2016. aastal 9% vastanutest. 2015. aasta kohta vastas 3% ja 2% põllumajanduslikest majapidamistest, et nad kas rentisid või ostsid põllumajandusmaad juurde, kuna turul põllumajandusmaa pakkumine suurenes. 2016. aastal oli vastanute osakaal, kes rentis või ostis põllumajandusmaad juurde, suurem, vastavalt 8% ja 4%.

2015. ja 2016. aasta põllumajandusmaa hooldusnõuete muutumine pigem ei mõjutanud oluliselt põllumajandusmaa kasutust nii suurusgruppide kui ka tootmistüüpide lõikes, kuid olid ka neid, kelle maakasutus siiski muutus. Põllumajandusmaa kasutusega 10-40 ha suurusgrupis vähendasid 16% vastanutest rohumaa pindala ja laiendasid põllukultuuride pindala, 13% vastanutest rentisid ja 10% ostsid põllumajandusmaad juurde, kuna turul põllumajandusmaa pakkumine suurenes. Suurusgruppides 100-400 ha ja ≥ 400 ha osa põllumajanduslikest majapidamistest vähendasid rohumaa pindala ja laiendasid põllukultuuride pindala (vastavalt 14% ja 10% vastanutest), lisaks osa rentis põllumajandusmaad juurde (vastavalt 12% ja 13% vastanutest), ning 6% vastanutest vähendas hooldatava maa pindala ja taotles ÜPT-d varasemaga võrreldes väiksemale põllumajandusmaale. Suurusgruppides põllumajandusmaa kasutusega <10 ha ja 40-100 ha vähendas 9% vastanutest hooldatava põllumajandusmaa pindala ja taotles ÜPT-d varasemaga võrreldes väiksemale põllumajandusmaale ning 6% vähendas rohumaa ja laiendas põllukultuuride pindala. Tootmistüübiti olid märkimisväärsed muutused tootmistüüpides TT15 (Teravilja, õliseemnete ja valgurikaste taimede tootmisele spetsialiseerunud ettevõtted) ja TT 5,7,8 (5 Spetsialiseerunud teratoiduliste; 7 Mitme tegevusalaga loomakasvatuse ettevõtted; 8 Segakultuurid – kariloomad), kus vastavalt 17% ja 16% vastanutest vähendas rohumaa pindala ja laiendas põllukultuuride pindala. Tootmistüübis TT46 (Spetsialiseerunud veistele – kasvatamine ja nuumamine) rendis 12% vastanutest põllumajandusmaad juurde. Maa hooldajatest 12% vastas, et nad vähendasid hooldatava maa pindala ja taotlesid ÜPT-d võrreldes väiksemale põllumajandusmaale.

Niitmist ja niite koristamist kui põllumajandusmaa hooldusviisi kindlasti või pigem pooldab kokku 65% vastanutest. Niitmise ja niite koristamise nõuet pooldavad suurema põllumajandusmaa kasutusega suurusgruppide ning loomakasvatusega tegelevad toetuste taotlejad. Hekseldamise ja heksli maha

jätmise lubamist pooldab või pigem pooldab kokku 56% vastanutest. Hekseldamise ja heksli maha jätmise lubamist pooldavad eelkõige väiksema maakasutusega toetuste taotlejad ning taimekasvatajad ja maa hooldajad. Heksli maha jätmise täieliku keelustamise vastu oli kokku 56% vastanutest. Hekseldamise keelustamisega oli nõus 27% vastanutest. Sellega, et heksli maha jätmise tuleks täielikult keelustada ja/või hekseldamine kui rohumaa hooldusviis tuleks täielikult keelustada olid rohkem nõus 100-400 ha põllumajandusmaa kasutusega vastajad ning loomakasvatajad (veiste ning lammaste, kitsede ja muude kariloomade pidajad). Seega saab väita, et üle 50% põllumajanduslikest majapidamistest pooldavad nii niitmise ja niite koristamise nõuet kui ka hekseldamise ja heksli maha jätmise lubamist.

Küsitatud põllumajanduslikud majapidamised tõid heksli põllult eemaldamise olulise vastuargumendina selle negatiivse mõju mullaviljakusele, mulla huumusesisaldusele. Samuti rõhutati hekseldatavate alade looduslikke iseärasusi, mille tõttu on hekseldatud rohtu vähe või selle koristamine on raskendatud ebatasase ja liigniiske pinnase tõttu. Kariloomade arvu vähenemise tõttu ei ole kogutud heinale paljudes piirkondades kasutust, lihtsalt põldude ääres või metsa all ladustamist peeti keskkonnale kahjulikuks ja vastanute väärtushinnangute seisukohalt vastuvõetamatuks. Esitatud hinnangute aluseks on kahtlemata konkreetse piirkonna tingimused. Nii on headel põllumajandusmaadel tegutsevad põllumajanduslikud majapidamised selgelt hekseldamise ja heksli maha jätmise vastu. Nendes piirkondades on ka HPKT-s hoitava maa osakaal kogu kasutatavast põllumajandusmaast väiksem kui teistes maakondades.

Keskkonnamõju, põllumajandusmaastiku ning maaelanike elukeskkonna säilitamise seisukohalt toodi ankeetküsitluse avatud vastustes palju erinevaid argumente. Üheks argumentide blokiks oli intensiivse põllumajandustootmise negatiivne mõju elustikule üldiselt. Nt võimsate niidukite ette jäävad kitsetalled, jänese- ja linnupojad; taimekaitsevahendite kasutamise negatiivne mõju, jne. Hekseldamise ja heksli maha jätmise võimalikku negatiivset mõju ka pool-looduslikel kooslustel hinnati väiksemaks kui hooldamata jätmise mõju. Mitmel juhul toodi välja hooldustöödele kehtestatud kuupäevade sobimatus nii elustiku seisukohalt kui praktilise põllumajandustootmise (mesindus, lambakasvatus) vajadustest lähtudes.

Maaeluministeeriumist saadud info kohaselt on Euroopa Komisjon seisukohal, et ei tohiks teha erisusi rohumaa hooldusviiside tähtaegade ja piirkondade osas. Samas oleks Eesti ilmastikuolusid ning piirkondlike tingimusi arvestades siiski mõistlik teatud erisusi hooldusviiside osas lubada. Hekseldamise ja heksli maha jätmise keelustamine võib väheaktiivsetes loomakasvatuse piirkondades jätta rohumaad hooldamata, mille tagajärjeks on rohumaa ülekasvamise kas kõrreliste või puittatimedega. Erisuste vajadust ilmastikuolude ja rohumaa asukohtadest lähtuvalt rõhutasid ka uuringu raames tehtud küsitlusele vastajad.

Kui võrrelda, milliste vastusevariantide sagedus on suurem juhul kui hekseldamine ja heksli maha jätmise on tulevikus lubatud, siis arvab enamuse põllumajanduslike majapidamisi sõltumata suurusgrupist ja tootmistüübist, et nende põllumajandusmaa pindala kas ei muutu (peamiselt jääb põllukultuuride ja rohumaa osakaal samaks, kuid ei ole välistatud ka rohumaa osakaalu suurenemine). Seega võib järeldada, et hekseldamise ja heksli maha jätmise täielik keelamine mõjutab põllumajandusmaa kasutust enam. Seejuures osad põllumajanduslikud majapidamised (eelkõige väiksema põllumajandusmaa kasutusega suurusgruppide esindajad) vähendavad põllumajandusmaa kasutust – loobuvad osade rohumaa HPKT-s hoidmisest, loobuvad osadest rendimaadest või müüvad osa või kogu põllumajandusmaa. Taimekasvatajad ja maa hooldajad on sarnaselt väiksemate suurusgruppidega arvamusel, et nende põllumajandusmaa kasutus väheneb, sest nad kas eelkõige loobuvad osade rohumaa HPKT-s hoidmisest või üldse osadest rendimaast. Osad tootjad (eelkõige suurema maakasutusega suurusgruppide toetuste taotlejad ja loomakasvatajad) aga suurendavad maakasutust, kuna nende arvates paranevad seeläbi võimalused lähiümbruses põllumajandusmaa rentimiseks või ostmiseks. Kui heksli maha jätmise on keelatud, siis need tootjad, kelle põllumajandusmaa pindala ei muutu, plaanivad suurendada põllukultuuride kasvupinna osakaalu.

Kasutatud kirjandus

- ELT. (2013) Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EL) nr 1307/2013. Euroopa Liidu Teataja (ELT), L 347/608. <http://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2013/1307/oj> (16.11.2016)
- ELT. (2014) Komisjoni Delegeeritud määrus (EL) nr 639/2014. Euroopa Liidu Teataja (ELT), L 181/1. http://data.europa.eu/eli/reg_del/2014/639/oj (16.11.2016)
- Deutsch, E.S., Bork, E.W., Willms, W.D. (2010). Soil moisture and plant growth responses to litter and defoliation impacts in Parkland grasslands. *Agriculture, Ecosystems and Environment* 135: 1-9, viidatud: Riibak, K. (2011) Erinevate majandamisviiside mõju niidukoosluse rohurindele. Magistritöö. Tartu Ülikool, 49 lk vahendusel.
- Eckstein, R.L., Donath, T.W. (2005). Interactions between litter and water availability affect seedling emergence in four familial pairs of floodplain species. *Journal of Ecology* 93: 807-816, viidatud: Riibak, K. (2011) Erinevate majandamisviiside mõju niidukoosluse rohurindele. Magistritöö. Tartu Ülikool, 49 lk vahendusel.
- Erit, M., Kuresoo, A., Luigujõe, L., Pehlak, H. (2008). Niidurüdi kaitse tegevuskava 2009-2013. Haapsalu, viidatud: Viik, E. (2016) Rohumaade hekseldamise probleemistik. E-kirjavahetus Põllumajandusuuringute Keskuse peaspetsialistiga vahendusel.
- Eurostat (2016) Statistika andmebaas. <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database> (19.12.2016).
- Facelli, J.M., Williams, R., Fricker, S., Ladd, B. (1999). Establishment and growth of seedlings of *Eucalyptus obliqua*: interactive effects of litter, water and pathogens. *Australian Journal of Ecology* 24: 484-494, viidatud: Riibak, K. (2011). Erinevate majandamisviiside mõju niidukoosluse rohurindele. Magistritöö. Tartu Ülikool, 49 lk vahendusel.
- Hamre, L.N., Rydgren, K., Halvorsen, R. (2010). The effects of mulching and abandonment on the viability of the perennial grassland species *Plantago lanceolata*. *Plant Ecology* 211: 147-158, viidatud: Riibak, K. (2011) Erinevate majandamisviiside mõju niidukoosluse rohurindele. Magistritöö. Tartu Ülikool, 49 lk vahendusel.
- Hovstad K.A., Ohlson, M. (2008). Physical and chemical effects of litter on plant establishment in semi-natural grasslands. *Plant Ecology* 196: 251-260, viidatud: Riibak, K. (2011) Erinevate majandamisviiside mõju niidukoosluse rohurindele. Magistritöö. Tartu Ülikool, 49 lk vahendusel.
- Hölzel, N. (2005). Seedling recruitment in flood-meadow species: The effects of gaps, litter and vegetation matrix. *Applied Vegetation Science* 8: 115-224, viidatud: Riibak, K. (2011) Erinevate majandamisviiside mõju niidukoosluse rohurindele. Magistritöö. Tartu Ülikool, 49 lk vahendusel.
- Jensen, K., Gutkunst, K. (2003). Effects of litter on establishment of grassland plant species: the role of seed size and successional status. *Basic and Applied Ecology* 4: 579-587, viidatud: Riibak, K. (2011) Erinevate majandamisviiside mõju niidukoosluse rohurindele. Magistritöö. Tartu Ülikool, 49 lk vahendusel.
- Knapp, A.K., Seastedt, T.R. (1986). Detritus accumulation limits productivity of tallgrass prairie. *BioScience* 36: 662-668, viidatud: Riibak, K. (2011) Erinevate majandamisviiside mõju niidukoosluse rohurindele. Magistritöö. Tartu Ülikool, 49 lk vahendusel.
- Liira, J., Issak, M., Jõgar, Ü., Mändoja, M., Zobel, M. (2011). Restoration management of a floodplain meadow and its cost-effectiveness — the results of a 6-year experiment. *Annales Botanici Fennici*, Vol. 46, No. 5 (2009), pp. 397-408.
- Liiv, K. (2008). Pool-looduslike koosluste taastamine Hanikatsi laiul. Magistritöö. Tartu Ülikool, Loodus- ja tehnoloogiateaduskond, Botaanika ja ökoloogia instituut. 89 lk
- Lotman, A. (2005). Poollooduslike märgalakoosluste taastamise probleemidest Kasari alamjooksu luha näitel. Raamatus Sammul, M., Lõhmus, A. (toim). Ökoloogiline taastamine. Eesti Loodusuurijate Seltsi aastaraamat 83: 167-191, viidatud: Viik, E. (2016) Rohumaade hekseldamise probleemistik. E-kirjavahetus Põllumajandusuuringute Keskuse peaspetsialistiga vahendusel.
- Maaeluministeerium. (2015). Seletuskiri maaeluministri määruse “Otsetoetuste saamise üldised nõuded, ühtne pindalatoetus, kliima- ja keskkonnatoetus ning noore põllumajandustootja toetus” eelnõu juurde. Maaeluministeerium. <http://www.agri.ee/sites/default/files/content/ministeerium/2015/ministri-maarus-2015-32-seletuskiri.pdf> (18.08.2016)
- Maamajanduse Infokeskus (2016a). Majandusliku suuruse ja tootmistüübi kalkulaator. http://maainfo.ee/data/so_calc/
- Maamajanduse Infokeskus (2016b) Kattetulu arvestused taime- ja loomakasvatases 2016. <http://maainfo.ee/data/trykis/kattetulu/KATTETULU2016.pdf> (27.12.2016).

- Paal, R. (2014). Erinevate niiduhoidlusrežiimide mõju taimede idandite arvule. Magistritöö. Tartu Ülikool, Loodus- ja tehnoloogiateaduskond, Ökoloogia ja maateaduste instituut. 28 lk
- PMAN. (2016). Istungi protokoll 2016-02-29. Põllumajanduse ja maaelu arengu nõukogu (PMAN). <http://www.agri.ee/sites/default/files/content/komisjonid/pman/pman-2016-02-29-protokoll.pdf> (18.08.2016)
- Pork, K. (1984). Jõeluhdade looduslikus seisundis säilitamisest. Teoses: Looduskaitse ja põllumajandus. Toimetanud I. Randalu, E. Kumari. Eesti Põllumajanduse Akadeemia, Tartu (Eesti NSV Ministrite Nõukogu Asjadevalitsuse trükikoda, Tallinn). lk. 58–70, viidatud: Viik, E. (2016) Rohumaade hekseldamise probleemistik. E-kirjavahetus Põllumajandusuuringute Keskuse peaspetsialistiga vahendusel.
- Postimees, 14.08.2016. Nils Niitra: Väiketalunikud kraabivad põllult Urmase mädaheina. <http://pluss.postimees.ee/3799879/vaeiketalunikud-kraabivad-pollult-urmase-maedaheina> (28.12.2016).
- PRIA. (2016). Püsirohumaade säilitamine. Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Amet (PRIA). http://www.pria.ee/et/Registrid/Pusirohumaade_sailitamine (08.12.2016)
- Riibak, K. (2011). Erinevate majandamisviiside mõju niidukoosluse rohurindele. Magistritöö. Tartu Ülikool, Loodus- ja tehnoloogiateaduskond, Ökoloogia ja maateaduste instituut, Taimeökoloogia õppetool, 49 lk.
- Rotundo, J.L., Aguiar, M.R. (2005). Litter effects on plant regeneration in arid lands: a complex balance between seed retention, seed longevity and soil-seed contact. *Journal of Ecology* 93: 829-838, viidatud: Riibak, K. (2011) Erinevate majandamisviiside mõju niidukoosluse rohurindele. Magistritöö. Tartu Ülikool, 49 lk vahendusel.
- RT I, 19.02.2014, 4. Head põllumajandus- ja keskkonnatingimused, püsirohuma pindala säilitamise kohustuse täitmise täpsem kord, püsirohuma pindala säilitamise kohustuse üleandmise alused ja kord ning püsirohuma säilitamiseks vajalike abinõude rakendamise täpsem kord. Riigi Teataja. <https://www.riigiteataja.ee/akt/119022014004> (16.11.2016)
- RT I, 22.04.2015, 27. Otsetoetuste saamise üldised nõuded, ühtne pindalatoetus, kliima- ja keskkonnatoetus ning noore põllumajandustootja toetus. Riigi Teataja. <https://www.riigiteataja.ee/akt/122042015027> (16.11.2016)
- RT I, 22.04.2016, 4. Otsetoetuste saamise üldised nõuded, ühtne pindalatoetus, kliima- ja keskkonnatoetus ning noore põllumajandustootja toetus. Riigi Teataja. <https://www.riigiteataja.ee/akt/122042016004> (16.11.2016)
- RT I, 27.07.2012, 11. Head põllumajandus- ja keskkonnatingimused, püsirohuma pindala säilitamise kohustuse täitmise täpsem kord, püsirohuma pindala säilitamise kohustuse üleandmise alused ja kord ning püsirohuma säilitamiseks vajalike abinõude rakendamise täpsem kord. Riigi Teataja. <https://www.riigiteataja.ee/akt/127072012011> (16.11.2016)
- Ruprecht, E., Józsa, J., Ölvedi, T.B., Simon, J. (2010). Differential effects of several “litter” types on the germination of dry grassland species. *Journal of Vegetation Science* 21: 1069-1081, viidatud: Riibak, K. (2011). Erinevate majandamisviiside mõju niidukoosluse rohurindele. Magistritöö. Tartu Ülikool, 49 lk vahendusel.
- Römermann, C., Bernhardt-Römermann, M., Kleyer, M., Poschlod, P. (2009). Substitutes for grazing in semi-natural grasslands – do mowing or mulching represent valuable alternatives to maintain vegetation structure? *Journal of Vegetation Science* 20: 1086-1098, viidatud: Riibak, K. (2011) Erinevate majandamisviiside mõju niidukoosluse rohurindele. Magistritöö. Tartu Ülikool, 49 lk vahendusel.
- Reintam, E. (2016). Hekseldamise ja heksli maha jätmise mõju taimikule ja mulla kvaliteedile. Intervjuu. Tartu. Statistikaamet (2016). Statistika andmebaas. www.stat.ee (28.11.2016).
- Sydes, C., Grime, J. P. (1981). Effects of tree leaf litter on herbaceous vegetation in deciduous woodland: II. An Experimental Investigation. *The Journal of Ecology* 69: 249-262, viidatud: Riibak, K. (2011) Erinevate majandamisviiside mõju niidukoosluse rohurindele. Magistritöö. Tartu Ülikool, 49 lk vahendusel
- Viik, E. (2016). Rohumaade hekseldamise probleemistik. E-kirjavahetus Põllumajandusuuringute Keskuse peaspetsialistiga.
- Viira, A.-H. (2014). Structural Adjustment of Estonian Agriculture – The Role of Institutional Changes and Socioeconomic Factors of Farm Growth, Decline and Exit. (Doktoritöö, Eesti Maaülikool). Eesti Maaülikool.
- Viiralt, R. (2016). Hekseldamise ja heksli maha jätmise mõju taimikule ja mulla kvaliteedile. Intervjuu. Tartu.
- Xiong, S., Nilsson, C. (1999). The effects of plant litter on vegetation: a meta-analysis. *Journal of Ecology* 87: 984-994, viidatud: Riibak, K. (2011). Erinevate majandamisviiside mõju niidukoosluse rohurindele. Magistritöö. Tartu Ülikool, 49 lk vahendusel.

Lisa 1. Ankeet otsetoetuste taotlemisest loobunutele

Austatud vastaja!

2015. aastal rakendus uus otsetoetuste raamistik. Ühes sellega muutusid ka põllumajandusmaa heades põllumajandus- ja keskkonnaningimustes hoidmiseks vajalike minimaalsete hooldustööde nõuded.

Kuni 2014. aastani olid minimaalsete hooldustööde nõuded osa nõuetele vastavuse süsteemist ja nõuete rikkumisega kaasnes määratava toetuse vähenemine. Alates 2015. aastast on minimaalsete hooldustööde nõuded seotud toetusõiguslikkusega ning nõuete rikkumisega kaasneb otsetoetuste määramata jätmine.

Võrreldes varasema perioodiga muutusid 2015. aastal ka reeglid põllumajandusmaa hooldustööde viiside osas. 2015. aastal piirati põllumajandusmaa osakaalu, mille puhul võis jätta niite või heksli koristamata. 2016. aastal rakendus niite koristamise nõue kogu põllumajandusmaale. Lisaks muudeti perioodi, mille jooksul hooldustööd tuli ellu viia.

Käesolev küsitlus on osa uuringust, mille eesmärk on välja selgitada, kas ja kuidas aastatel 2015-2016 otsetoetuste raames rakendatud minimaalsete hooldustööde nõuete muutmine mõjutas erinevate tootmistüüpide ja suurusklassidega põllumajandusettevõtteid. Maaeluministeeriumi tellimusel viib uuringu läbi Eesti Maaülikooli majandus- ja sotsiaalinstituut.

Palume Teil vastata kõigile küsimustele. Vastuseid ei seostata konkreetsete vastajatega, seda kasutatakse üksnes statistiliste kokkuvõtete ning üldistuste tegemiseks. Küsimustiku lõpus on Teil palutud märkida ettevõtte kontaktandmed. Selle alusel saab uuringu läbiviija analüüsida PRIA andmebaasis olevaid andmeid maakasutuse kohta ega pea küsima neid andmeid uuesti vastajatelt. Andmete edasine töötlus on anonüümne ja Teie ettevõtte kohta sisestatud kontaktandmetele ja vastustele on ligipääs ainult uuringu läbiviijal, kes ei avalda neid ühelegi teisele osapoolle.

Ootame Teie vastuseid 16. novembrini.

Täname Teid meeldiva koostöö eest!

Ants-Hannes Viira

Eesti Maaülikooli majandus- ja sotsiaalinstituudi direktor

Uuringuga seoses tekkinud küsimuste korral palume pöörduda nooremteadur Jelena Ariva poole (telefon: 731 3033, e-post: Jelena.Ariva@emu.ee)

1. Kas loobusite aastatel 2015-2016 põllumajanduse otsetoetuste taotlemisest? Märkige sobiv vastusevariant.

	Jah	Ei
Loobusin põllumajandustootmisest		
Loobusin otsetoetuste taotlemisest		
Loobusin ise otsetoetuste taotlemisest, kuid andsin toetuste taotlemise õiguse kellegi teisele (pere liige, teine maakasutaja) edasi		
Viisin põllumajandustootmise teise äriühingu/FIE koosseisu ja taotlen toetusi teise äriühingu/FIE nimel		
Jätkasin põllumajandustootmist ja otsetoetuste taotlemist samamoodi nagu aastatel 2013-2014		
Muu (palume täpsustada)		
...		

2. Juhul kui Teie loobusite aastatel 2015-2016 toetuste taotlemisest, siis mis põhjustel?

	Kindlasti mitte	Pigem mitte	Nii ja naa	Pigem jah	Kindlasti jah	Ei oska öelda
Tootmise ümberkorraldamine (näiteks tootmise vähendamine, mõnest tegevusalast loobumine)						
Otsetoetuste taotlemise protsess on liiga keeruline						
Toetused on liiga väiksed võrreldes taotlemise ja nõuete täitmisele mineva vaeva ja kuluga						
Ei ole võimeline uusi minimaalseid hooldusnõudeid täitma						
Kõrge vanus						
Tervislikud põhjused						
Palgatööle siirdumine						
Muu (palume täpsustada)						
...						

3. Kui loobusite aastatel 2015-2016 otsetoetuste taotlemisest, siis mida tegite oma põllumajandusmaaga?

Kasutan samamoodi edasi, aga ei taotle toetusi	
Ei kasuta maad, jätsin sõõti	
Rentisin välja	
Müüsin	
Andsin kellelegi teisele tasuta kasutada	
Muu (palume täpsustada)	
...	

4. Palun märkige ettevõtte kontaktandmed

Ettevõtte nimi	
Ettevõtte äriregistri kood	
Ettevõtte PRIA kliendi ID	
Ettevõtte aadress	
Kontakttelefon	
E-posti aadress	
Teie vanus	

5. Kui Teil tekkis küsimustikus käsitletud teemadega kommentaare või märkusi, siis võite need siia märkida

Austatud vastaja

2015. aastal rakendus uus otsetoetuste raamistik. Ühes sellega muutusid ka põllumajandusmaa heades põllumajandus- ja keskkonnatingimustes hoidmiseks vajalike minimaalsete hooldustööde nõuded.

Kuni 2014. aastani olid minimaalsete hooldustööde nõuded osa nõuetele vastavuse süsteemist ja nõuete rikkumisega kaasnes määratava toetuse vähenemine. Alates 2015. aastast on minimaalsete hooldustööde nõuded seotud toetusõiguslikkusega ning nõuete rikkumisega kaasneb otsetoetuste määramata jätmine.

Võrreldes varasema (2013-2014) perioodiga muutusid alates 2015. aastast ka reeglid põllumajandusmaa hooldustööde viiside osas. 2015. ja 2016. aastal piirati põllumajandusmaa osakaalu, mille puhul võis jätta heksli koristamata. Lisaks muudeti perioodi, mille jooksul hooldustööd tuli ellu viia.

Käesolev küsitlus on osa uuringust, mille eesmärk on välja selgitada kas ja kuidas 2015-2016 otsetoetuste raames rakendatud minimaalsete hooldustööde nõuete muutmine mõjutas erinevate tootmistüüpide ja suurusklassidega põllumajandusettevõtteid. Maaeluministeeriumi tellimisel viib uuringu läbi Eesti Maaülikooli majandus- ja sotsiaalinstituut.

Tulevikku silmas pidades on minimaalsete hooldustööde nõuete osas kaks teed: 1) kas lubada hekseldamist ja heksli maha jätmist nii nagu see oli enne 2015. aastat või 2) keelata hekseldamine ja heksli maha jätmine täielikult. Sellele ankeedile vastates on Teil võimalik selle otsuse kujundamisel oma sõna sekka öelda.

Palume Teil vastata kõigile küsimustele. Vastuseid ei seostata konkreetsete vastajatega, seda kasutatakse üksnes statistiliste kokkuvõtete ning üldistuste tegemiseks. Küsimustiku lõpus on Teil palutud märkida ettevõtte kontaktandmed. Selle alusel saab uuringu läbiviija analüüsida PRIA andmebaasis olevaid andmeid maakasutuse kohta ega pea küsima neid andmeid uuesti vastajatelt. Andmete edasine töötlus on anonüümne ja Teie ettevõtte kohta sisestatud kontaktandmetele ja vastustele on ligipääs ainult uuringu läbiviijal, kes ei avalda neid ühelegi teisele osapoolle.

Ootame Teie vastuseid 18. novembrini.

Täname Teid meeldiva koostöö eest!

Ants-Hannes Viira

Eesti Maaülikooli majandus- ja sotsiaalinstituudi direktor

Uuringuga seoses tekkinud küsimuste korral palume pöörduda nooremteadur Jelena Ariva poole (telefon: 731 3033, e-post: Jelena.Ariva@emu.ee)

1. Milliseid hooldusviise kasutasite minimaalsete hooldustööde nõuete täitmiseks aastatel 2013-2016? Palun märkige.

	2013	2014	2015	2016
Põllumajanduskultuuri kasvatamine				
Põllumajandusmaa hoidmine kesas				
Rohumaal karjatamine				
Rohumaa niitmine ja niite koristamine				
Rohumaa hekseldamine ja heksli maha jätmine				
Rohumaa hekseldamine ja heksli kokkukogumine				
Hooldamine muul viisil, mis annab niitmiseiga sarnase tulemuse (palume täpsustada)				
...				

2. Juhul kui kasutate põllumajandusmaa hooldamisel niitmist või hekseldamist, siis millised olid nende tegevustega kaasnevad kulud (eurot hooldatava maa ha kohta) aastatel 2015-2016?

	<20 eurot/ha	20-<40 eurot/ha	40-<60 eurot/ha	≥60 eurot/ha	Ei oska öelda
Niitmine ja niite koristamine					
Hekseldamine ja heksli maha jätmine					
Hekseldamine ja heksli koristamine					

3. Kuidas kasutasite kokku kogutud niidetud või hekseldatud rohtu, mida Te ei kasutanud loomasöödana perioodil 2013-2016?

Aastatel 2013-2014 (vaba tekst)
Aastatel 2015-2016 (vaba tekst)

4. Kas minimaalsete hooldustööde nõuded on aastatel 2013-2016 olnud Teie jaoks arusaadavad?

	Üldse mitte	Pigem mitte	Nii ja naa	Pigem jah	Kindlasti jah	Ei oska öelda
Nõuded olid igati arusaadavad						
.. Aastatel 2013-2014						
.. Aastal 2015						
.. Aastal 2016						
Nõuete täitmise tähtaeg oli arusaadav						
.. Aastatel 2013-2014						
.. Aastal 2015						
.. Aastal 2016						
Loomkoormuse nõue rohumaal karjatamisel oli arusaadav						
.. Aastatel 2013-2014						
.. Aastal 2015						
.. Aastal 2016						
Hekseldamise nõue (kas ja millises ulatuses on lubatud, millises ulatuses võib hekseldatud rohu kokku kogumata jätta) jäi arusaamatuks						
.. Aastatel 2013-2014						
.. Aastal 2015						
.. Aastal 2016						
Muu (palume täpsustada)						
...						

5. Kas järgnevad asjaolud takistasid Teil minimaalsete hooldustööde nõuete täitmist aastatel 2015-2016?

	Üldse mitte	Pigem mitte	Nii ja naa	Pigem jah	Kindlasti jah	Ei oska öelda
Nõuded ei olnud arusaadavad						
Ebasoodsate ilmade tõttu ei olnud võimalik nõudeid tähtajaks täita						
Puudus tehnika heksli kokkukogumiseks						
Heksli kokkukogumine ei olnud majanduslikult otstarbekas						
Muud põhjused (palume täpsustada)						

...

6. Milline on olnud 2015. ja 2016. aastal põllumajandusmaa hooldusnõuete muutumise mõju Teie maakasutusele? Palun märkige.

	2015	2016
Nõuete muutumine ei ole minu maakasutust muutnud		
Vähendasin rohumaa pindala ja laiendasin põllukultuuride pindala		
Vähendasin hooldatava maa pindala ja taotlen ühtset pindalatoetust varasemaga võrreldes väiksemale põllumajandusmaale		
Rentisin põllumajandusmaad juurde, kuna turul põllumajandusmaa pakkumine suurenes		
Ostsin põllumajandusmaad juurde, kuna turul põllumajandusmaa pakkumine suurenes		
Muu (täpsustage)		
...		

7. Millised on Teie ettepanekud süsteemi muutmiseks (on lubatud nii niitmine kui ka hekseldamine; hekseldamine on keelatud, hekseldamine on lubatud teatud määral)?

	Kindlasti mitte	Pigem mitte	Nii ja naa	Pigem jah	Kindlasti jah	Ei oska öelda
Pooldan niitmise ja niite koristamise nõuet						
Pooldan hekseldamise ja heksli maha jätmise lubamist						
Heksli maha jätmine tuleks täielikult keelustada						
Hekseldamine kui rohumaa hooldusviis tuleks täielikult keelustada						
Muu (täpsustage)						
...						

8. Milline on Teie arvates põllumajandusmaa järgmiste hooldusviiside võimalik keskkonnamõju?

Niitmine ja niite koristamine	(vaba tekst)
Hekseldamine ja heksli maha jätmine	(vaba tekst)
Hekseldamine ja heksli koristamine	(vaba tekst)

9. Kuidas võib mõjutada hooldusnõuete muutumine tulevikus Teie maakasutust?

	Kui hekseldamine ja heksli maha jätmine on lubatud	Kui kui heksli maha jätmine on täielikult keelatud
Minu põllumajandusmaa kasutus väheneb, sest:		
- Loobun osade rohumaaade heades põllumajandus- ja keskkonningimustes hoidmisest		
- Loobun osadest rendimaadest		
- Plaanin müüa osa või kogu minu omanduses oleva põllumajandusmaa		
Minu põllumajandusmaa kasutus suureneb, sest:		
- Paranevad võimalused lähiümbruses põllumajandusmaa juurde rentimiseks		
- Paranevad võimalused lähiümbruses põllumajandusmaa ostmiseks		
Minu põllumajandusmaa pindala ei muutu ja:		
- Suurendan põllukultuuride kasvupinna osakaalu		
- Suurendan rohumaa osakaalu		
- Põllukultuuride ja rohumaa osakaal jääb samaks		

10. Palun märkige ettevõtte kontaktandmed

Ettevõtte nimi	
Ettevõtte äriregistri kood	
Ettevõtte PRIA kliendi ID	
Ettevõtte aadress	
Kontakttelefon	
E-posti aadress	
Teie vanus	

11. Kui Teil tekkis küsimustikus käsitletud teemadega kommentaare või märkusi, siis võite need siia märkida

--